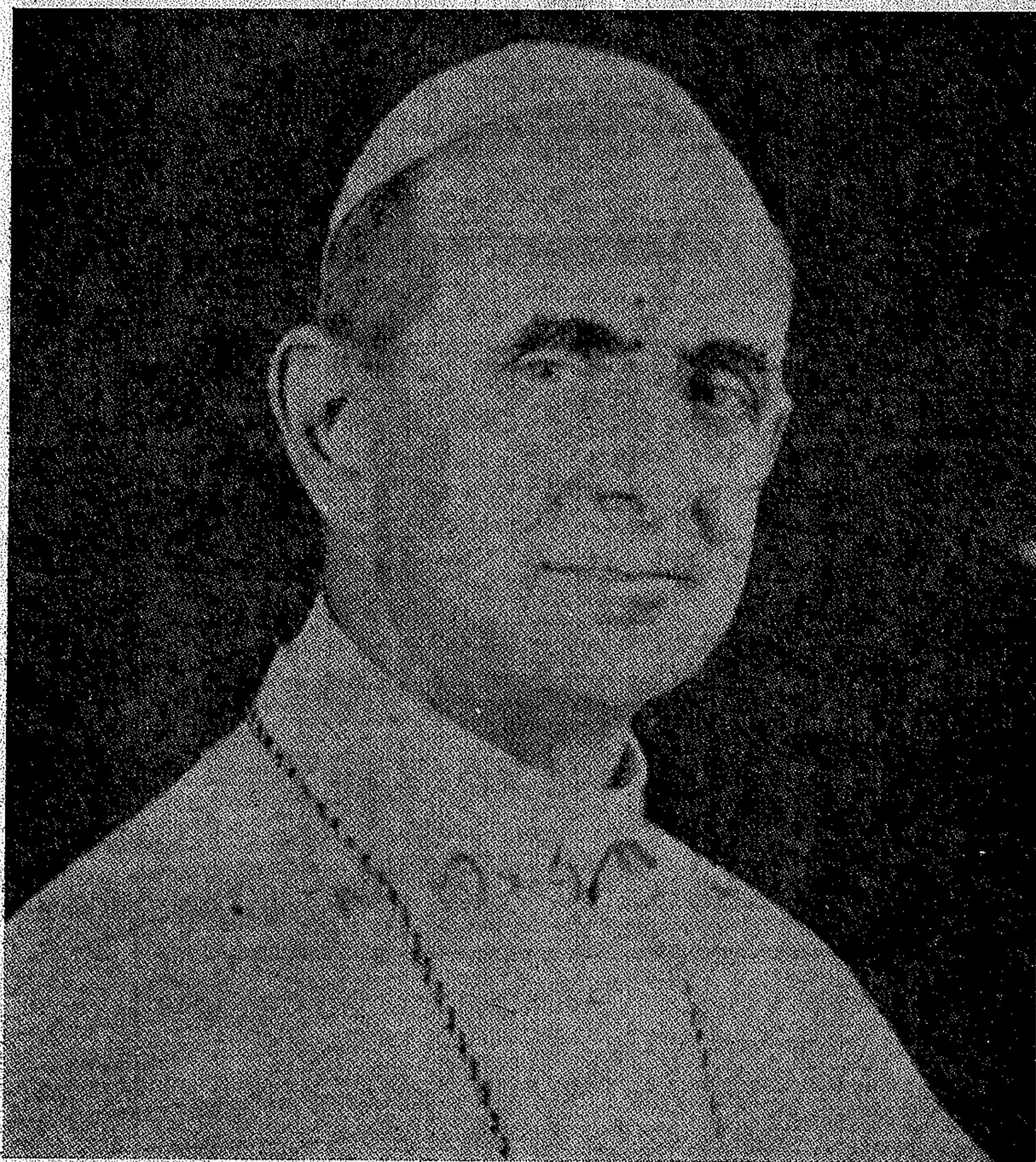
SLUŽBA BOŽJA

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

GODINA III MAKARSKA 1963. BROJ 4-5

IMAMO PAPU PAVLA

Bi poslan od Boga čovjek kojemu bijaše ime Ivan XXIII. Pontifikat mu nije bio duga vijeka. No ipak je on za same četiri i pô godine dobro uzgibao vode Jordana i vode mora naroda i naglo, nenadano pošao... Izbor novoga pape očekivao se s nestrpljenjem i živim interesiranjem. I gle! Opet

Bog svojoj Crkvi šalje čovjeka imenom Ivan Krstitelj Montini! A kad je kardinal protođakon kazao i ime novoga pape oduševljenju, radosti i veselom klicanju masâ nije bilo kraja.

Crkva opet ima papu! I to — Pavla! Doista to ime označuje cijeli program. A i što je bilo poželjnije, što li potrebnije nego da na od Ivana pripremljeni teren stupi apostolska Pavlova noga, da Pavlov svesvjetski duh napuhne jedra Crkve i dadne joj dovoljnu brzinu da može ići u korak s modernim svijetom. Za čim je nekada zemlja svijeta više čeznula nego za blagoslovljenom rukom sijača koji je napunio riječju Božjom sve od Jeruzalema do Rima? I danas u jeku buđenja obojenih naroda evo opet Pavla koji postajući svima sve, želi sve pridobiti za Krista . . .

Danas naše simpatije osvajaju nonkomformisti Božji, revolucioneri, karizmatičari. A tko iz djela bivšeg državnog subsekretara, bivšeg milanskog nadbiskupa i iz samog imena ne nazire u Pavlu VI duh Pavla iz Tarsa, »najvećeg čovjeka poslije Isusa Krista«, velikog Kristova borca?

Crkva ima Papu, papu diplomata, učenjaka, govornika, jezikoslovca, papu radnikâ, papu siromašnih, potlačenih, papu srca. Ali više od toga govori činjenica: Crkva ima papu Pavla! Ne će li po njemu nastavljeni Vatikanski koncil biti — kao što je to zahvaleć Pavlu bio jeruzalemski — prodor Kristove ljubavi, širine i univerzalnosti u svijet koji je razdijeljen i koji se mrzi? Ne će li tako aktuelni socijalni problemi pod vodstvom Pavla »kolektâ« naći svoje pravo rješenje u direktivama i zakonima Crkve katoličke. Nisu li riječi: »Otvaramo svoje ruke prema svima onima koji se ponose Kristovim imenom. Zovemo ih slatkim imenom: braća. Neka zanadu da će kod nas naći postojano razumijevanje i dobrohotnost« samo odjek molitve s posljednje Večere — ut unum sint! Nijesmo li Ivana XXIII ljubili najviše stoga što se bezbrižno prepuštao nadahnućima Duha Svetoga ne mareći mnogo za tradiciju i ukočene norme vladanja! A zar tako brzi izlazak iz Vatikana i krunjenje na trgu sv. Petra ne govori jasno da papa Pavao i u ovom nastavlja djelo pokojnog pape, djelo koje, kako je sam svečano izjavio — ne može s Ivanom poći u grob.

I tako sad imamo na kormilu Crkve svete nosioca najviše službe Petra koji je uzeo ime i duh borca za univerzalnost Crkve, reformatora i učitelja kršćanske slobode — Pavla, apostola naroda.

I. V.

»EVIGILATE JUSTI! — PROBUDITE SE PRAVEDNICI!«

Novi papa uzeo je ime PAVAO. Bez sumnje to ime označuje program njegova pontifikata jezgrovitije nego govor što ga je držao dan poslije svoga izbora. S napetošću očekujemo kako će duh apostola Pavla i u naše dane prostrujiti Božjom Crkvom.

Može li nam taj Pavolov duh pomoći da se snađemo u previranju liturgijskog života u Crkvi i da unesemo nešto svjetla u mnoge pojedinosti za koima teži suvremena liturgijska obnova? Da odgovorim na to pitanje pomnjivo sam pročitao sve Pavlove poslanice. Izabrao sam pojedine tvrdnje, opomene i poticaje, te ih ovdje iznosim pred našu javnost da promislimo ŠTO NA POČETKU PONTIFIKATA PAVLA VI MORAMO NAUČITI OD APOSTOLA PAVLA ZA LITURGIJSKI ŽIVOT DANAŠNJE CRKVE.

Nešto od onoga što ovdje želim naglasiti slaže se sa sadašnjim liturgijskim zakonodavstvom, a nešto je samo prijedlog za novo zakonodavstvo koje očekujemo.

Mysterium paschale — Vazmeno otajstvo

Središnji liturgijski misterij, misterij Kristove i naše Pashe — prelaza od ovoga svijeta k Ocu — mora biti mnogo više naglašen i proživljen nego što je to danas naglašen i proživljen. Ne samo godišnje svetkovanje Pashe i s tim združenog misterija Krštenja nego i svagdanje svetkovanje Pashe u euharistijskoj Žrtvi a također i cjelokupno vršenje liturgije, posebno čas Pohvala (Laudes) na početku dana (to je čas Kristova uskrsnuća, čas očekivanja Parusije — naše Pashe).

Kad Pavao spominje središnji događaj starozavjetne povijesti — prelaz iz egipatskog robovanja u obećanu zemlju — ističe vjeru Mojsija, glavne ličnosti u toj Pashi: »*Fide celebravit Pascha — Vjerom je svetkovao Pashu*« (Hebr 11, 28)

Pasha novoga Mojsija Krista najznačajniji je događaj Novoga Zavjeta. »Pascha nastrum immolatus est Christus! Žrtvovano je naše vazmeno Janje Krist!« (1 Kor 5,7). Po liturgijskim misterijima Kristu Glavni pridružuju se i udovi i približuju se sve više svečanoj Pashi na koncu života i na svršetku svijeta.

Liturgijska zajednica

Liturgija je u biti djelo zajednice (leiton ergon — zajedničko djelo). I duhom i tijelom trebala bi u liturgiji sudjelovati cijela sakupljena zajednica. Međutim još uvijek kod nas liturgija nije djelo zajednice. Zajednički duh i zajedničko sudjelovanje mnogo je potpunije u vanliturgijskim pobožnostima nego u liturgiji. Zajednica sakupljena u crkvi redovito je kod liturgije skupina ljudi koji svaki za sebe štuju Boga. Sjetimo se samo mnogobrojnih Misa u isto vrijeme na različitim oltarima. Ne vidimo drugoga prikladnijeg izlaza iz tog stanja nego uvođenje koncelebracije.

Ujedinjeni umom i srcem s Kristom, sa zajednicom svetih na nebu i na zemlji, trebali bi svi koji se okupljaju da vrše liturgiju biti jedno srce i jedna duša. Apostol želi stvoriti monolitnu zajednicu Božijih štovatelja: »*Pristupili ste k Sionskoj gori i gradu Boga živoga, nebeskom Jeruzalemu, k bezbrojnim anđelima, k svečanom zboru i sastanku prvorođenaca koji su upisani na nebesima, k Bogu sucu svega, k dušama pravednika koji su postigli savršenstvo, k Isusu posredniku Novoga Zavjeta i ka krvi očišćenja koja govori rječitije od Abelove*« (Hebr 12, 22-24). »*Nastojte sačuvati duhovno jedinstvo, povezani mirom: jedno tijelo i jedan Duh, kao što ste svojim pozivom pozvani k jednoj nadi! Jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje, jedan Bog i Otac svilu koji je nad svima koji djeluje po svima i u svima*« (Ef 4, 3-6).

Bogoslužje — ljudoslužje

Cjelokupna liturgija je usmjerena prema Bogu. Doduše, treba štovati i Božje sluge na nebu i na zemlji, no izgleda da je pažnja klera i vjernika od Boga kao središta previše pošla k periferiji. Moramo revidirati različite oblike štovanja svetih jer je to štovanje često izrazitije od štovanja Boga. I ljudima se katkada iziskuje preveliko štovanje. Npr. kod pontifikalne Mise često je u središtu pažnje biskup a ne Bog. Najočitija nastranost u ovom pogledu jest da vršioci bogoslužja imaju pred očima više ljude nego Boga. Bogoslužje je vrlo često nekakav nastup; sve je tako udešeno da se postigne neki estetski efekt. Nakit crkve, govori, muzika previše su usmjereni prema ljudima. Neka bogoslužje bude služba Bogu a ne ljudima: »*Ne budite sluge ljudima!*« (1 Kor 7,23). »*Što god činite činite sa svom dušom kao Gospodinu a ne ljudima*« (Kol 3,23).

Liturgijska molitva

Suvremeni život sa stotinama raznovrsnih oblika rada i apostolata sve više odvraća pažnju ljudi od Stvoritelja. Ljudi imaju sve manje i manje vremena za molitvu. Usuđujem se reći da je samo mali dio privatnih i zajedničkih molitava doista uzdizanje srca i pamti k Bogu. Koliko ljudi razgovara s Bogom onako intenzivno kao što razgovara s ljudima? I kod onih ljudi koji su mnogo vremena u crkvi molitva je redovito samo rad usana.

Posebno važan uvjet za dobru molitvu je živa vjera koju Apostol hvali kod Mojsija: »*Invisibilem tamquam videns — Kao da vidi onoga koji se ne vidi*« (Hebr 11, 27). Filipljanima piše kako sâm zanosno moli: »*Molim s veseljem*« (Fil. 1,4). Sve opominje da neprestano i zahvalno mole: »*U svemu iznesite svoje potrebe Bogu prošnjom i molitvom prožeti zahvalnošću!*« (Fil 4, 6).

Molitva vjernih

Socijalna i ekumenska nastojanja zadnjih vremena moraju nas potaknuti da u katoličkom duhu više mislimo na potrebe cijele Crkve i čovječanstva. Učitelj naroda piše: »*Tako prije svega molim da se čine prošnje, molitve, zazivi, zahvaljivanja za sve ljude, za kraljeve i za sve koji su na vlasti da mognemo provoditi tih i miran život*« (1 Tim 2,1-2). »*U svakoj prigodi upravljajte u Duhu svakovrsne prošnje i molitve i radi toga bdijte s neprekidnom ustrajnosti i molitvom za sve svete!*« (Ef 6, 18).

Nekadašnja »molitva vjernih« sačuvala se do danas obilno u istočnim liturgijama, a u rimskom obredu vrlo malo (na Veliki petak, Preces u Brevijaru, kod velikih litanja). Katoličkom, socjalnom, ekumenskom i liturgijskom duhu odgovara da kod bogoštovlja mnogo više spominjemo različite potrebe vjernika i nevjernika.

Nadahnute pjesme

Kao savršeni izraz pobožnosti i ljubavi sveta glazba mora biti sastavni dio bogoštovlja. U našim crkvama se redovito koliko toliko pjeva ali u nekim krajevima pretežno neliturgijski tekstovi. U velikom broju slučajeva crkvena je pjesma »nastup« pjevačkog zbora a ne eminentna molitva zajednice vjernika. Nadahnute biblijske pjesme zajednica vjernika vrlo

rijetko pjeva, a sasvim je očito da za njegu pobožnosti nikakva druga vježba, pače ni razmatranje, ne može doprinijeti kao upravo te pjesme (naravno samo ako ih zajednica pjeva s razumjevanjem). Prvim kršćanima pisao je o tom Apostol: »*Neka riječ Kristova obilno stanuje u vama! Poučavajte se u svakoj mudrosti i opominjite se međusobno! Na poticaj milosti pjevajte Bogu u svojim srcima psalmima, hvalospjevima i nadahnutim pjesmama!* (Kol 3, 16). »*Po njemu dakle prikazujmo Bogu stalno zahvalnu žrtvu to jest plod usana koje hvalom slave njegovo ime!*« (Hebr 13,15).

Biblijska čitanja

Iz izvora božanske mudrosti po liturgiji kao kanalu puni se zdenac srca svakoga pojedinog vjernika: »*Sve je Pismo nadahnuto od Boga i korisno za pouku, za karanje, za popravljanje i odgajanje u pravednosti da čovjek Božji bude savršen spreman za svako dobro djelo*« (2 Tim 3, 6-17).

Sigurno će u reformiranoj liturgiji biti više biblijskih čitanja. Treba samo da ta čitanja kod svake Mise i u časlovu dopru do srca svih prisutnih. Neka se čitaju glasno i razgovjetno. Neka je svećenik, đakon, podđakon, čitač za vrijeme čitanja uvijek bezuvjetno okrenut prema slušaocima.

Na svakoj Misi nagovor

Naše se doba daleko udaljilo od Biblije i liturgije. Ljudi ne shvaćaju lako ni Božijih riječi ni Božijih misterija. Treba uspostaviti kontkat između Biblije i liturgije s jedne i prisutnih vjernika s druge strane. Stoga kod svake sv. Mise, pače i kod svakog drugog liturgijskog čina, pa makar da su i samo dvojica prisutnih, treba održati kratki nagovor, kratko upozorenje da zajednica shvati što ima doživjeti. Najbolje je da se to učini prije obreda ili negdje gdje je zgodno obred prekinuti. Tumačenja za vrijeme vršenja obreda treba svesti na najmanju mjeru a zatim postepeno što prije dokinuti. Kod svečanosti koje dulje traju (npr kod biblijskih vigilija) lijepo bi bilo da govori više ljudi, za svakog čitanja po jedan. Bez ovoga propovijedanja i tumačenja molitva redovito nije iskreno zazivanje Boga niti je liturgija dostojno štovanje Boga: »*Tko god zazove ime Gospodnje, spasit će se. Ali kako će zazivati onoga u koga nisu vjerovali? Kako li vjerovati u onoga za koga nisu čuli? Kako li čuti bez propovjednika?*« (Rim 10, 13-14).

Kristova i naša Žrtva

Žrtva je najeminentniji čin bogoštovlja. Međutim ipak većina kršćana kudikamo intenzivnije doživljuje molitvu, svetu pjesmu i propovijed negoli žrtvu. Kod svete Mise moraju prisutni uznastojati da shvate što za njih znači obnavljanje Kristove žrtve i da toj žrtvi pridruže svoju ličnu žrtvu: *»Ljubav nas Kristova nagoni jer smo došli do ovoga zaključka: Ako je jedan umro za sve onda su svi umrli. A on je umro za sve da živi ne žive više za same sebe nego za onoga koji je umro i uskrsnuo za njih«* (2 Kor 5, 14-15). Papa Pio II u enciklici »Mediator Dei« traži da za vrijeme svete Žrtve svi prisutni koliko vše mogu uđu u Kristove osjećaje tako da svaki od njih može o sebi reći riječi sv. Pavla: *»Christo confixus sum cruci — S Kristom sam na križ razapet«* (Gal 2,19).

Prikazanje

Sudjelovanje vjernika u Kristovoj Žrtvi prije svega je unutarnje, ali to unutarnje sudjelovanje mora doći izražaja i na izvanjski način. Svakodnevni život vjernika s mnogobrojnim žrtvama je produženje onoga što je započelo u crkvi. Apostol o tom piše: *»Predajte se Bogu!«* (Rim 6,13).

No već od najstarijih vremena u liturgiju je uveden vidljivi izražaj spremnosi za žrtvu — doprinos za potrebe vjernika. Taj doprinos je tokom vremena izgubio dosta od svoga prvobitnog značenja. Kod mnogih kršćanskih naroda sve više se obnavlja sudjelovanje vjernika kod prikazanja jer je taj obred vrlo prikladan da bude škola vjernika za žrtvu i međusobnu ljubav. Sveti Pavao često piše *»o sabiranju za svete«* (1 Kor 16, 1), potiče vjernike *»da što god čine čine iz ljubavi«* (1 Kor 16,4) a njihov dar smatra Bogu ugodnom žrtvom: *»Primio sam . . . slatki miris, prijatnu i ugodnu žrtvu Bogu«* (Fil 4,18). *»Dobročinsva i darežljivosti ne zaboravljajte jer se takvim žrtvama ugađa Bogu!«* (Hebr 13,16).

Večera s Kristom i s braćom

Makar da je čovjek po svojoj naravi socijalno biće, individualistički elementi često paraliziraju čovjekovu sklonost za zajednicu. Ako igdje, to bi na osobit način u obredu sv. Pričesti — večere vjernika zajedno s Kristom i s braćom — trebao da dođe do izražaja duh zajednice. Međutim Pričest je danas uglavnom izoliran doživljaj pojedinih kršćana, pače

često i onda kad se pričešćuju preko Mise. Za vanjski izgled današnjeg pričešćivanja vjernika nije ništa pretjerana Pavlova riječ: »*Kad se vi sakupljate u jedno, to već nije blagovanje Gospodnje večere*« (1 Kor 11,20). Na podvojenost vjernika kod euharistijske večere odnosi se Pavlov ukor: »*Što da vam rečem? Da vas pohvalim? Za ovo ne hvalim*« (1 Kor 11, 22).

Tako doista ne smije biti. Pričest je zajednički čin — liturgija u najeminentnijem smislu. To je »communio cum Deo ef fratribus — zajednica s Bogom i s braćom«. Zacijelo nas svaka Pričest združuje s Bogom i s braćom, ali bi zajednička Pričest za vrijeme zajedničkog sastanka cijele župske zajednice i trebala na vidljiv način svjedočiti da shvaćamo Pavlov dokaz za jedinstvo otajstvenog tijela Kristova: »*Zar nije blagoslovljeni kalež koji blagoslivljamo zajednica krvi Kristove? Zar nije kruh koji lomimo zajednica tijela Kristova? Budući da je samo jedan kruh, svi smo jedno tijelo jer smo svi dionici jednoga kruha*« (1 Kor 10, 16-17).

Svakoga dana moramo izvršiti mnogo važnih poslova, ali nije najmanje važan posao oko unapređenja našega jedinstva s Bogom i s braćom! Svakog dana na mnogo mjesta moramo čekati, ali pričekajmo onda jedan drugoga i kad se okupljamo oko svetog stola Gospodnje večere! Ne prezrimo jednostavnu ali važnu opomenu: »*Itaque, fratres mei cum convenitis ad manducandum invicem expectate! — Dakle, braćo moja, kad se sastajete za blagovanje, počekajte jedan drugoga!*« (1 Kor 11,33).

Čaša krvi Gospodnje

U 11. poglavlju 1. poslanice Korinćanima u četiri uzastopna retka (25, 26, 27 i 28) dolazi izraz »*čaša*« i »*piti*«, a u slijedećem (29) retku dva puta izraz »*piti*«. To skreće našu pažnju na pričest vjernika pod obe prilike. Ovdje želim samo upozoriti da trijezno razmotrimo sve pojedine riječi izraza prije posvećenja kaleža: »ACCIPITE ET BIBITE EX EO OMNES — UZMITE I PIJTE IZ NJEGA SVI«. Da li je to doista presmjelo dozvoliti da odrasli vjernici »*uzmu*« rukom kalež? Mislim da nije. Nisam za nikakve cjevčice ili žličice nego da se pije »*iz*« kaleža (čaše). Najidealnije je doista da »*piju svi*« iz jednoga kaleža (čaše) jer je to očigledan dokaz jedinstva vjernika. No ako je to nemoguće postići, neka onda svak ima svoju čašu.

Oltar

Pavao s ponosom ističe: *»Habemus altare — Mi imamo oltar«* (Hebr 11,28). Kao središtu crkve i bogoštovlja oltaru treba ponovo vratiti prvobitnu važnost i poštovanje. Neka je u crkvi samo jedan oltar. S oltara ukloniti što ne spada na žrtvu. Na suvremenim oltarima više nema kipova. Kardinal Lercaro je za svoju nadbiskupiju naredio da se ni cvijeće ne stavlja na oltar. Svakako sam za to da ni svjećnjaci ne budu na oltaru nego oko oltara. Oltarski križ neka bude dovoljno velik i vidljiv svim prisutnima. Možda je bolje da ni križ ne bude na oltaru nego da visi iznad oltara ili da je pričvršćen na sredini apside. Ni crkvena zajednica ne treba da se ponosi čim drugim osim onim čim se ponosi Pavao: *»Ne dolikuje da se dičim ičim drugim osim križem Gospodina našega Isusa Krista«* (Gal 6,14). Najljepši nakit oltara neka budu »circumstantes« — vjernici koji okružuju oltar i sudjeluju u bogoslužju.

Vidljivi izražaj pobožnosti

Nutarnja pobožnost je duša cijeloga bogoštovlja. Bez ove pobožnosti vanjsko bogoštovlje uopće nije bogoštovlje. Liturgija pretpostavlja i uzgaja pobožnost koju Apostol preporučuje: *»Pobožnost koristi svemu jer joj pripada obećanje života, sadašnjega i budućega«* (1 Tim 4,8). Vanjsko držanje zajednice vjernika izražaj je njihove pobožnosti ali također i sredstvo za jačanje pobožnosti. Izakoncilsko izdanje liturgijskih knjiga sigurno će o tome donijeti pojedinačne odredbe. Čini se da nema zapreke da kod glavnih liturgijskih molitava i vjernici drže uzdignute ruke kako to određuje Apostol: *»Hoću dakle da se ljudi mole na svakome mjestu podižući čiste ruke«* (1 Tim 2,8-9).

Žene u liturgiji

U javnom životu crkve žene su sve to aktivnije. Nadamo se da će u buduće biti još aktivnije. Sve ono što spada na zajednicu vjernika redovito treba da vrše jednako žene kao i muškarci, ali nikako ne dolikuje da žene u liturgiji vrše pojedinačne uloge kao što su uloga ministranata, čitača, tumača, orguljaša, pjevača i slično. Jasna je Apostolova odredba: *Kao i u svim crkvama svetih žene neka na sastancima šute! Njima se ne dopušta govoriti... Ne dolikuje ženi da govori na sastanku«* (1 Kor 34-35).

Više slobode

Mnogobrojni liturgijski propisi vrlo su često bili uzrok da se liturgija skrutila i okamenila. Ono što je od sporednog značenja treba da postepeno ustupi mjesto onom što je bitno. Sve više prodire mišljenje da i liturgijsko jedinstvo cijele Crkve treba ponešto ustupiti mjesto usklađenosti sa životom koji je vrlo raznolik. Dok je liturgija bila mrtvi fosil, ništa nije smetalo što je bila vezana mnogobrojnim zakonima. No ako treba da liturgija postane život puka Božjega (a to je jasno da treba), onda se na njoj mora odraziti jedno od osnovnih obilježja svakog života — sloboda. Pavlove riječi su nadahnute riječi: »*Gdje je Duh Gospodnji ondje je sloboda*« (2 Kor 3,17). »*Nebeski Jeruzalem je slobodan, on je naša majka*« (Gal 4,26). »*Tako, braćo, nismo djeca ropkinje nego slobodne. Krist nas je oslobodio da ostanemo slobodni*« (Gal 4, 31).

Rationabile obsequium — Razumna služba

Budimo iskreni i priznajmo što vjerni puk ima danas od liturgije. Vrlo malo! »*Oči imaju a ne vide, uši imaju a ne čuju sve do dana današnjega*« (Rim 11,8). Puk doista treba poučiti i uzgojiti ali jednako i liturgiju treba učiniti pristupačnom i razumljivom puku. Zastarjele i neshvatljive simbole treba zamijeniti suvremenima i lako shvatljivima a liturgijski jezik mora biti razumljiv sakupljenoj zajednici. Pavlovi dokazi o razumljivom jeziku kod zajedničkih sastanaka vjernika vrlo su očigledni: »*Ako ne poznajem značenja glasa bit ću tuđinac onomu koji mi govori, a onaj koji govori bit će meni tuđinac*« (1 Kor 14,11). »*Ako trublja nejasan glas daje, tko će se spremiti za borbu? Tako je i s vama. Ako, govoreći darom jezika, ne govorite razumljive riječi, kako će se razumijeti što govorite? Govorit ćete u vjetar*« (1 Kor 14, 8-9). »*Kako će neupućeni, ako se ti zahvaljuješ srcem (na njemu nerazumljivom jeziku) reći Amen na tvoju zahvalu kad ne zna što govoriš? Tvoja je zahvala, bez sumnje, dobra ali drugi se ne izgrađuje* (1 Kor 14, 16-17).

Naše bijedno bogoštovlje

Očito je da je ono što je božansko u liturgiji sasvim uzvišeno i savršeno, ali ono ljudsko ne će nikada biti savršeno ni Boga dostojno. Uza sve to mi moramo uložiti svu pažnju

da sve izvršimo što je moguće dostojnije i skladnije. »*Neka sve bude pristojno i uredno!*« (1 Kor 14,40). No ako nepristran čovjek promatra kako se štuje Bog po našim crkvama, uvjerit će se da je imao pravo sv. Pio X kad je pisao: »Uzaludno je ufanje da će sići obilati blogosov Božji ako naše poštovanje prema Najvišemu, umjesto da se popne uvis poput miomirisna daha, ono naprotiv utiskuje u Gospodnju ruku bič kojim je božanski Spasitelj jednom istjerao iz hrama nevrijedne oskvrnitelje« (Documenta pontificia I, 13).

Moramo priznati da se u velikoj većini naših crkava vršioci bogoštovlja ne drže ni duha, ni smisla, ni slova liturgijskih zakona. Spomenimo samo pjevane Mise kod kojih ulogu zbora vrši jedan pjevač (ili pače pjevačica) a zajednica vjernika niti »Amen« ne odgovori. Sv. Pavao spominje da je za kršitelje propisa starozavjetnog bogoslužja bila određena smrtna kazna, pa ozbiljno opominje pripadnike Novoga Zavjeta »*Koliko će goru zaslužiti kaznu onaj koji pogazi Sina Božjega i nečistom proglasi krv Zavjeta kojom je povećan i teško uvrijedi Duha milosti? ... Strašno je upasti u ruke Boga živoga*« (Hebr 10,29 i 31). »*Služimo ugodno Bogu s poštovanjem i strahopočitanjem. Jer Bog je naš oganj koji sažiže* (Hebr 12,28-29).

Sanctificatio nostra — Naše posvećenje

Sve što god se poduzme za obnovu i unapređenje liturgije treba da vodi dvostrukom cilju: većoj slavi Božjoj i potpunijem našem posvećenju. Pavao to ovako izražava: »*Da se život Isusov odrazi u našem smrtnom tijelu*« (2 Kor 4,11).

Liturgija nas posvećuje po sebi i po mjeri našega sudjelovanja. U pitanju kako doći u dodir s Bogom po liturgiji i kako na sebi odraziti Božji život mogu unijeti mnogo svjetla Pavlove riječi: »*Svi mi koji otkrivena lica promatramo kao u ogledalu slavu Gospodnju preobražavamo se u tu istu sliku svaki čas slavniju, dakako djelatnošću Gospodina koji je Duh*« (2 Kor 3,18). U Pavlovu duhu po dostojnom sudjelovanju u liturgiji, zaronimo u dubinu Kristova misterija koji je opjevan u starodrevnoj pjesmi, a vjerojatno se pjevao na sastancima u Pavlovo doba:

»Onaj koji se u ljudskoj naravi očitovao,
Duhom opravdao,
anđelima ukazao,

koji je propovijedan poganima,
komu je svijet vjerovao,
koji je uznesen u slavi« (1 Tim 3,16).

* * *

U jeku Drugoga Vatikanskog koncila, u jeku intenzivnog nastojanja oko liturgijske obnove po cijelom svijetu, smatrao sam potrebnim da čitatelji »Službe Božje« čuju o osnovnim liturgijskim problemima Pavlov glas koji nije ništa manje suvremen od najsuvremenijih liturgijskih pisaca.

Pavlovim mislima dadao sam nekoliko svojih misli da današnji liturgijski život doveden u vezu sa životom onog doba kad je on živio. Štošta sam otvoreno rekao. »Audacius scripsi! Odvažio sam se i napisao!« (1 Kor 15,34).

Promotrimo i ostvarimo što više možemo.

»Pokažimo se kao Božji službenici« (2 Kor 6,4).

»Evo sad je vrijeme prijatno, evo sad je dan spasenja!« (2 Kor 6,2).

»Braćo moja predraga, budite čvrsti, nepokolebivi, uvijek napredujte u djelu Gospodnjem (liturgija!), svjesni da vaš trud nije uzaludan u Gospodinu!« (1 Kor 15, 58).

»Čas je da se od sna probudimo!« (1 Kor 15, 58).

»Evigilate justi! — Probudite se, pravednici!« (1 Kor 15, 34).

Dr o. Jure Radić

ECCLESIAM PLANTAVERUNT

Pred 1100 godina prve su krijesnice kršćanstva, koje su bile zapaljene na slavenskom tlu, dobile novi sjaj i novi poticaj. Najednom su se počele množiti. Radosna i blaga vijest Kristova evanđelja po prvi se puta navješta razumljivim jezikom. Križe se usađuje u slavensku zemlju. Crkva se rađa.

Dva brata Grka, Ćiril i Metod, širom su otvorila vrata Crkve slavenskim narodima.

Verbo et labore Ecclesiam plantaverunt . . .

Oni su najprije sami bili duboko ukorijenjeni u Crkvi. Poznavali su Crkvu, ljubili je i služili joj. Sve su svoje sposobnosti stavili u službu Bogu i njegovoj Crkvi. Njihove ranije vjerske i političke misije, koje im je povjeravao Bizanski

Sv. Ćiril i Metod s Dulčićeve freske u crkvi Gospe od Zdravlja — Split

koji je propovijedan poganima,
komu je svijet vjerovao,
koji je uznesen u slavi« (1 Tim 3,16).

* * *

U jeku Drugoga Vatikanskog koncila, u jeku intenzivnog nastojanja oko liturgijske obnove po cijelom svijetu, smatrao sam potrebnim da čitatelji »Službe Božje« čuju o osnovnim liturgijskim problemima Pavlov glas koji nije ništa manje suvremen od najsuvremenijih liturgijskih pisaca.

Pavlovim mislima dadao sam nekoliko svojih misli da današnji liturgijski život doveden u vezu sa životom onog doba kad je on živio. Štošta sam otvoreno rekao. »Audacius scripsi! Odvažio sam se i napisao!« (1 Kor 15,34).

Promotrimo i ostvarimo što više možemo.

»Pokažimo se kao Božji službenici« (2 Kor 6,4).

»Evo sad je vrijeme prijatno, evo sad je dan spasenja!« (2 Kor 6,2).

»Braćo moja predraga, budite čvrsti, nepokolebivi, uvijek napredujte u djelu Gospodnjem (liturgija!), svjesni da vaš trud nije uzaludan u Gospodinu!« (1 Kor 15, 58).

»Čas je da se od sna probudimo!« (1 Kor 15, 58).

»Evigilate justi! — Probudite se, pravednici!« (1 Kor 15, 34).

Dr o. Jure Radić

ECCLESIAM PLANTAVERUNT

Pred 1100 godina prve su krijesnice kršćanstva, koje su bile zapaljene na slavenskom tlu, dobile novi sjaj i novi poticaj. Najednom su se počele množiti. Radosna i blaga vijest Kristova evanđelja po prvi se puta navješta razumljivim jezikom. Križe se usađuje u slavensku zemlju. Crkva se rađa.

Dva brata Grka, Ćiril i Metod, širom su otvorila vrata Crkve slavenskim narodima.

Verbo et labore Ecclesiam plantaverunt . . .

Oni su najprije sami bili duboko ukorijenjeni u Crkvi. Poznavali su Crkvu, ljubili je i služili joj. Sve su svoje sposobnosti stavili u službu Bogu i njegovoj Crkvi. Njihove ranije vjerske i političke misije, koje im je povjeravao Bizanski

Sv. Ćiril i Metod s Dulčićeve freske u crkvi Gospe od Zdravlja — Split

dvor, kao da su bile daleka priprava za njihovu najveću vjersku misiju među slavenskim narodima.

Božja je providnost Konstantina i Metoda gotovo od njihova djetinjstva spremala za apostolsko djelo među Slavenima poznavanjem slavenskog jezika, solidnim školovanjem i bogatim duhovnim životom. U kontemplaciji samostanskog života na Olimpu u Bitiniji sazrijevali su za veliku misionarsku aktivnost.

Molba Rastislava, kneza Velike Moravske, naišla je u Carigradu na pravo razumijevanje. Poslanici su se vratili u domaju s velikom nadom. Bizantski car Mihajlo III povjerio je prevažnu službu vjerovjesnika među Slavenima dvojici prokušane braće, Ćirilu i Metodu.

Sv. su se Braća, bez sumnje, spremila i neposrednom pripravom na povjereni im apostolski rad. Povjesničari tek nagađaju koliko je ta priprava trajala. Ali se sa sigurnošću može ustvrditi da je ona bila ozbiljna, radišna, dalekovidna i svrhunaravna. Dani i noći su prolazili u radu i molitvi. Učila se je teologija i produbljvalo se je znanje slavenskog jezika. Listale su se liturgijske knjige i nastali su prvi prijevodi na slavenskom jeziku. Tako se je rodila slavenska knjiga i položeni temelji svetom bogoslužju na slavenskom jeziku.

Ćiril i Metod postali su najveći dobročinitelji Slavena donoseći im sa svetom vjerom i temelje njihove književnosti i kulture.

Novi su se vjerovjesnici uputili k Slavenima noseći im najveći dar: Evanđelje i Slavensku knjigu.

Jednom kada su pošli k Slavenima nikada ih više nisu ostavili. Gotovo je sigurno, da se više nisu nikada povratili u svoj zavičaj. Sav svoj život i najbolje plodove svoga uma i bogate vrline svoje duše posvetili su Slavenima.

Rastislav i njegova zemlja dočekali su zatražene vjerovjesnike kao žedna njiva. Po prvi su puta slavenskom zemljom obilazili misionari i propovjedali Kristovu nauku jezikom koji su slušatelji razumjeli.

Istina se tek onda prihvaća kada se razumije. Evanđelje se tek onda može zavoliti i po njemu se tek onda živi kada se upozna. Propovijedi u razumljivom jeziku uvađali su naše daleke pretke u tajne Objave. Prvi liturgijski sastanci također na razumljivom jeziku stvarali su posebnu atmosferu doživljenosti vjerskog života.

Oko sv. Braće danomice se je širio krug vjernika. A između njih oni su od početka izabrali učenike koji su posebnom ljubavi odgajali i spremali da nastave njihovo djelo. Crkva među Slavenima položena je u ruke same njihove djece. Prvi će učenici poput svjetlih zraka pronijeti radost i istinu Evanđelja sa slavenskom knjigom i bogoslužjem na slavenskom jeziku iz Velike Moravske drugim slavenskim narodima. Veoma će brzo svi Slaveni osjetiti blagodat misionarskog rada sv. Braće.

Prvi su uspjesi ohrabrili sv. Braću. Ali prvi uspjesi izazvali su i prve poteškoće.

Povijest misionarskog rada jest jedan neprekinuti niz neizrecivih napora, žarkih molitava i najvećih osobnih žrtava i pregaranja.

Crkva se redovito rađa u znoju i mučeničkoj krvi. Križ se uvijek zalijeva novom ljubavi.

Crkva koju su Ćiril i Metod zasadili na slavenskom tlu zalivena je najprije njihovom požrtvovnom ljubavi, njihovim molitvama i neopisivim žrtvama.

Povijest pozna tek glavne obrise njihovih misionarskih putovanja i najznačajnije događaje iz njihova života i rada. U ono što nam je poznato utaknuo je mnogo, mnogo više onoga što će nam ostati na svijetu trajno nepoznato. Vjekovi neminovno brišu pojedinosti, ali nam kao za uzvrat ostavljaju sintezu jednog života i jednog vremena.

I kada ove godine u pobožnoj zahvalnosti slavimo jedanestvjekovni jubilej početka misionarskog rada sv. braće Ćirila i Metoda među Slavenima prohujala stoljeća nisu oprovrgla ljepotu njihova poziva i veličinu njihova djela. Naprotiv, ona su njihovu važnost još bolje osvjetlila i u cijelosti potvrdila.

Danas iz udaljene povijesne perspektive sv. nam Braća blistaju u potpunome sjaju apostoske vjernosti i revnosti.

Ona su Rastislavov poziv shvatili u svrhunaravnom duhu. U vršenju svoje misije kao vjerovjesnici daleko su se držala od svih mogućih političkih kombinacija i sumnjičenja. Povijest nije otkrila ni najmanju sjenu u njhovom apostolskom djelovanju. Služila su samo Božjim interesima. I svom su dušom zavoljela zemlju i narod kome su navještali Krista. Sv. Braćo, iako po rođenju Grci, htjela su među Slavenima biti i sami Slaveni. Načinom svoga apostolskog djelovanja toliko su sv. Braća odgovorila potrebama, osjećajima i želja-

ma Slavena da su ih svi slavenski narodi primili i prisvojili kao dio vlastitog nacionalnog života. Uistinu je više nemoguće razdvojiti vjersku i kulturnu povijest slavenskih naroda od života i rada Ćirila i Metoda. Tako je veličanstveno okrunjena divna apostolska vrlina dati se posvema.

Vjernost sv. Braće svojoj apostolskoj misiji kao i njihova ljubav prema Slavenima i bogoslužju na slavenskom jeziku prošle su kroz rešeto kušanja i patnja. Mnogostruke neprilike, suprotnosti i poteškoće bile su stalne pratilice od početka do kraja njihova misionarskog djelovanja. Čitava ljestvica duševnih i tjelesnih patnja razvila se je preko života i rada sv. Braće. Podvale i osvade, klevete i nezahvalnosti, fizičko onemogućavanje evangeliziranja, godine Metodova tamnovanja pa sve do rastjeravanja njegovih učenika stvaraju trnov vijenac oko jedne velike apostolske ljubavi.

Sve su te podnesene patnje autentični pečat na Božjem djelu i autentični dokaz apostolske vjernosti, revnosti i povezanosti sa misionarskom slavenskom zemljom i njezinim narodima.

Sv. su Braća zadivljujućom hrubrosti trpjela za svoje djelo i obranila ga divnom postojanosti i pronicavom svijesti.

Patnja je najbolji reflektor koji osvjetljuje veličinu ili slabost jedne ličnosti. Sv. su Braća provela svoje djelo kroz školu boli i tako dala dokaz o svojoj duhovnoj izgrađenosti, karakternoj veličini i o svojoj ljubavi prema narodu i zemlji koji su evanđelizirali.

Sv. su se Braća u svome misionarskome radu i u svojim poteškoćama otvoreno orjentirala prema Petrovoj stolici. O tome bjelodano svjedoče oba putovanja u Rim. Prijem i blagohotno razumijevanje na koje su naišli kod Petrovih nasljednika Hadrijana II pa Metod kod Ivana VIII bili su ne samo draga utjeha nego i novi poticaj da se nastavi misionarski rad među Slavenima. Metodovo biskupsko posvećenje, imenovanje za nadbiskupa-metropolitu dokazi su ne samo povjerenja nego i volje Svete stolice da se i juridčki uredi njgovo misionarsko područje. Ta oslonjenost na Petrovu stolicu tim je značajnija što su vjerovjesnici došli iz Carigrada i to u doba kada je sveto jedinstvo već bilo pomućeno.

Kroz život i djelo sv. Braće povlače se najizvrsnije apostolske vrline: svrhunaravnost, osobna svetost, vjernost svome poslanju, revnost u službi misionarske patnje i teškoće svetački podnesene, rad u povezanosti s Petrovom stolicom,

posvemašnja ljubav prema Slavenima. Te su vrline i pronijele baštinu sv. Ćirila i Metoda kroz sve povijesne stiske i sačuvale je do danas.

U koncilskoj Crkvi naših dana sveto djelo Ćirila i Metoda dobiva posebnu aktuelnost i odiše neobižnom svježinom i privlačnošću. Nezaboravne uspomene papa Ivan XXIII, poput i drugih svojih predšasnika, u zadnje dane svoga života i plodnog pontifikata iskazao je posebnu pažnju slavenskim narodima kada je u svome Apostolskome pismu od 11. svibnja 1963. upućena svim slavenskim biskupima obasuo hvalama dva slavenska apostola i potcrtao veliko značenje njihovog apostolskog djela.

Mi Hrvati preko onih naših biskupija koje su sačuvale glaloljicu i staroslavenski jezik u sv. bogoslužju na poseban smo način povezani sa sv. Braćom. Nemoguće je izreći koliko je ta sveta Ćirilo-Metodska baština pridonijela vjerskoj svijesti, nacionalnoj obrani i liturgijskom životu upravo na našem jadranskom području.

Ecclesiam plantaverunt!

Na svima je nama da sveto naslijeđe čuvamo i da ga novim pokoljenjima predamo.

I naša je dužnost Crkvu zasađivati.

Tako ćemo se najbolje odužiti svetoj uspomeni prvih slavenskih apostola.

Marijan Oblak
pom. biskup zadarski

SV. CIRIL IN METOD – USTANOVITELJA SLOVANSKEGA BOGOSLUŽJA

(Ob 1100 letnici prihoda sv. bratov med Slovane)

V jubilejnom letu ob 1100 letnici prihoda sv. bratov na Veliko Moravsko se je znova poživilo zanimanje predstavnikov mednarodne znanosti, teologov, zgodovinarjev in slavistov za delovanje in življenje velikih slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda. Na mednarodnom kongresu slovanske zgodovine v čast sv. Cirila in Metodu v Slazburgu (od 12. do 16. julija t. l.) so priznani strokovnjaki iz raznih dežel prikazali današnje stanje raziskovanja ciril-metodijskih vprašnj Vedno bolj jasno prihaja do izraza dejstvo, da je notrenja duhovna veličina sv. bratov v misijonski praksi prišla do izra-

posvemašnja ljubav prema Slavenima. Te su vrline i pronijele baštinu sv. Ćirila i Metoda kroz sve povijesne stiske i sačuvale je do danas.

U koncilskoj Crkvi naših dana sveto djelo Ćirila i Metoda dobiva posebnu aktuelnost i odiše neobižnom svježinom i privlačnošću. Nezaboravne uspomene papa Ivan XXIII, poput i drugih svojih predšasnika, u zadnje dane svoga života i plodnog pontifikata iskazao je posebnu pažnju slavenskim narodima kada je u svome Apostolskome pismu od 11. svibnja 1963. upućena svim slavenskim biskupima obasuo hvalama dva slavenska apostola i potcrtao veliko značenje njihovog apostolskog djela.

Mi Hrvati preko onih naših biskupija koje su sačuvale glaloljicu i staroslavenski jezik u sv. bogoslužju na poseban smo način povezani sa sv. Braćom. Nemoguće je izreći koliko je ta sveta Ćirilo-Metodska baština pridonijela vjerskoj svijesti, nacionalnoj obrani i liturgijskom životu upravo na našem jadranskom području.

Ecclesiam plantaverunt!

Na svima je nama da sveto naslijeđe čuvamo i da ga novim pokoljenjima predamo.

I naša je dužnost Crkvu zasađivati.

Tako ćemo se najbolje odužiti svetoj uspomeni prvih slavenskih apostola.

Marijan Oblak
pom. biskup zadarski

SV. CIRIL IN METOD – USTANOVITELJA SLOVANSKEGA BOGOSLUŽJA

(Ob 1100 letnici prihoda sv. bratov med Slovane)

V jubilejnom letu ob 1100 letnici prihoda sv. bratov na Veliko Moravsko se je znova poživilo zanimanje predstavnikov mednarodne znanosti, teologov, zgodovinarjev in slavistov za delovanje in življenje velikih slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda. Na mednarodnom kongresu slovanske zgodovine v čast sv. Cirila in Metodu v Slazburgu (od 12. do 16. julija t. l.) so priznani strokovnjaki iz raznih dežel prikazali današnje stanje raziskovanja ciril-metodijskih vprašnj Vedno bolj jasno prihaja do izraza dejstvo, da je notrenja duhovna veličina sv. bratov v misijonski praksi prišla do izra-

za predvsem v ustanovitvi in obrambi slovanskega bogoslužja in s tem slovanske književnosti. Slovenci smo ob tem jubileju dobili lepo knjigo svetovno priznanega najboljšega strokovnjaka v teh vprašanjih, sedaj, žal, že pok. prof. dr. F. Grivca: Sv. Ciril in Metod, slovanska blagovestnika, v kateri je strnil svoja dolgoletna raziskavanja na tem področju.

V spomin na pomembni dogodek 1100 letnice prihoda sv. bratov si kratko oglejmo začetke slovanskega bogoslužja ter njegov pomen v pastoralnem in cerkvenopolitičnem pomenu.

1. Ustanovitev in obramba slovanskoga bogoslužja

Po zmagi nad ikonoborci se je okrepila politična in kulturna moč bizantinskega cesarstva; v to dobo bizantinske kulturne ekspanzije spada misijonsko delovanje sv. Cirila in Metoda. Po misijonskih skušnjah med Arabci in Hazari sta se sv. brata verjetno že pred pozivom moravskega kneza Rastislava pripravljala za misijonsko delo med Slovani, saj so poganski slovanski rodovi naseljavali dobršen del bizantinskega cesarstva na Balkanu. Žitje Konstantina sicer poroča, kakor da je pobuda za slovansko bogoslužje prišla od moravskega kneza, ki je prosil za moža, »ki bi v našem jeziku pravo krščansko vero razložil«. (ŽK 14) Iz navedenega poročila ni jasno, ali je Rastislav mislil le na pouk v slovanskem jeziku, ali tudi na slovansko bogoslužje. Priznani strokovnjaki (F. Grivec, J. Vajs, J. Vašica, F. Dvornik, S. Ritig, i dr.) domnevajo, da je slovansko bogoslužje svojstvena ideja sv. bratov.

Prof. F. Grivec upravičeno opozarja, da ima ustanovitev slovanskega bogoslužja svoje korenine v Konstantinovi vodilni ideji pradednih časti. Že v poslanstvu pri Hazarih je Konstantin proti judovski nacionalni omejenosti poudarjal odličnost prvotnega Adamovega plemstva, h kateremu so po Kristusu poklicani vsi narodi, ne glede na njihovo kulturno raven, brez ozira na njihovo politično in gospodarsko moč. Konstantin se je zavedal, da more mlade slovanske rodove uvrstiti v krog kulturnih krščanskih narodov le, če jim ustvari njihovo narodno kulturo, katere podlaga naj bi bilo slovansko bogoslužje. Zato je cesarju dejal, da gre rad med Slovane, če imajo knjige v svojem jeziku (ŽK 14). Zavedal pa se je tudi tveganosti in nevarnosti tega koraka. Ustanovitev narodnega bogoslužja je bila v 9. st. tudi za Bizanc novost, ki ji zaradi separatističnih teženj narodov z lastno narodno liturgijo ni bil naklonjen. Zato je Konstantin previdno postopal

in je najprej dosegel priznanje slovanskega bogoslužja pri cesarju in bizantinsk vladi. Iz poročila Žitja Konstantina je razvidno, da so bili v bizantmske cesarstvu, kakor na Zapadu, že prej poskusi približati Slovanom krščansko vero v narodnem jeziku. Veliko oviro v tem je predstavljalo dejstvo, da ne greška ne latinska abeceda nista ustrezali slovanskil glasoslovnim posebnostim. Konstantin je zato najprej sestavil novo abecedo, s katero je tenkočudno zadel jezikovne finese slovansega jezika. (Po najnovešši hipotezi sovj. znanstvenika J. E. Granstrema, O proischoždeniji glagoličeskoj azbuki, Moskva 1955, je Konstantinu za podlago glagolske pisave služila grška umetna pisava, imenovana cryptographia.)

Učenici sv. bratov, kakor tudi bizantinski cesar Mihael III. in papež Hadrijan II. so ustanovitev slovanskega narodnega bogoslužja pripisovali posebni Božji pomoči. Tako pravi Žitje Konstantina, da se je sv. Cirilu po molitvi Bog razodel in takoj nato je sestavil črke in začel pisati evangeljsko besedo: V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu... Cesar Mihael III. pravi v pismu Rastislavu, da je »Bog, ki veleva da bi vsak k spoznaju resnice prišel, razodel črke vašemu jeziku, česar prej ni bilo, ampak samo v prvih časih«. Papež Hadrijan II. pa piše v poslanici »Slava v višnjih Bogu«, da je Konstantin prevedel svete knjige po milosti Božji in po priprošnji sv. Klementa. Ustanovitev slovanskega bogoslužja je resnično izvirala iz svetniških globin bistroumnega filozofa Konstantina, ki je bil hkrati izreden jezikovni talent.

Tako sta sv. brata pred 1100 leti na Velikomoravskem začela opravljati bogoslužje v slovanskem jeziku. To bogoslužje se je Moravanom in pozneje panonskim Slovencem izredno priljubilo. Pisatelj spisa »Conversio Bagoariorum et Carantanorum«, ki dokazuje ustaljene pravice Salzburga v Karantaniji in Panoniji, se bridko pritožuje, da je »neki Grk, Metodij po imenu, z novo izumljenimi slovenačkimi črkami na filozofski način izpodrinil rimski jezik in rimski nauk in ugledne rimske črke ter pred vsem ljudstvom vzel ugled mašam, evangelijem in cerkveni službi tistih, ki so jo opravljali latinsko«. Razumljivo je, da so se kmalu oglasili nasprotniki. Frankovski in oglejski misijonarji so bili po prihodu sv. bratov s svojimi misijonskimi metodami onemogučeni, zato so se vzdignili protiv slovanskemu bogoslužju. Toda sv. brata sta z vso vnemo zagovarjala svoj misijonski postopek. Tako sta na poti v Rim leta 867. imela dolg obrambni razgovor z oglejsko duhovščino v Benetkah. Tu si nista mogla pridobiti za-

veznikov. Oglej ni mogel sam odločiti o tako važnem vprašanju. Pri papežu Hadrijanu II pa sta dobila popolno razumevanje. Slovansko bogoslužje je bilo odobreno in po rimskih cerkvah je odmevalo liturgično petje v slovanskem jeziku.

Odobritev slovanskega bogoslužja je terjala tudi ustanovitev samostojne cerkvene province. Hadrijan II je to uresničil, ko je proti koncu leta 869. postavil Metoda za apostolskega delegata za pokristjanjenje Slovanov in ustanovil samostojno slovansko nadškofijo za Panonijo in Moravsko kot nadaljevanje oziroma obnovitev smirnijske metropolije. Hadrijanov naslednik Janez VIII je sicer v začetku leta 873. slovansko bogoslužje deloma prepovedal, toda Metod se iz misijonskih razlogov prepovedi ni držal in je svoj postopek v Rimu leta 880. opravičil ter dosegel ponovno potrditev slovanskega bogoslužja. V tem letu je verjetno Metod na poti iz Rima kot apostolski delegat za pokristjanjenje Slovanov uvedel slovansko bogoslužje rimskega obreda za tudi v hrvaški ninski škofiji. (Prim. St. Smržik, The Glagolic or Roman-Slavonic Liturgy, 1959)

Zaradi nerazumevanja pomena slovanskega bogoslužja za krščanstvo v Srednji Evropi je na Zapadu, z izjemo glagolskega bogoslužja v Dalmaciji, slovansko bogoslužje izginilo. Zasluge sv. bratov za to pomembno pastoralno potezo ostanejo kljub temu nezmanjšane.

Vprašanje, v katerem obredu sta sv. Ciril in Metod opravljala slovansko bogoslužje, ali v bizantinskem ali v rimskem, je znanstveno bolj sporno. Slavisti in zgodovinarji so o tem veliko razpravljali in postavljali različne hipoteze. Na podlagi dosedanjih raziskav je gotovo, da sta bila že v obdobju delovanja sv. bratov v rabi bizantinski in rimski obred v slovanskem jeziku. Vprašanje pa je, kdaj sta sv. brata prešla iz bizantinskega na rimski obred. J. Vajs in J. Vašica sta prišla do zaključka, da je slovanska liturgija rimskega obreda prevedena po grški podlagi (stalni deli sv. maše) deloma po latinskem tekstu (spremenljivi deli sv. maše), dopolnjenem po grški bizantinski liturgiji. Za grško podlago je služila tako imenovana liturgija sv. Petra, zapadni obred sv. maše v grškem jeziku, ki je bil v rabi v vzhodnem Iliriku. Zelo verjetno je, da sta sv. brata poleg bizantinske liturgije že v Bizancu ali takoj po prihodu na Moravsko prevedla liturgijo sv. Petra, saj sta se zavedala, da njuno misijonsko področje spada pod rimski patriarhat. Prav v reševaju liturgičnih vprašanj se lepo vidi širina sv. bratov ter njuna zavest vesoljnosti Kristusove

Cerkve. Širokopotezno sta spajala vzhodne in zapadne prvine, ozirajoč se ne na politične koristi Vzhoda ali Zahoda, ampak na duhovno korist in blagor mladih slovanskih narodov.

2. Pastoralni in cerkvenopolitični pomen slovanskoga

Slovansko bogoslužje je izvirna pastoralno-misijonska metoda sv. bratov. Slovani v moravski kneževini in v Panoniji so bili v glavnem že pokristjanjeni. Gotovo se morali tudi zapadni misijonarji pri pouku vsaj deloma upoštevati narodni jezik. Toda pri tem so se omejevali le na najnujnejše, kakor pričajo brižinski spomeniki, ki so po mnenju nekaterih strokovnjakov po svojem izvoru že iz dobe pred nastopom sv. Cirila in Metoda. Razumljivo je, da je na ta način pravi krščanski duh le počasi prodiral v množice; pokristjanjenje je bilo večkrat le zunanje brez globlje notranje priprave. Konstantinu je nzegova vodilna ideja pradednih časti, ideja prvotne plemenitosti človeške narave, povzdinjene v nadnaravni svet božjega otroštva, ki ga Kristus ponovno deli vsem narodom in rodovom, omogočila, da se je dvignil nad oskosrčni bizantinski nacionalni ponos in nad germanski državni imperializem, ter jasno spoznal Pavlovo misel, da v Kristusu ni ne Grka ne Barbara, ampak da je Kristus skupni cilj in središče vseh narodov človeške družine. Zato je hotel, kakor lepo pravi kardinal E. Pellegrinetti, da slovanski rodovi pridejo v stik s Kristusom po tem, kar je sleherni duši najgloblje in najnaravnejše, po svojem maternem, narodnem jeziku.

Bogoslužje v slovanskem jeziku je sv. bratoma služilo kot odlična kateheza najosnovnejših krščanskih resnic. Odlomki sv. pisma, liturgične molitve in pesmi v domačem jeziku so Slovanom odpirale pogled v lepoto krščanske vere in omogočale, da se takorekoč mimogrede naučijo in zapomnijo najvažnejše verske resnice. Zato sta sv. brata žela tako velike uspehe. Krščanstvo Slovanom ni bila več tuja, od osovraženih tujcev vsiljena religija, ampak sprejemljiva in nad vse vabljiva resnica. Tako sta sv. brata že tedaj uresničila v sodobnem času tako poudarjeno načelo prilagoditve ljudem in razmeram.

Slovansko bogoslužje je imelo tudi cerkveno politični pomen. Samo po sebi je terjalo ustanovitev samostojne cerkvene province, neodvisne od germanskega Zahoda in od grškega Vzhoda. Ta cerkvena avtonomija pa bi semorala opirati in hkrati nuditi najboljše jamstvo politični samostojnosti slovanskih narodov. Slovani, kakor pravi dr Grivec, naj ne bi postali predmet spora med Vzhodom in Zahodom, ampak most, ki bi družil takrat že odtujene latinsko germanske elemente

z grško bizantinsko kulturno dediščino v eni vesoljni Kristusovi Cerkvi.

Zamisel sv. bratov, ki so jo razumevajočo podpirali takratni rimski papeži, se zaradi ozkosrčnega nasprotovanja frankovske duhoščine in zaradi nerazumevanja kneza Svetopolka ni mogla uresničiti. Njune ideje pa so ostale žive. Zasledimo jih v današnjih težnjah, približati liturgijo ljudstvu, v sodobnih poskusih, najti pot za dialog z ločenimi krščanskimi brati. Zato je raziskovanje življenja in delovanja sv. bratov, proučevanje staroslovanske liturgije prav danes tako aktualno.

Pokojni papež Janez XXIII je v pismu slovanskim škofom (Magnifici eventus) opozoril, da je spomin stoletnice slavnega dogodka, kar sta sv. Ciril i Metod prišla iz Carigrada na Velikomoravsko, tesno povezan s prizadevanji, ki jih ima II vatikanski vesoljni zbor pred očmi. Sv. brata sta bila v 9. st. blagovestnika preziranih slovanskih rodov, v 20 st. pa postajata vedno bolj učitelja vesoljne Cerkve.

FRANC PERKO

BAŠTINA SVETE BRAĆE

»Po divnom određenju Božje Providnosti u isto vrijeme pada stoljetna uspomena na jedan značajni događaj, kada slavimo i II Vatikanski Opći Sabor i izgleda usko povezan sa željama, koje Opći Sabor ima pred očima. Ove se godine, naime, napunja punih jedanaest vjekova, otkako sv. Ćiril i Metod, vrlo glasoviti apostolski par, pošavši iz Carigrada, stigoše u Veliku Moravsku«. Tako je započeo svoje Apostolsko pismo biskupima slavenskih naroda bl. usp. Papa Ivan XXIII. U prigodnom je nagovoru 13. V ov. god. isti spomenuo: »Prošlog 2. veljače otvorili smo značajnu godišnjicu uputivši dio blagoslovljenih svijeća katedralnim crkvama slavenskih naroda, da bi time na nju upozorili svijet«. U spomenutom pismu piše Papa slavenskim biskupima: »Vaša dužnost će sada biti da se pobrinete, da se vašim vjernicima, na svečanim proslavama, iznese pred oči život, duhovna veličina, putovi, djela, napor i znoj sv. Ćirila i Metoda; sve što su podnijeli i poduzeli zato da ih obrate Kristu i sve više i više privedu pravoj uljudbi i kulturi«.

z grško bizantinsko kulturno dediščino v eni vesoljni Kristusovi Cerkvi.

Zamisel sv. bratov, ki so jo razumevajočo podpirali takratni rimski papeži, se zaradi ozkosrčnega nasprotovanja frankovske duhoščine in zaradi nerazumevanja kneza Svetopolka ni mogla uresničiti. Njune ideje pa so ostale žive. Zasledimo jih v današnjih težnjah, približati liturgijo ljudstvu, v sodobnih poskusih, najti pot za dialog z ločenimi krščanskimi brati. Zato je raziskovanje življenja in delovanja sv. bratov, proučevanje staroslovanske liturgije prav danes tako aktualno.

Pokojni papež Janez XXIII je v pismu slovanskim škofom (Magnifici eventus) opozoril, da je spomin stoletnice slavnega dogodka, kar sta sv. Ciril i Metod prišla iz Carigrada na Velikomoravsko, tesno povezan s prizadevanji, ki jih ima II vatikanski vesoljni zbor pred očmi. Sv. brata sta bila v 9. st. blagovestnika preziranih slovanskih rodov, v 20 st. pa postajata vedno bolj učitelja vesoljne Cerkve.

FRANC PERKO

BAŠTINA SVETE BRAĆE

»Po divnom određenju Božje Providnosti u isto vrijeme pada stoljetna uspomena na jedan značajni događaj, kada slavimo i II Vatikanski Opći Sabor i izgleda usko povezan sa željama, koje Opći Sabor ima pred očima. Ove se godine, naime, napunja punih jedanaest vjekova, otkako sv. Ćiril i Metod, vrlo glasoviti apostolski par, pošavši iz Carigrada, stigoše u Veliku Moravsku«. Tako je započeo svoje Apostolsko pismo biskupima slavenskih naroda bl. usp. Papa Ivan XXIII. U prigodnom je nagovoru 13. V ov. god. isti spomenuo: »Prošlog 2. veljače otvorili smo značajnu godišnjicu uputivši dio blagoslovljenih svijeća katedralnim crkvama slavenskih naroda, da bi time na nju upozorili svijet«. U spomenutom pismu piše Papa slavenskim biskupima: »Vaša dužnost će sada biti da se pobrinete, da se vašim vjernicima, na svečanim proslavama, iznese pred oči život, duhovna veličina, putovi, djela, napor i znoj sv. Ćirila i Metoda; sve što su podnijeli i poduzeli zato da ih obrate Kristu i sve više i više privedu pravoj uljudbi i kulturi«.

Naši su biskupi upravili pastirsko pismo o sv. Ćirilu i Metodu još s prošlogodišnjih biskupskih konferencija u Zagrebu.

Dužnost je dakle o ovom jubileju govoriti i pisati. Pred sto godina izdan je poseban zbornik »Tisućnica slovjenskih apostola« s prilozima I. Kukuljevića, Fr. Račkoga, V. Jagića i M. Mesića. Kad nije moguće više, naš liturgijsko-pastoralni list ne može prijeći šutke preko ove proslave. Baština, koju su nam namrla sv. braća, upravo je s liturgijskog i pastoralnog gledišta najvažnija. Radi se o našoj vjeri, pa »svečano treba proslaviti dobročinstvo, što se je Bog, koji je bogat u milosrđu, udostojao slavenske narode prenijeti u kraljevstvo svoga ljubljenoga Sina i naresiti ih uresom kršćanskoga dostojanstva« (ap. pismo Ivana XXIII).

Vjera je Božji dar koji on redovito dijeli preko ljudi. Među Slavene, osobito nas južne, i drugi su naviještali Veselu vijest, ali nitko tako uspješno kao sv. braća. Drugi su našim pređima govorili o Evanđeju, a veličina je sv. braće, što su Slavenima donijeli i staroslavensku liturgiju. Na tu odmah mislimo kad govorimo o baštini sv. braće.

I

Na hvarskom je liturgijskom sastanku g. 1936. prof. Mate Garković, sada zadarski nadbiskup, započeo svoje predavanje konstatacijom: »Narod hrvatski imao je sreću kao malo koji drugi da crpe obilno na nepresušivom izvoru liturgije spasonosne sokove za svoj duhovni život, jer je u njoj Boga slavio na svom jeziku. Baština sv. Ćirila i Metoda, tj. narodni jezik u crkvi, sačuvao se kod nas do današnjega dana« (Croatia orans 111). Pomogli su u tome čak i oni koji su bili poslani da zatiru satoslavensku službu Božju, kao krčki biskup Mahnić koji je na pastoralnom terenu shvatio njezinu veliku važnost i onda za nju mnogo učinio, osobito preko svoje Staroslavenske akademije.

U najnovije je doba dična baština sv. braće doživjela svijetlih dana kao malo kada u svojoj povijesti. Nekada neshvaćeni i progonjeni, sami i u svojim potomcima, stavljaju se danas za uzor i mnogi žele postići ono za što su se sv. braća borila pred tisuću i sto godina. Na znamenitom je liturgijsko-pastoralnom kongresu u Asizu g. 1956. njemački biskup A. Stohr kazao govoreći o narodnom jeziku u liturgiji: »Čvrsto se nadam da će mudrost i majčinstvo Crkve jednog dana naći velikodušno rješenje ovog pitanja, vrlo teškog ali i vrlo žurnog s gledišta pastoralnih plodova liturgije, kako je uvijek

bio slučaj u dugoj povijesti Crkve s jednako teškim pitanjima. Jedan značajan primjer: Pred neko me je vrijeme kod čitanja oficija sv. Ćirila i Metoda ponovo iznenadila činjenica, da su na račun bogoslužja ovih velikih vjerovjesnika bili upućeni teški i ponavljani prigovori. Koja bi nesreća (sventura) bila, da su ova dva heroja postala žrtve svojih sigurno dobronamjernih protivnika! Ali po Božjoj su Providnosti oni našli prijatelje na visokom mjestu koji su, i oni puni oduševljenja i velikodušja, spoznali i cijenili dalekovidnost dvaju apostola. Pape su velikom mudrošću riješili izvanredno teško pitanje. Prigrlili sa dva sveca i dadoše placet njihovom započetom djelu koje je milijunima duša omogućivalo uže sudjelovanje kod bogoslužja Crkve« (Atti 233).

Posebno je zablistala baština sv. braće na II vatikanskom saboru, kad je na prijedlog splitskog biskupa preuzv. Franića 12. XI 1962. služio staroslavensku Misu u crkvi sv. Petra šibenski biskup preuzv. Arnerić, uz tumačenje pom. krčkog biskupa preuzv. Zazinovića. Tom je prigodom izdan i svim biskupima svijeta podijeljen letak s naslovnom stranicom glagolskog Misa, s nekim izvacima iz njega i s popratnim tumačem u kojemu je naglašen i nacionalni momenat, osobito na početku i svršetku: »In pluribus Croatiae diocesibus, ad adriaticum litus sitis, Missae celebratio fit ritu romano, sed lingua palaeoslavica, quae etiam lingua seu rectius scriptura glagolitica nuncupatur. Qui celebrandi modus a sanctis fratribus Cyrillo et Methodio saeculi noni originem ducit... Penes Slavos aetate media profanam quoque litteraturam palaeoslavica lingua floruisse compertum est. Quae novissimis deceniis a variarum nationum peritis examini diligenter subiicitur. Glagoliticae scripturae usus in antiquitate in cancellaria quoque ducum et regum Croatiae ex oficio invaluerat, a clarissimo Benedictinorum ordine peculialiter excultus«.

Od sličnog je značenja što je malo kasnije i talijanska radiotelevizija (a poznato je kako su naši prekomorski susjedi gledali i još neki gledaju na glagolicu) staroslavensku Misu i krsni obred koju je služio u zavodu sv. Jeronima senjski biskup preuzv. Burić uz tumač pom. biskupa preuzv. Pavlišića.

K tome možemo dodati da je ovog ljeta zagrebački nadbiskup preuzv. Šeper, slijedeći ovog predšasnika nadbiskupa Stepinca koji je ljeti g. 1942. staroslavenskim pontifikalom otvorio u Zagrebu na Sv. Ksaveru novu župu i predao je Trećorecima glagoljašima, služio staroslavenski pontifikal u za-

grebačkoj katedrali, a prepozit presvij. Kimovec u ljubljanskoj. Isto je zagrebački nadbiskup ponovio 14. VII u Salzburgu na svjetskom kongresu u čast sv. Ćirila i Metoda. Na tom je kongresu o djelu sv. braće održao predavanje i naš liturgijski stručnjak Dr D. Kinewald, sigurno u smislu svojih riječi: »Cijeli se svijet, osim nekoliko reakcionera, divi njihovom djelu i njegovu značenju« (Služba Božja III 44).

Koga da ne vesele ova priznanja i pohvale baštini sv. braće izbliza i izdaleka, od očekivanih i manje očekivanih? Zaista, na staroslavensku se liturgiju više ne gleda kao na »pepeljugu« i »osinjak«. Što smo mi imali kroz stoljeća, to će — izgleda — II vatikanski sabor dati svim narodima.

II

Neka nas ipak ova priznanja i slavopojke ne zanesu! Jubilej nam sv. braće može poslužiti i za isipt savjesti, a ta će nam štošta predbaciti. Preuz. Garković nastavio je svoje spomenuto predavanje: »Ako se danas ograničuje na naše primorske biskupije, on je za više vjekova bio svojina ne samo virtualno nego i realno čitavog naroda, ne isključivši ni slovenskih krajeva«, a završio ga je ovim prijedlogom: »da bi svećenstvo kao plod Ćirilo-Metodskog jubileja sada, kada je transkribiran Misal, što više oduševljavalo puk za staroslavensku službu Božju i time pridonijelo uvelike napretku liturgijskog duha u našem narodu« (117).

Priznajemo da je u tom pogledu učinjeno vrlo malo. I u našim glagoljaškim krajevima. Baštinom se sv. braće bave brojni njemački, talijanski, nizozemski i drugi učenjaci, a mi do danas nemamo među klerom stručnjaka za staroslavenski jezik, što je prijeko potrebno koliko s filološkog toliko i još više s liturgijskog stanovišta. I transkripciju je Misala morao obaviti češki svećenik prof. J. Vajs. Učinio je to velikom spremom i ljubavlju, ali nije uspio da među nama nađe suradnike koji bi proučavali brojne staroslavenske kodekse. Dičimo se pred cijelom svjetom tom narodnom svetinjom, a koliko je sami zaista poznamo i cijenimo?

Dok ne budemo imali svojih sposobnih i marljivih stručnjaka, nećemo doći do željenog jedinstva u izgradnju i naglašavanju staroslavenskih riječi. Nije pravo što se različito izgovara »jat«. A još je gore s akcentima. Kad je potpisani učio staroslavenski kod prof. R. Nahtigala u Ljubljani sa svojim se je drugovima glagoljašima obratio njemu i krčkom sveće-

niku V. Premudi s molbom, da nam naglase nekih pedesetak dvojbenih riječi. Vrlo uvaženi stručnjak u Ljubljani i pop glagoljaš s terena, ne znajući jedan za drugoga, nisu se složili u skoro polovini riječi. Poslije toga je Dr Ive Vitezić dugo i temeljito proučavao staroslavenski naglasak i bila je namjera da se izda barem Misal za pokojne s akcentima, ali je ostalo kod namjere.

Isto je tako neriješeno i pitanje našega korala. Malo koji glagoljaš pjeva tačno prema notama u Vajsovu Misalu, a stručnjaci kažu da se ni nesmije. Nije čudo, pok. Vajs se nije mnogo razumio u muziku, pa je zamolio dobrog koralistu, o. Anselma Sedlačka, benediktinca u Emausu (Prag), da mu bude pri ruci. Obojica su potpisanome pričali: O. Anselem se obratio stručnjacima u Solesmesu za upute, a oni su ga najprije pitali, ima li na glagoljačkom terenu posebnih melodija. Tražili su da se one sačuvaju u novom Misalu i obećavali su da će s tim prijedlogom lako prodrijeti i kod Sv. Zbora za obrede u Rimu, gdje se u vezi sa Solesmesom čini valjda sve što je u vezi s crkvenom glazbom. Nažalost, prof. je Vajs morao odgovoriti da je na Krku i ostalom području staroslavenske liturgije čuo posebnih melodija, ali da te nisu sakupljene i zapisane, a još manje pročišćene i sređene. Onda su u Rimu na brzu ruku pod koralne note stavljene staroslavenske riječi na način koji ne može da zadovolji. Ispali smo kulturno siromašni i do danas smo ostali.

Posebno je pitanje približavanje staroslavenskog jezika sadašnjem govoru. To je vrlo važno pastoralno pitanje. Splitski je biskup preuzv. Franić na vatkanskom radiju kazao 5-XI-1962: »Ako bismo htjeli biti dosljedni u nauci Svete Braće, onda bismo doista morali prijeći na živi narodni jezik« (Služ. Vj. bisk. split. i mak. 1962, br. XI i XII, 17). Preuzvišeni spominje da taj prijelaz donosi sa sobom neke opasnosti, a da treba vidjeti i što će sabor odlučiti. Vjerojatno će ostati latinski (a za naše područje staroslavenski barem sve ono što spada na misnika. U tom slučaju, zašto se ne bi kroatizirali neki oblici i izrazi koji nam sada smetaju? S liturgijsko-pastoralnog gledišta osobito smeta staroslavenska množina koja sada zvuči kao jednina, npr. »pomolim se« i »molim«, pa stari akuzativ »ni« mjesto »nas«, koji u oracijama ispada kao negacija i posve iskrivi smisao molitve. Naši su se stari glagoljaši prilagođivali jeziku naroda, npr. »vispar srdca« pretvorili su u razumljivi »gore srdca« (isp. J. Vajs, Sv. Cecilija XXXIII 83).

A nije li i trankripcija staroslavenskog Misala približavanje sadanjem čovjeku? A ipak su za nju bili i oduševljeni glagoljaši poput Don Frane Bulića. Dakako, to približavanje mogu pripremiti samo stručnjaci, a odobriti ga kompetentna crkvena vlast. Tko će nam dati te stručnjake, ako se sami ne pobrinemo? U tom se pogledu, obzirom na broj mlađeg svećenstva, može najviše očekivati od krčke i splitske biskupije.

Jednako je i s delikatnim pitanjem proširenja staroslavenskog jezika na ostalo naše narodno područje. Javne rasprave o tome više štete nego koriste. Tu ima riječ naš episkopat u vezi sa Sv. Stolicom, a svećenici će i vjernici sigurno slušati.

III

Kao vjera općenito tako i baština sv. braće uz svoju nutarnju misiju ima i vanjsku. U spomenutom je govoru na vatikanskom radiju preuzv. splitski biskup Dr Fr. Franić kazao i ovo: »Važnost se glagolice može svesti na troje, na tri razloga. Prvi bi bio pastoralan... Drugi je razlog, možemo reći, ekumenski. Naime, staroslavenski jezik može biti sredstvo približvanja s braćom pravoslavcima. To može biti jedan most između katolicizna i pravoslavlja« (16). Tako misle i mnogi drugi lucidni duhovi. Neka je slobodno spomenuti da se je slično izrazio poznati poznavalac i prijatelj Istoka, kard. E. Tisserent, kad mu je potpisani god 1944. potanje govorio o glagolici i na njegovu mu želju predao o njoj pismenu promemoriju.

Da je to u vezi s baštinom sv. braće i s ovim njihovim jubilejem, neka pokažu riječ Ivana XXIII u spomenutom pismu: »Znate, Časna Braćo, da Mi nastojimo i radimo najvrućim željama na tome, da istočnjaci, koji se ponose kršćanskim imenom, i koji odijeljeni od ove Apostolske stolice, uznastoje oko ponovnog sjedinjenja i da se, postepeno ispunjujući Kristovu želju, ostvari jedinstvo sviju, da bude jedan ovčinjak i jedan pastir. Na to smjeraju i želje Općeg II vatikanskog sabora, na kojemu su bili prisutni — na veliku duhovnu radost i kao znak dobre nade — i promatrači, koje su poslale odijeljene crkve. Glas vremena je glas Božji, i čini se, da on ne jednim glasom, ne s malobrojnim i malim agrumentima savjetuje i potiče, da treba započeti obnovu toga jedinstva i mira. Osim toga, mnogo je veće ono što jedne i druge spaja od onoga što ih razdvaja u onoj tako plemenitoj i toliko korisnoj stvari obnove složnih veza u jedinstvu neokaljene

vjere, po čemu se, bez sumnje, kršćanskom svijetu rađa novi sretni red. Sada treba s jedne i druge strane pripraviti puteve, koji će biti dovoljno prokrčeni i dovesti željenom cilju, bude li međusobnog dobrog poštovanja i bratske ljubavi. Ona, u želji da se ispuni volja Božja, za sve vrijedi, svemu se nada, sve podnosi«.

Oko sjedinjenja rastavljene braće s katoličke je strane zadnjih decenija osobito radila tzv. »Ćirilo-metodska misao«. Jedan od glavnih njezinih pobornika, prelat i prof. Fr. Grivec, bio je o njoj obećao za naš list svoj članak, ali ga je zapriječila bolest i smrt. Poznato je koliko je kongresa (na Velehradu, u Ljubljani, u Pragu, kod Hrvata nažalost nijedan) održano i koliko je publikacija izdano nastojanjem tog pokreta. Što je u zadnje doba skoro onemogućeno to se nastoji nadoknaditi osobnim dodirima i vezama, sasvim u duhu i po primjeru Ivana XXIII, o kojima se sve više čuje.

Mnogo su još važniji i uspješniji razgovori s Bogom, pogotovo kad je to molitva mnoštva, a k tome obogaćena trpljenjem. I Papa Ivan govori o divnim i obilnim plodovima kojima je urodilo »djelo koje je osnovao Martin Slomšek, lavantinski (mariborski) biskup i koje je promicao Ćiril Stojan, nadbiskup olomučki, pod imenom: Apostolat sv. Ćirila i Metoda«. Ne bi stoga smjelo ostati mrtvim slovom što nam preporučuju naši biskupi na koncu svog pastirskog pisma: »U naše vrijeme, nažalost, gotovo je zamrzla Ćirilo-metodska misao, ali se eto podiže glas Božji preko jednog njegovog sluge, da tu misao oživimo. Tko od nas nije čuo za slugu Božjega, kapucina Leopolda Mandića, kojemu baš sada spominjemo dvadesetgodišnjicu smrti? Njegov život protekao je sav u službi Ćirilo-metodske misli. Sjedinjenje pravoslavnih kršćana s Petrovom stolicom proželo je čitav njegov život od početka njegova redovništva do smrti. Očito je, da nas Bog preko njega zove, da nastavimo ondje, gdje je nastao zastoj uslijed smrti Slomšeka i Štrosmajera i drugih velikana naših u prošlosti. Tako eto izlaze pred nas tri velika sina naše zemlje — Slomšek, Štrosmajer, Mandić — sva trojica zaokupljeni istom misli, obuzeta istim idealom, predana do u dno duše velikom povijesnom zadatku svete slavenske Braće. Poslušajmo dakle njihov glas, prionimo svim silama uz Ćirilo-metodsku misao! Posebno se trudimo, da se Apostolat sv. Ćirila i Metoda među nama što više raširi i razvije! Danas, kada se u duši Crkve nanovo bude nade, da ćemo se približiti idealu vjerskog i crkvenog jedinstva, o kojemu je govorio Krist na zadnjoj večeri«.

A svaku ideju mora netko propagirati, svaki apostolat netko širiti. To malo koristi dekretirati, ali ipak spada na brigu Crkve i onih koji je vode. Možda bi bilo najuspješnije kad bi se za »Apostolat sv. Ćirila i Metoda« kod nas zauzeo neki red ili barem neki članovi jednog reda ili, još bolje, raznih redova. Ali bez dogovora, zajedničkog plana i barem kakve središnjice neće se mnogo učiniti. U tom bi smislu bio potreban i listić, a dok se ne dođe do njega, naš list drage volje stavlja na raspolaganje svoje stranice, kako će sigurno učiniti i ostali listovi koje već imamo.

Neka se ovo, molim, ne uzme kao nešto što se čitaoca ne tiče. Radi se o eminentno katoličkoj ideji i potrebi. Tko bi od nas dopustio da bude ožigosan kako mu manjka duha Krista i Crkve. A znamo što je Isus najviše isticao u svojoj velikosvećeničkoj molitvi i što je sv. Ćiril umirući u Rimu molio, a Papa Ivan XXIII malo prije smrti ponovio u svojem spomenutom pismu: »Gospodine Bože, koji si stvorio sve anđeoske redove i nevidljive sile, a nebo razapeo i zemlju učvrstio . . . povećaj Crkvu svoju mnoštvom vjernika i sve saberi u jedinstvu, i izabrane ljude učini složnim u pravoj svojoj vjeri i ispravnom ispovijedanju, i nadahni u njihova srca riječ tebi prijatnu . . . da se prihvate dobrih djela i onoga, što je tebi ugodno«.

IV

Svećenički je rad uvijek najuže povezan sa svećeničkim životom. Stoga nam baština sv. braće, na koju smo gore upozorili s par vidika, donosi i osobnih obaveza. Lakše ih je vršiti ako imamo pred očima velike ideje sv. braće, a ujedno ćemo za te ideje učiniti samo onoliko koliko na svakoga od nas bude uplivao primjer sv. Ćirila i Metoda. Samo na taj će način daleki apostoli biti naši trajni učitelji i pomoćnici.

Treba najprije istaknuti da su sv. braća onoliko poduzela, trpjela i izvela te nam namrla toliku baštinu, jer su bili sveci. To ističe i spomenuto papino pismo. Spominje da su drugi prije njih naviještali Slavenima vjeru, ali »da je sve to urodilo mršavim i kasnim plodovima«. A zatim se pita i odgovara: »Pita li tko, i zkojih je razloga apostolski rad sv. Ćirila i Metoda urodio tako obilnim plodovima, lako će razabrati da se to dogodilo prvenstveno zato, što su oni bili: siromasi na ovom svijetu, bogati u vjeri, muževi bogati i mogući u velikoj časti kod suvremenika svojih«. A naši biskupi u uvodu svog pastirskog pisma vele o sv. braći: »Nastojali su samo oko bogoljub-

ne pobožnosti i svetosti. Svojom bogoljubnošću i svetošću osposobili su se, da su postali divni blagovjesnici i prosvjetitelji slavenskih naroda, čašćeni ne samo u Božjim hramovima po svem svijetu nego slavljeni također među svjetovnim učenjacima raznih naroda. A čitav rad i život svete Braće obasjan je svetačkim sjajem«.

Koristit će možda spomenuti par pojedinosti.

Između sedmero djece solunskoga visokoga časnika Lava bio je Metod najstariji, a Konstantin (Ćiril) najmlađi. Još su veće bile razlike u njihovoj ćudi: »jedan se odlikovao kao vrsni državni službenik, a drugi kao vrsni filozof« (pap. pismo). Po godinama i po službi kao da je njihov zajednički pothvat imao voditi Metod, a ipak se on prepušta Ćirilovu vodstvu. Nije važno tko Božje djelo vodi nego tko ga izvodi. Lako je fantazirati što bih učinio kad bi mi bilo dano voditi koji pothvat, ali je pred Bogom zaslužno samo ako na svojem mjestu činim što moram i mogu.

Ganutljiva je opomena koju na samrti sv. Ćiril upravlja svom bratu bojeći se da ovaj ne napusti zajedničko djelo: »Eto, brate, mi smo obojica bili upregnuti u isti jaram, režući istu brazdu. Ja padam na lijesi svršivši svoj dan, a tebi je mnogo omiljela Gora (tj. samostan na gori Olimpu u Bitiniji). Nemoj zbog gore istavljati svoga učenja. Jer čime bi se prije mogao spasiti?« (Žit. Met. VII). Svećenik je ređen za puk, za duše. Ništa ljepše ni važnije od neposrednog rada za spas bližnjega. Tome treba dati prednost ne samo pred drugotnim svećeničkim zanimanjima nego i kad se radi o zvanju na koje Bog poziva isto kao i u sveećnički stalež. Redovnik-svećenik koji se ne bi »učenjem« (tj. propovijedanjem i svim ostalim svećeničkim djelovanjem) brinuo za duše, »čime bi se mogao prije spasiti?« To osobito vrijedi u dijecezama s manjkom dušobrižnika. Nije uvijek lako spojiti svećeničke i redovničke dužnosti, ali tko to nastoji, Bog će mu i Crkva pomoći. Onda jedno i drugo zvanje donosi mnogo duhovne koristi dotičnome i drugima. Onda i eksempcija ima svoje prednosti, pod uvjetom da se nikad ne zaboravi tko je u biskupiji glavni pastir, postavljen od Boga: biskup. A što se tiče raspodjele personala, npr. u Njemačkoj, gdje pomanjkanje svećenstva nije tako veliko kao kod nas, imaju već zajedničku komisiju biskupa i provincijala koja raspoređuje sile za pojedine biskupije i za zajedničke pothvate prema potrebama i mogućnostima. Gdje je pravog duha i istinskog nastojanja oko svetosti, lako će se naći rješenje po Božjoj volji i za dobro duša.

Ima još jedan veći kamen smutnje. Naši biskupi ističu: »Sv. Metod unatoč mnogim neugodnostima i nepravdama od strane njemačkih biskupa ustrajao je u nepokolebivom jedinstvu s rimskom Crkvom«. Gore je spomenut njemački biskup koji tvrdi da su njegovi predšasnici i kod takvih postupaka bili dobronamjerni, u što nemamo prava sumnjati. Ali ipak nije lako čekati na »rehabilitaciju« tisuću i više godina. To mogu samo sveci koji znaju da su ono što su pred Bogom, pa i kad ih on ne bi uzeo u obranu prije sudnjeg dana. Blago apostolskom radniku koji ustrpljivo podnese svakakve smetnje i muke, pa i sa strane onih koji bi mu morali samo pomagati! Toga je u Crkvi Božjoj bilo i bit će uvijek, jer je sastavljena od ljudi. Nije samo redovito jedan koji sije a drugi koji žanje, nego i među sijačima može nastati nesporazum kako obraditi tlo, kada i što sijati, pa i druge razmirice. Neka sv. braća isprose svojim nasljednicima da poput njih ustraju i u najtežim okolnostima i bilo kakvim protivnostima!

Povjerena nam je velika baština, natopljena znojem prvih apostola i krvlju mnogih njihovih nasljednika, a obogaćena divnim naucima i primjerima.

Neka nas sve prožima optimizam u čuvanju, obrađivanju i unapređivanju dragocjene baštine sv. braće. Sav naš liturgijski i pastoralni rad da bude prožet molitvom koju Crkva upravlja sv. braći, a koja je — kako se drži — provrela iz srca velikog Pape Lava XIII:

Domovinom vam je raj,
O čujte vruć nam uzdisaj:
Vrh roda bdijte slavenskog,
Da ostane uz Boga svog.

U ovčarnici Kristovoj
Nek stan se nađe braći svoj,
Da sveđ u vjeri rastu tu
I s pređima se natječu.

o. MARTIN Dr KIRIGIN OSB

SLUŽBENO SAOPĆENJE ILO-a

I

ILO-u je postavljeno pitanje je li dopušteno **pjevanje pučkih pjesama kod pjevane Mise.** Radni odbor ILO-a na svojoj sjednici od 9. srpnja 1963. pretresao je odgovarajuće propise i stanje u našim krajevima pa daje ovaj odgovor:

1) Crkva traži da se kod pjevane Mise na liturgijskom jeziku pjevaju tekstovi Proprija i Ordinarija Mise (Isp. Instructio S.C. Rit. od 3. rujna 1958, br. 24—27).

2) Za naše krajeve Crkva dopušta da se kod pjevane Mise na narodnom jeziku pjevaju ili doslovni prijevod ili pak parafraza (slobodni prijevod) misnog Ordinarija (Isp. Indult Sv. Officija br. 210/60. od 8. IV 1960).

3) Prema tome ne odgovara propisima Crkve da se kod pjevane Mise pjevaju pučke pjesme kakve su kod nas u običaju jer im je tekst po smislu odveć daleko od liturgijskog teksta.

4) Drugo je pitanje (i o tom prosuđuje Ordinarius loci) je li u pojedinom slučaju uputno odmah i sasvim zabraniti te pučke pjesme, osobito u onim krajevima gdje je to jedini, makar i posve nedovoljan, način sudjelovanja vjernika kod liturgijskog čina.

Prema tome se pučke pjesme kod pjevane Mise, u najboljem slučaju, (po sudu Ordinarija) mogu još neko vrijeme tolerirati, a nikako uvoditi i propagirati.

II

U Zborniku liturgijskog tečaja g. 1962. »Zajednička žrtva« iznesena je tvrdnja da profesor Kniewald »nije nikada bio oduševljeni pristaša živoga jezika u liturgiji« (str. 115).

Uspoređivanjem spomenutog teksta s hrvatskim publikacijama dra Kniewalda Radni odbor ILO-a na svojoj sjednici od 9. srpnja 1963. došao je do zaključka da navedena tvrdnja ne odgovara stvarnosti. Uostalom glasilo ILO-a je preko svog urednika već ranije iznijelo da je dr Kniewald najistaknutiji među onima, koji su zastupali upotrebu živog jezika u liturgiji (Isp. »Služba Božja« g. II, br. 5, str. 240).

PAPEŽ JANEZ XXIII O PASTIRSTVU V TURISTIČNIH KRAJIH

Kongres dušnih pastirjev v turističnih krajih se je vršil v Rimu od 18. do 22. II 1963. Ob sklopu je udeležence sprejel sv. oče Janez XXIII in jih takole nagovoril:

Častiti bratje, dragi sinovi! Naravno je, da smo iz srca veseli vedno, kada nam okoliščine naklonijo srečanje z duhovniki v hiši, ki je odprta vsem. Prišli ste torej k papežu ob začetku prvega kongresa o turizmu in dušnem pastirstvu, ki mu je dala pobudo sveta koncilska kongregacija. Pozdravljamo vas z imenom, ki ste si ga dali sami: dušni pastirji. Niste torej katero koli društvo, ampak sodelujete pri tisti službi, ki je v cerkvi večna, pa se vendar bogati z vedno novimi skušnjami in nasvetuje višjim predstojnikom nove predloge, kako bi se za splošno dobro uvedla nova področja dela, kar ti z veseljem sprejemajo.

Vse to dobiva poseben pomen v zvezi s cerkvenim zborom, za katerega je značilna pastoralna prilagoditev Cerkve sodobnemu svetu za čim večje dobro duš, za kar smo živo zavzeti tudi mi in z nami škofje vsega sveta. Zato izražamo priznanje kardinalu načelniku koncilske kongregacije in njegovim sodelavcem pri uradu za ohranitev vere, da so pokazali tolikšno pastoralno skrbnost pri pripravi kongresa, ki ga je iznajdljivo organizarala centrala za pastoralno orientacijo. Vse to vaše delo vodijo in usmerjajo tu navzoči škofje in voditelji KA, med poslušalci pa so župniki iz znanih turističnih krajev, pazljivi sodelavci in poslušalci. »Turizam in pastorala« pomeni žgoč in nov problem. Za katerega doslej ni bilo dovolj sistematično poskrbljeno. Ni pa dvoma, da je zelo važen za številne duhovnike v dušnem pastirstvu. Zato bi vam radi preprosto ob tem izrazili svojo misel, da bi mogli z uspehom nadaljevati svoje delo.

1. **Dušno pastirstvo v letoviških krajih.**

Radi bi pritegnuli vašo pozornost na pomen vsake besede, s katero je označen namen tega kongresa: dušno pastirstvo v klimatskih, termalnih in turističnih krajih.

a) Gotovo je časten naslov tistega dušnega pastirja, ki posveča svojo skrb in odgovornost majhni čredi duš. Katera pa se pomnoži v določenih mesecih v letu in dobi drugačno podobo, kakor jo ima sicer. Treba je sprejeti te duše, ki po-

trebujejo luči in toplote, saj jih Gospod pričekuje v trenutku, ki si ga je po svoji milosti sam izbral.

Dušni pastir je odgovoren za duše. V teh besedah je obsežena vsa dogmatična, ascetična in pastoralna teologija, saj gre za celo skupino plamenitih nalog — ministerium, magisterium, regimen — z najraznovrstnejšimi aplakacijami, ki jih prilike narekujejo gorečnosti dobrega duhovnika. Glede na bistvo Cerkve zato tudi ta najnovejša pastoralna naloga ne more biti odvisna od fantazije, improvizacij in iniciativ posameznikov. Treba je, da se harmonično vključi v pastoralno dejavnost, za katero je odgovoren župnik in ki jo v glavnih črtah vodi škof ali pa celo škofovska konferenca. Tako urejeno delo bo nosilo pečat urejenosti, discipline in koordinacije ter bo moglo roditi trajne uspehe.

b) Gre za dušne pastirje v klimatskih, turističnih in kopališnih krajih. Prva in tretja vrsta takih krajev jasno kaže, da gre za bolnike in doraščajočo mladino, sploh take, ki so potrebni posebne oskrbe. Prav ti so značilni obiskovalci krajev, ki jih je lepa in zdrava narava obdarila s posebnimi prednostmi. Bolniki in otroci morajo zato biti v središču dušnopastirske pozornosti. Z bolniki, otroki in starimi ljudmi je treba biti posebno pozoren in zanje na različne načine skrbeti, če naj to delo rodi sadove, ki prinašajo tolažbo.

Vaš kongres se prav posebno hoče zanimati za turiste in letoviščarje. Prav! Povejte ljubeznivo vsem tem, da nas zrak, sonce, morje in zdravilne vode navajajo, naj mislimo na tiste, ki so bolni in ki trpijo. Zato naj premišljujejo o važnosti telesnega zdravja, ki je kljub svoji krhkosti potrebno za izvrševanje vsakdanjih dolžnosti. Nikakor ni dovoljeno zanemarjati zdravje, to je nujni zaključek pete božje zapovedi. Prav za prav toga ne bi bilo treba pripovedovati tistim, ki si na dopustih in počitnicah hočejo otkrepiti telesno zdrvje, toda skušnja pove, da se prav ti izpostavljajo številnim nesrečam, nemiru in pravim nevarnostim za telo in duh, kadar so na letovanju.

Kakor se v arhitekturi vračajo v veliko in slavno proteklost, ko so se stavbe lepo vključevale v naravno okolje, da bi bolje izražale duha določene dobe in ljudi, tako bi bilo treba povedati ljudem, ki iz mest odhajajo k morju, jezerom, v gore in brezmejne planjave, da jim ti kraji niso namenjeni za to, da se duhovno raztresejo ali celo izgovoru za nebrzdano svobodoljubnost, ki jo goji še zavest, da se nahajajo izven običajnega kraja. Potrudite se, da bi ti ljudje razumeli, da je doba

dopustov in počitnic doba upravičnega in poštenega oddiha, v kateri se ljudje morejo in morajo vključiti v naravo, da se v njem nawžijejo vedrine, miru in notarnjega soglasja, obenem pa se odpro duhovnemu razgovoru, ki odpira obzorja tudi za nadnaravno življenje milosti. To je namreč končni namen sprehodov, občudovanja in uživanja lepot, ki jih je roka nebeškega Očeta posejala v naravo kot znamenja svoje modrosti in večne lepote: »Odpiraš svojo roko in dobrotno nasičuješ vse, kar živi« (Ps. 144, 16).

Doba letnega oddiha more številnim dušam nuditi priliko za notranjo rast, ja praktično krščansko življenje in čudovite perspektive za polno versko gledanje na svet. Vaša naloga je, da premišljujete, kako bi ta duhovna romanja olajšali, kako bi jih pripravili ali jim dali priliko, da dozorevajo. Iščite torej primernih in prijazno prepričljivih pastoralnih prijemov za vse to.

2. **Pridiga.**

Prehajamo k drugemu poglavju, na katero bi vas radi opozorili, namreč na apostolske metode, v katerih naj se jasno izraža vaša pastoralna gorečnost v letoviških krajih. Prepričani smo, da vam bodo vaša preučevanja, predavanja in izmenjava skušenj dala dobrih napotkov za to, da bi zapletena vprašanja bolje razumeli in jih laže reševali. Samo nekaj misli bi vam dali v premislek.

a) Pomnožite število srečanj in pojdite za ovcami, kjer in kadar morete, skoraj vedno in povsod. Ta 'skoraj' smo nalašč pristavili, ker vam mora pastoralna mudrost svetovati, kdaj in kje Božje besede ne morete oznanjati. S škofovim dovoljenjem bodo tudi izmjene dovoljene. Na vsak način pa pkažite letoviščarjem pot, ki vodi v hišo Gospodovo. Tam je pravo ozračje in kraj za oznanjevanje Božje besede. Pri tem mislimo na Marijo in Jožefa, ki gresta z majhnim Jezusom v svetišče in kjer ga zopet najdeta, ko sta ga izgubila, kako sedi na dvorišču svetišča sredi učenikov postave, ki jih »posluša in vprašuje« (Lk 2, 46).

Pa četudi so cerkve mejhne in skromne — koliko vabljivih cerkva je po krščanskih deželah! — ravno tam se stanovski milosti dušnega pastirja pridružuje, če smemo reči, posebna milost kraja: lepota hiše Božje, dobro pripravljeno bogoslužje, občestvo gorečih župljanov, ki sodelujejo pri obredih in pri

petju in tako podpirajo duhovnika pri oltarju. V takih svetiščih, polnih žive vere, so prenekatori, ki so se odaljili od vere in nanjo pozabili, znova našli smisel za krščansko življenje in milost in zopetne združitve s Cerkvijo.

b) Ljubljeni sinovi, obilno sejte seme Božje besede! Prilika v evangeliju zadnje nedelje je polna luči in moči: »Seme je Božja Beseda« (Lk 8, 11). Ne bojte se, da bi je bilo kdaj preveč ali da bi je trošili. Znanstvena tehnika današnje propagande se nič ne boji ponavljanja, duhovnik pa se ga včasih boji. Morda odneha s sejanjem Božje besede prav takrat, ko je posebno nujno, npr. v dobi počitnic. Dragi sinovi, Pavlov nauk ni nič izgubil na svoji moči. Pravi namreč: »Oznanjuj besedo, nastopaj, bodi prilično ali neprilično . . . z vsem potrpljenjem in učenjem« (Tim 4, 2). Res je, ne bo še žel jutri, kdor seje danes. Sejalec nadaljuje svoje delo leto za letom. In ko se bo pokazalo rahlo stebelce iz zemlje, da bi rodilo šestdeseteren ali stotren sad, bo utrujen sejalec možda že vstopil v veselje svojega Gospoda.

c) Glejte, da boste besedo Božjo tudi razlagali na preprost, jasen in pravilen način, da bodo poslušalci tudi razumeli, za kaz gre, ne pa občudovali le prijetnost besede ali idealno lepoto Božjih zapovedi, pa nič drugega. Zapoved mora biti povezana s svojim izvorom, ki je večna resnica, vsajena v človeško srca in razodeta v stari in novi zavezi, ki sta med seboj v soglasju. Deset Božjih zapovedi in evangeljsko moralo je treba razlagati skromno pa odločno pod vsemi vidiki, tudi tiste dolžnosti, ki so težke in nalagajo odpoved. Sploh ni mogoče govoriti o krščanstvu bogatinom tega sveta, ne da bi jih izrečno ne opozarjali na žrtev in odpoved in na to, da morajo prostovoljno, pa pravično in pogumno deliti s katerimi koli brati, če so v bedi in trpljenju.

Razložite jim torej brez govorniškega olepševanja pa tudi brez polemike, kakšen je socialni nauk Cerkve, ki ga tudi sami morate dobro poznati. Bodite prepričani, da govori sam po sebi in sega v srca, ki jih v luči večnih načel evangelija tudi more prepričati. Ko jim bo resnica razložena odkrito in njim primerno, se bodo taki ljudje začeli socialne probleme v resnici zanimati. Odkrili bodo naenkrat, kako je ta nauk soboben, in že bodo mislili na načrte in delo, ki jih čaka po vrnitvi k svojim vsakdanjim opravilom. Tako morate znati posredodovati močne ideje, da bodo v njihovi luči mogli gledati na življenje kot vsestransko nalogo v službi Jezusa Kristusa in Cerkve.

3. Smernice za duhovniško življenje.

Častiti bratje in dragi sinovi! Dušnopastidska služba vam odpira za vašo gorečenost čudovite možnosti. Glejte koliko svetlobe in plodovitosti more to delo izžarevati, zato pa zahteva od vas mladostne velikodušnosti in gorečnosti v mislih in delu. Radi bi vam ponovili besede, ki smo jih 24. julija 1956. rekli v La Mendola, v prijatlejskem razgovoru na zborovanju duhovnikov, ki imajo za posebno nalogo apostolat med delavci. Zdi se nam, da so te besede primerne za zaključek ob današnjem srečanju: »Če je duhovnikovo zasluženje veliko že zaradi vsakega posameznega vernika, pa je še toliko večje zaradi celotne Cerkve, ki ji služi v vesoljnem smislu. Misel sv. Janeza Krizostoma o tem je čudovita, večkrat jo radi ponavljamo: Ne boste dajali odgovora le za svoje življenje ampak za ves svet« (Hom XV in Math.) Vsak apostol evangelija mora prav na to misliti. Toliko bolj se bo zavedal svoje duhovniške in dušnopastirske odgovornosti, pa tudi brezmejne slave, ki mu je zagotovljena. Pogoj zanjo so često vsakodnevna žrtvovanja, ki so trda in zanje nihče ne ve. Gre za majhna neznatna dejanja, ki jih nihče ne opazi, pa vendar vse usmjerjajo v splošno dobro.

V sedanjih časih je duhovniško življenje nekaj drugega kakor je bilo včasih. Izpostavljeno je novim zapeljivim vabam — kakor udobna mesta, težnja po mirnom delu, ki ne pozna gorečnosti in vnetosti za duše. Namesto da bi duhovniki skupno molili in dajali dober zgled vernikom, namesto da bi veselo peli Gospodu pred vsemi ljudmi, se hitro utrudijo in se pritožujejo in godrnjajo, pri tem pa nimajo za druge niti ljubezni niti sočutja. O, kako težko je včasih živeti med sobrati, ki bi se radi pogovarjali samo o zunanjih oblikah duhovniškoga delovanja, ki se težko premagajo, da ne bi kar odkrito iskali napredovanj in odlikovanj, ki o vsem govorijo s prezirom in se tako pripravljajo na prehitro in otožno postaranje.

Kako vse drugače lepa in vesela pa je tista duhovniška mladost, ki jo navdihajejo vzvišeni cilji duhovniške službe v sveti Cerkvi, ki razgrinja svoja krila nad brezštevilnim krščanskim ljudstvom! Spominjamo se, s kakšno gorečnostjo smo vseh dvanajst let, ko smo se pripravljali na duhovništvo, s katerim smo počeščeni, začenjali vsako dojavnost telesa in duše z molitvjo »Actiones nostras, quaesumus, Domino, aspirando praeveni et adiuvando prosequere«. O, da bi tudi vi tako delali! Naj vse naše molitve in vsa naša apostolska priza-

devanja pripomorejo do zmagoslavja Kristusovega, naj bo začetek dober in še bolj konec« (A.G. card. Roncalli, Scritti e Discorsi IV, 98–99).

Glejte, častiti bratje in dragi sinovi, to je, kar smo vam hoteli očetovsko zaupati za vaše delo v teh dneh. Prepričani smo, da boste znali poglobiti težavne probleme glede posvečevanja praznikov, ohranjevanje javne morale, posebno kar zadeva otroke in mladino, glede vrednosti družine, glede spolnjevanja dolžnosti človeške medsebojne vljudnosti in krščanske ljubezni. Vse opominjemo in prosimo: Živite po evangeliju.

Vašemu kongresu želimo dobrih uspehov in prosimo za vas vse luči in ognja Sv. Duha.

Dr. Dragutin Kniewald

LATINSKO BOGOSLUŽJE KOD HRVATA

Izuzevši križevačku biskupiju u svim se ostalim hrvatskim biskupijama bogoslužje vrši po rimskom obredu. Većina biskupija na jadranskom pojasu služe se rimskim misalom prevedenim na crkvenoslovenski jezik. Danas se i u splitskoj katedrali, u kojoj je 925. bila osuđena staroslavenska liturgija i ponižen Grgur Ninski, sv. misa služi rimskim obredom, ali crkvenoslovenskim jezikom. Splitski je biskup juridički nasljednik nekadašnjih solinskih i splitskih nadbiskupa, a ujedno funkcionalni i idejni nasljednik Grgura Ninskog. Bilo bi i za nas same, kao i za vanjski svijet, veoma poučno i korisno kad bi se, upravo povodom sadašnjeg koncila i prigodom 1100-godišnjice sv. braće Ćirila i Metodija koja se slavi ove godine, dokumentovano, objektivno i stvarno prikazalo postanak, razvitak i stanje glagoljskog bogoslužja kod nas. Ja to moram prepustiti pozvanijima od mene. Obratit ću ovdje pažnju na one naše biskupije u kojima se danas bogoslužje vrši po rimskom obredu i po latinskom rimskom misalu. To je čitava Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Slavonija, Vojvodina i dio južne Dalmacije.

U današnjoj vrhbosanskoj crkvenoj provinciji vršilo se bogoslužje u ranom srednjem vijeku, sve do 12. st., na slavenskom jeziku. Počevši od 13. st. počinje se u liturgiji uvoditi latinski jezik. Bosanski je biskup bio podređen splitskom, odnosno dubrovačkom nadbiskupu. Ovi su se međusobno parni-

devanja pripomorejo do zmagoslavja Kristusovega, naj bo začetek dober in še bolj konec« (A.G. card. Roncalli, Scritti e Discorsi IV, 98—99).

Glejte, častiti bratje in dragi sinovi, to je, kar smo vam hoteli očetovsko zaupati za vaše delo v teh dneh. Prepričani smo, da boste znali poglobiti težavne probleme glede posvečevanja praznikov, ohranjevanje javne morale, posebno kar zadeva otroke in mladino, glede vrednosti družine, glede spolnjevanja dolžnosti človeške medsebojne vljudnosti in krščanske ljubezni. Vse opominjemo in prosimo: Živite po evangeliju.

Vašemu kongresu želimo dobrih uspehov in prosimo za vas vse luči in ognja Sv. Duha.

Dr. Dragutin Kniewald

LATINSKO BOGOSLUŽJE KOD HRVATA

Izuzevši križevačku biskupiju u svim se ostalim hrvatskim biskupijama bogoslužje vrši po rimskom obredu. Većina biskupija na jadranskom pojasu služe se rimskim misalom prevedenim na crkvenoslovenski jezik. Danas se i u splitskoj katedrali, u kojoj je 925. bila osuđena staroslavenska liturgija i ponižen Grgur Ninski, sv. misa služi rimskim obredom, ali crkvenoslovenskim jezikom. Splitski je biskup juridički nasljednik nekadašnjih solinskih i splitskih nadbiskupa, a ujedno funkcionalni i idejni nasljednik Grgura Ninskog. Bilo bi i za nas same, kao i za vanjski svijet, veoma poučno i korisno kad bi se, upravo povodom sadašnjeg koncila i prigodom 1100-godišnjice sv. braće Ćirila i Metodija koja se slavi ove godine, dokumentovano, objektivno i stvarno prikazalo postanak, razvitak i stanje glagoljskog bogoslužja kod nas. Ja to moram prepustiti pozvanijima od mene. Obratit ću ovdje pažnju na one naše biskupije u kojima se danas bogoslužje vrši po rimskom obredu i po latinskom rimskom misalu. To je čitava Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Slavonija, Vojvodina i dio južne Dalmacije.

U današnjoj vrhbosanskoj crkvenoj provinciji vršilo se bogoslužje u ranom srednjem vijeku, sve do 12. st., na slavenskom jeziku. Počevši od 13. st. počinje se u liturgiji uvoditi latinski jezik. Bosanski je biskup bio podređen splitskom, odnosno dubrovačkom nadbiskupu. Ovi su se međusobno parni-

čili čiji je sufragan bosanski biskup, ali su inače malo marili za nj. Kad je 1202/3. umro posljednji domaći bosanski biskup, predložio je papin legat Ivan Casamaris Inocentu III da u Bosnu pošalje »latinskog« biskupa, ili više njih, jer su dotadašnji bosanski biskupi slabo vladali latinskim jezikom. Legat se nadao da će tako najlakše moći skrenuti život i djelovanje bosanskih krstjana, tzv. bogomila, pravcem pravovjerja i crkvene discipline u smislu općeg kanonskog prava. Nešto kasnije zaista je došao u Bosnu »latinski« biskup, bl. Ivan Teutonicus, član reda sv. Dominika. Bio je sveta života, ali stranac. Nije poznavao ni jezika, ni običaja, ni ljudi.[1]) Nakon neuspjele misije propovjedničkog reda, a u vezi s preseljenjem bosanskog biskupa na njegovo imanje sjeverno od Save, kod današnjeg Đakova, preuzimlju Bosnu kao svoje misionarsko područje sinovi sv. Franje asiskog. I oni su bili inkvizitori, ali u prvom redu misionari. Bilo je među njima stranaca, ali i naših ljudi. Oni su se, usprkos svih teškoća, ubrzo snašli. Živjeli su u dobrim odnosima s običnim pukom, kao i s vlastelom i s bosanskim kraljevima.[2] Franjevci su i u Bosni ostali vjerni svome načelnom stavu po kojemu služe vjerske obrede prema načinu rimske crkve i latinskim jezikom. Ali, suočeni s činjenicom, da su ne samo bosanski kršćani, nego i ostatak katolika od kojih su se bogomili odvojili, bili navikli da se bogolsužni obredi vrše na slavenskom jeziku ,kako je to bilo i u Dalmaciji, odakle su neki franjevci došli u Bosnu, služili su sv. misu na latinskom jeziku, a one dijelove mise koji se odnose na vjernike, na živom narodnom jeziku. Još u 17. st. *Gloria, Credo i Pater noster,* a nakon latinskog teksta čitao molio je misnik s vjernicima u misi na hrvatskom jeziku im je poslanicu, evanđelje i Muku na hrvatskom jeziku. Fra Ivan OFM iz Foče moli 1658. Sv. Stolicu da mu dozvoli sve to vršiti na »ilirskom jeziku, kako je to običaj od strane«. Kad je 1881. osnovana vrhobosanska crkvena provincija i uvedena redovita crkvena hierarhija zadržali su franjevci svoje stoljetne pozicije. Prvi vrhbosanski nadbiskup, dr. Josip Štadler (1881-1918), bio je čovjek rimske orijentacije, lični prijatelj kardinala Steimhuberga S. J. Misa je u Bosni i Hercegovini ostala latinska. Novi nadbiskup dao je 1887. u Grazu štampati latinsko-hrvatski Obrednik za čitavu svoju crkvenu provinciju. Sarajevski kanonik Stjepan Hadrović (1863-1934) nastajao je svojom crkvenom pjesmaricom »Hosana« (1911) da za pjevane mise uvede koralno latinsko pjevanje, a kod tihe mise i drugih pobožnosti da se pjevaju pobožne popijevke

na hrvatskom jeziku. Naši cecilijanci nisu bili oduševljeni Hadrovićevom pjesmaricom, jer je preuzeo dosta stranih, osobito njmačkih, popijevaka i jer je i koralni dio bio nekritičan i zastario. Bosanski franjevac fra Ivan Bandulović izdao je 1613. hrvatski misni lekcionar. Isto je učinio fra Petar Knežević 1773 i fra Antun Jukić, definitor provincije Sv. Spasitelja, 1838. Danas se u Bosni, kod tihe i pjevane mise, moli Oče naš, Zdravo Marija, krunica, ili se pjevaju pučke pobožne pjesme iz različitih pjesmarica, kako se svidi župniku ili orguljašu.

Sjeverno od Save, u današnjem Srijemu, Slavoniji i gornjoj Hrvatskoj, postoje u 13. st. dvije biskupije: srijemska i zagrebačka. Stari Syrmium, današnju Mitrovicu, opustošili su 441. Huni i Avari 589. Papa Hadrijan II. imenovao je 870. sv. Metodija nadbiskupom srijemskim. Iza smrti sv. Metodija (885) ostla je srijemska biskupija nepopunjena sve dok je nije obnovio Grgur IX 1229. Sredinom 13. st. preselio se bosanski biskup iz Bosne na svoje imanje kod današnjega Đakova što mu ga je darovao herceg Koloman. Bosanski se biskup nastojao ukloniti teškoćama i neprilikama kojima je bio izložen u bogomilskoj Bosni. Bosanski je biskup bio od 1247. sufragan nadbiskupa i metropolite u Kaloči. On je zadržao naslov bosanskog biskupa, ali je s Bosnom otada imao vrlo malo posla. Tako je nastala nova biskupija, sa sjedištem u Đakovu. Klemens XIV sjednio je 1773. ovu »bosansku« biskupiju s malenom srijemskom biskupijom odredivši da svaka od tih biskupija zadrži svoje ime.[3] Liturgijski jezik u bosansko-srijemskoj biskupiji bio je latinski. U biskupskoj se knjižnici u Đakovu nalaze dragocjeni primjerci štampanih latinskih liturgijskih knjiga. Bilo bi vrijedno da ih netko obradi. Za vrijeme tihe, kao i pjevane mise, pjevaju vjernici, pod vodstvom dobro uređenih »djevojačkih redova« pučke pobožne popijevke, ponajčešće prema omiljenoj pjesmarici »Vinac« što ju je 1850., navodno u 70.000 primjeraka, u Budimpešti izdao franjevac fra Marijan Jaić (1795-1858). Biskup J. J. Strossmayer dao je 1878. u Zagrebu odštampati hrvatski prijevod rimskog obrednika s njemačkim dodacima kod krštenja i vjenčanja pa ga je propisao za svoju biskupiju. Biskup Antun Akšamović izdao je 1933. izvadak iz hrvatskog prijevoda Rimskog obrednika koji je 1929. izašao u Zagrebu, uz dodatak starih obrednih običaja đakovačke biskupije. Sestre Sv. Križa izdale su u Beogradu 1955 hrvatski prijevod Malog

oficija, priređen po prijevodu Z. Hildebranda Fleischmanna O. S. B., koji je propisan za njihove samostane.

Zagrebačka biskupija, što ju je oko 1094 osnovao sv. Ladislav, bila je do 1852 podređena nadbiskupu i metropoliti u Kaloči. Od g. 1852. Zagreb je sijelo nadbiskupa i metropolite. Od svog osnutka sve do 1788. imala je zagrebačka biskupija svoj vlastiti obred koji se podosta razlikovao od rimskoga, a bio je sličan obredu madžarskih dijeceza što ga je u prvoj polovici 17. st. dokinuo kardinal Petar Pazmany. Zagreb se toj odredbi nije pokorio i zadržao je svoj stari obred i obredne knjige sve do 1788, kad je biskup Vrhovac, po nalogu Josipa II, dokinuo stari zagrebački obred i nadomjestio ga rimskim.[5] Kralj Ladislav osnovao je zagrebačku biskupiju da »obrati idolopoklonike«, kako to stoji u Felicijanovoj ispravi iz g. 1134: »ut quos error idolatrie a Dei cultura extraneos fecerat, episcopalis cura ad viam veritatis reduceret«. I u povelji kralja Andrije II, izdanoj prigodom posvećenja zagrebačke stolne crkve 1217, čitamo da je Ladislav osnutkom zagrebačke biskupije tamošnje stanovnike obratio »ab errore ydolatrie ad chtistianitatem«.[6] Ne možemo ovdje ulaziti u pitanje jesu li motivi kralja Ladislava bili zaista čisto vjerski i da li je taj »error ydolatrie« bilo istinsko idolopoklonstvo, ili je to bilo, možda, nešto slično bosanskom bogomilstvu. Nije nam ništa poznato o vjerskom stanju ovog kraja poslije propasti sisačke biskupije i prije osnutka biskupije u Zagrebu. Ali nemamo ni nikakvih podataka o tomu da bi biskup Duh zaista tek obraćao stanovnike svoje biskupije na kršćanstvo. Pouzdano znademo samo to da je biskup Duh sa sobom iz Ugarske donio latinske obredne knjige koje predstavljaju osnovicu kasnijeg zagrebačkog obreda. Neke su od tih knjiga do danas sačuvane u Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu. Tako na pr. sakramentarij sv. Margarete MR 126, pontifikalni obrednik MR 164, pontifikalni benedikcional MR 89, evanđelistar MR 153. Sve su to obredne knjige 11. st. prema kojima su se u prvo vrijeme obavljale liturgijske funkcije u zagrebačkoj katedrali. Nemamo nikakvih izravnih podataka o liturgijskim knjigama i o jeziku kojim su se vršili liturgijski obredi po župama prostrane zagrebačke biskupije u prvo doba njezina opstanka. Od polovice 15. st. do sredine 17. st., ili tačnije 1456-1743 spominju se u nerijetkim crkvama zagrebačke biskupije *parochi (sacerdotes) glagolitae*. Na dijecezanskoj sinodi što ju je 1574 održao biskup Juraj Drašković sudjelovalo je 11 župnika ili svećenika s oznakom *glagolita* ili *Dalmata*.[7] *Bili su to* sveće-

nici iz Dalmacije i susjednih biskupija senjske i modruške koji su pobjegli pred Turcima, pa su se sklonili u nekoj župi zagrebačke biskupije. Kad je napredovanje Turaka bilo zaustavljeno i kad je 1721/1723 *linea Mocenigo* označila konačnu granicu između tada još mletačke Dalmacije i turske Bosne i Hercegovine, prestaje pridolazak ovih prebjega. U 18. st. spominje se još 78-godišnji prebendar Nikola Lacković u Jaski kod Zagreba (umro 1707) i Mihael Rusan *glagolita parochus* u Velikoj Mlaki oko 1743, koji je pred sudom nastupao kao tumač glagolskih dokumenata.[8] Ovi pridošli i prebjegli svećenici služili su sv. misu i molili časoslov iz svojih glagolskih misala i brevijara što su ih sa sobom donijeli. U metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu čuva se rukopisni glagolski misal 15. st. MR 180,[9] i rukopisni glagolski brevijar iz g. 1442 MR 161.[10] Sačuvani inventari zagrebačke stalne crkve 14. i 15. st. ne spominju ni jedne glagolske obredne knijge.[11] Sve sačuvane obredne knjige zagrebačke katedrale, koje su svjedoci starog zagrebačkog obreda, pisane su i štampane isključivo latinskim, a kasnije i hrvatskim jezikom.[12] Ne postoji ni jedna obredna knjiga starog zagrebačkog obreda pisana ili štampana glagolicom. Zagrebačka katedrala i zagrebački obred nisu poznavali glagolskih obrednih knjiga, ni crkvenoslovenskog bogoslužja. Izuzetno je Lav XIII 1881. povodom tisućugodišnjice sv. braće Ćirila i Metodija, dozvolilo da se u zagrebačkoj stolnoj crkvi održi svečana crkvenoslovenska služba božja.[13] U Zagrebu se, doduše, u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskoga i danas glagolja. Tamo vrše službu svećenici-trećoreci sv. Franje. Oni po privilegiju svoje provincije — služe sv. misu po rimskom obredu, ali iz glagolskog misala. To nema ništa zajedničkog s liturgijskim jezikom zagrebačke nadbiskupije koja je od svog početka vršila svete obrede na latinskom jeziku. Veliki, glagolskim slovima na zapadnom zidu južne pokrajne lađe zagrebačke katedrale, u spomen pokrštenja Hrvata u 7. st., uklesani natpis stavljen je onamo 1942. iz romantično-nacionalnih motiva. Jedan poznati francuski slavista reče mi, da ga se taj natpis dojima eksotično.

G. 1511 štampan je u Veneciji misal *scendum chorum almi Episcopatus Zagrabiensis*, uređen poput misala MR 133 i ostalih sačuvanih rukopisnih misala zagrebačke katedrale 14 i 15. st. Svi su ti misali, bez izuzetaka, pisani latinskim jezikom. Svima je zajednička osnova sakramentar sv. Margarete 11. st. MR 126 što ga je sa sobom donio prvi zagrebački

biskup Duh. Isto tako i *Breuiarium secundum chorum almae Ecclesiae Zagrabiensis*, štampan 1484 i 1505 u Veneciji, pa opet 1687 u Beču, nadovezuje na starije latinske rukopisne časoslove zagrebačkih kanonika i biskupa. Najstariji sačuvani zagrebački časoslovi jesu brevijar MR 67 iz druge polovice 13. st. u metropolitanskoj knjižnici i nekoliko desetljeća mlađi brevijar I c 42, danas u arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Oba su ova časoslova, kao i svi ostali sačuvani brevijari zagrebačke stolne crkve, pisani latinskim jezikom. To vrijedi i za sve sačuvane srednjovjekovne pontifikale, graduale, antifonarije, lekcionarije zagrebačke katedrale, kao i za sve one za koje znademo iz zagrebačkih srednjevjekovnih inventara. Na latinskom jeziku sastavljen je i *Cantuale processionum ex veteri Zagrabiensis basilicae divi Stephani regis consuetudine institutum*, štampan 1752 u Beču, a sastavljen na osnovi mnogih predjašnjih rukopisnih kantuala.

U zagrebačkoj su se biskupiji i sakramenti dijelili na latinskom jeziku.Samo su pitanja i odgovori kod krštenja i vjenčanja bili na hrvatskom, njemačkom i madžarskom. *Rituale Zagrabiense* biskupa Jurja Branjuga 1729, *Compendium Ritualis* 1772 i 1785 biskupa Josipa Galjufa i *Rituale Romano-Zagrabiense* 1796 biskupa Maksimilijana Vrhovca u neku su ruku prethodnici današnjih *Ritualia bilinguia* što ih Sv. Stolica u novije vrijeme dozvoljavala različitim narodma. Konačno je, nakon prvog svjetskog rata, nastojanjem zagrebačkog nadbiskupa dra Antunt Bauera, na osnovi prethodnog indulta Benedikta XV, 1929 u Zagrebu štampan hrvatski prijevod čitavog Rimskog obrednika kojim se danas, u potpunom izdanju ili u kasnije izašlim izvacima, služe sve biskupije u Jugoslaviji osm onih u Sloveniji, jer su tom prilikom i Slovenci dobili svoj slovenački Obrednik.

Evanđelje se kod mise, očito u vezi s propovjeđu, od prvog početka, i u samoj katedrali, u Zagrebu vjernicima nagoviještalo na hrvatskom jeziku. To svjedoče crkvenoslovensko-hrvatske glose 11/12. st. u najstarijoj (latinskoj bibliji) zagrebačke stolne crkve. To je biblija opata Radona, pisana 790-808 u sjevernoj Francuskoj. U Zagreb ju je donio biskup Duh i u nju ubilježio, ili dao ubilježiti, spomenute glose. Ta se biblija danas čuva u austrijskoj narodnoj biblioteci u Beču pod signaturom cod. 1190.[14] Ne možemo tačno utvrditi kada se, osim evanđelja, i Muka u velikoj sedmici počela pjevati na

hrvatskom jeziku. U Sveučilišnoj knjižnici i u Metropolitani pohranjeni su lekcionari 17-19 st. prema kojima se Muka u zagrebačkoj stolnoj crkvi, i inače po biskupiji, na nedjelju cvjetnicu i na veliki petak pjevala na hrvatskom jeziku, u kajkavskom dijalektu, koji se govorio u Zagrebu. Tako je na pr. u *Passionale croaticium Almae Ecclesiae Zagrabiensis* R 3006 u Sveučilišnoj knjižnici, što ga je 1683 pisao i notacijom providio zagrebački kanonik Peršić, Muka za cvjetnicu pisana hrvatski, a za veliki petak latinski. Već nekoliko godina kasnije ispisana je u *Passionale latino-croaticum* R 4098 Muka i za veliki petak na hrvatskom jeziku. Latinski je tekst ostao samo za utorak i srijedu u velikoj sedmici, kad naime manje ljudi dolazi na misu. Toma Zakarija Pervizović dao je 1764, dvije godine nakon što je zaređen za svećenika, u Zagrebu odštampati Muku po Mateju i Ivanu na hrvatskom jeziku, s notama: *Muka i szmert Kristusseva po szveteh Evangelistah Matheu, y Janussu popiszana . . . kakse po navadi velikoga tedna zvelikum pobosnosztium vu sztolnoj czirkvi zagrebachkoj vsako leto popeva. Skerbyum y sztroski Thomasa Zaharie Pervizovivhya, szlavne biskupie zagrebachke masnika na szvetlo dana y nastampana Letto 1764. Stampano u Zagrebu pri Ferencu Žaveriušu Čeraušegu, horvatskoga orsaga stamparu.*

Na molbu zagrebačkog nadbiskupa dra Antuna Bauera, kao predsjednika biskupskih konferencija, dozustio je Benedikto XV reskriptom Državnog tajništva od 17. IX 1921. No. 19.626. da se u cijeloj Jugoslaviji može poslanica i evanđelje u misi pjevati na živom narodnom jeziku nakon što je pročitan latinski tekst. Taj je privilegij potvrđen i indultom Sv. Oficija 1960.

Prodor živog hrvatskog jezika u liturgiju nije se u Zagrebu ograničio samo na pitanje i odgovore kod krštenja i vjenčanja i na čitanje, odnosno pjevanje evanđelja i Muke u Misi. Kad je biskup Juraj Drašković 1570 u stolnoj crkvi održao svoju prvu sinodu odredio je da se prvi dan sinode druga misa pjeva na glavnom oltaru hrvatskim jezikom: »Croatica lingua ad summum altare de sanctissima Trinitate Missa decantabitur«. Isto je tako i na drugi dan sinode bila pjevana misa na hrvatskom jeziku u čast sv. Stjepana, patrona stolne crkve.[15] Misnik je, razumije se, celebrirao latinski, ali *choratores*, t. j. pjevači stolne crkve, nisu svoj dio Ordinarija i Proprija pjevali latinski, nego hrvatski kako to na-

lazimo kasnije u Citari oktokordi. To znači da hrvatsko pjevanje misnog Ordinarija i Proprija nije u zagrebačkoj katedrali bila nikakva novost, nego već za stanovite prilike, možda kad je u katedrali bio veći *concursus populi*, uvriježan običaj. Drugčije, po logici same stvari, nije ni moglo biti, ako se uzelo u obzir da misa nije samo za oko žrtvenika sakupljeni kler, nego i za vjernike koji prisustvuju misi. U Zagrebu je tada »gornji sloj« pučanstva razumio i govorio latinski. Latinskim su se jezikom tada sastavljali dokumenti nesamo crkvenog nego i svjetovnog karaktera. Protokoli zagrebačkog magistrata, suda, hrvatskog sabora, bili su pisani latinskim jezikom Ali većina zagrebačkih građana, pogotovu ženâ, razumjela je samo koju-tu latinsku riječ i nije mogla pratiti latinsku liturgiju drugačije nego samo pasivno, mehanički, okom i uhom, bez razumijevanja onoga što se pjeva na latinskom jeziku. Zato je u Zagrebačkoj katedrali uvedeno da se u pjevanoj misi hrvatskim jezikom pjeva evanđelje i onaj dio Ordinarija i Proprija koji spoda na kor, t. j. na vjernike. Možda je bilo tako i u većim crkvama po biskupiji. To još nije proučeno. U manjim crkvama, po selima, pošlo se drugim putem koji je bio jednostavniji i lakši. Misnici su evanđelje i Muku, a vjerojatno i poslanicu, puku čitali ili pjevali na hrvatskom jeziku. Inače su sami služili latinski, odnosno — kako je gore razloženo — crkvenoslovenski. Vjernici su pri tom gledali, slušali i molili kako je tko znao i umio. Vjerojatno su već rano, a sigurno u 15. i 16. st., naučili pjevati pučke pobožne popijevke koje su trebale da ispune prazninu i razbiju dosadu. Misa je postala isključivom funkcijom klera kojoj su vjernici, bez razumijevanja, pod teški grijeh, morali prisustvovati. Njihova se pobožnost kod mise sve više udaljavala od same mise. Krenula je drugim kolosijekom koji se nikad ne može sastati s kolosijekom po kojemu se odvija latinska liturgija što je vrši kler kod žrtvenika. Tako smo došli do problema molitvenika i crkvenog pjevanja u Zagrebu. Oba ova pitanja zaslužuju posebnu pažnju jer bitno utječu na liturgijsku, odnosno aliturgijsku formaciju klera i vjernika nesamo u Zagrebu, nego sve više i u svim hrvatskim biskupijama.

BILJEŠKE

[1]) Isp. Dr Dragutin Kniewald: Vjerodostojnost latinskih izvora o bosanskim krstjanima. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti CCLXX, Zagreb 1949. — Dr. Dominik fra Mandić OFM: Bogomilska Crkva bosanskih krstjana. Chicago 1961. Croatian Historical Institut — Dr. Maja Miletić: I krstjani di Bosnia alla luce dei loro monumenti di pietra. Orientalia Christiana Analecta 149. Roma 1957.

[2]) Uz razlaganja dra Jaroslava Šidaka o uspjehu, odnosno neuspjehu franjevaca u obraćanju bosanskih krstjana (Franjevačka »Dubia« iz g. 1372/3 kao izvor za povijest Bosne. Istorijski časopis Srpske akademije nauka knj. V-20, Beograd 1955), isp. gore navedeno djelo dr Dominika Mandića OFM.

[3]) Isp. Emericus Gašić: Brevis conspectus historicus dioecesium Bosnensis-Diacovensis et Sirmiensis e fontibus historicis concinnatus curriculisque vitarum auctus. Mursae (Osijek) 1944.

[4]) Prema Knjizi o djevojačkim redovima, što ju je 1959. umnožio i izdao Biskupski Ordinarijat u Đakovu vode djevojački redovi crkveno pjevanje na pjevanoj sv. misi i gdje je to običaj na ukopima, prema molitveniku, odnosno pjesmarici u kojoj su zapisane pjesme koje se u crkvi pjevaju (str. 19).

[5]) Dr. Dragutin Kniewald: Obred i obredne knjige zagrebačke stolne crkve 1094 - 1788. Zagreb 1940. 63.

[6]) Dr. Miho Barada: Važnost osnutka zagrebačke biskupije. Kulturno-povjesni zbornik zagrebačke nadbiskupije. I. Zagreb 1944, 4.

[7]) Dr Lucas Jelić: Fontes historici Liturgiae Glagolito-Romanae a XIII ad XIX saeculum. Veglae MCMVI, XVI/32 NO. 129.

[8]) Ib. XVIII/28 NO. 60.

[9]) Antun Markov: Katalog metropolitanskih rijetkosti. Kulturno-povjesni zbornik zagrebačke biskupije. Zagreb 1944, 525.

[10]) Ib. 522.

[11]) Ioannes B. Tkalčić: Monumenta historica liberae Regiae Civitatis Zagrabiae. Zagreb 1905. XI. 125—127. — Dr. Dragutin Kniewald: Najstariji inventari zagrebačke katedrale. Starine XLIII. Zagreb 1951. 49—81.

[12]) Dr. Dragutin Kniewald: Zagrebački liturgijski kodeksi 11—15. st. Croatia Sacra XIX. Zagreb 1940.

[13]) Ivan Krstitelj Tkalčić: Slavensko bogoslužje u Hrvatskoj. Zagreb 1904. 104.

[14]) Vatroslav Jagić: Kirchenslavisch-böhnische Glossen Saec. XI—XII. Wien 1903. — Dr. Dragutin Kniewald: Najstariji spomenik hrvatskog jezika pisan latinicom. Obzor 1940. NO 29. — Josip Hamm: Glose u Radonovoj bibliji. Slovo I. (1952) 1, 19—33.

[15]) Ivan K. Tkalčić: Prinos za povijest biskupije zagrebačke. Katolički list 1871, 412. — Janko Barlè: Naše dijecezanske sinode. Bogoslovska Smotra 1913, 167/8. — Dr. Dragutin Kniewald: Hrvatski jezik u bogoslužju zagrebačke stolne crkve. Obred i obredne knjige zagrebačke stolne crkve. Zagreb 1940. 35/36.

BLAGDANI SVETOGA SEDMOG MJESECA

(Kvatrena subota u rujnu)

S današnjom Ulaznom pjesmom ostajemo potpuno u raspoloženju jučerašnje mise. Ali varao bi e tko u ovoj Misi ne bi ništa drugo vidio do nastavka Mise kvatrenog rujanskog petka. Gledamo li konac psalma opažamo tu jedan jasni osvrt na Misu prošle srijede i na dobro pripremljeni postepeni uspon k vrhuncu današnje Mise. Govor je o počinku Božjem. Gospodin izriče zresudu tvrdokornim Izrealcima: »Ne će ući u moj počinak« (Ps 94,11). Značenje ovoga mjesta znamo iz poslanice sv. Pavla (usp. Hebr 3,7-4,13). Počinak na koji ovaj psalam misli je počinak sedmoga dana, Božji subotnji počinak. Izrael nije mogao unići u ovaj počinak jer je ustrajao u tvrdoći nevjere i neposluha. Jedan drugi Izrael koji vjeran i poslušan ima dijela u slatikim patnjama do smrti poslušnog Krista — Crkva, će unići u počinak i u uživati u Suboti Božjoj. Svake noći kad Crkva moli ovaj psalam potsjeća je on na Subotu Božju i pozivlje u vječni počinak. Jer u ponoć, u čas kad nitko ne čeka, odjeknut će zov: »Gle, Zaručnik dolazi! Iziđite mu ususret!« (Mt 25,6).

Isto tako sada dok zimska noć prijeti da prodre u tijek naravnog svjetla čuje Crkva iz dana u dan sve jači poziv na subotnji počinak u kraljevstvu Božjem. Zato ovaj post u vrijeme sabiranja plodova zemaljske godine, zato ovo svjesno udaljenje od vremena upravo sada kad se vremensko na granici smrti pokazuje dražesnijim nego ikada. Zato ovaj pristup k Bogu, ovo duhovno promatranje i svetkovanje žetve koja nije ništa drugo doli predokus skorog vječnog gledanja i svetkovanja u dan Subote Božje. Zato na prošlu srijedu radosna opomena proročanstva: »Ovo je sveti dan Gospodnji! Ne budite žalosni jer je radost Gospodnja jakost naša!« (Ezdr 8,10). Zato iduće nedjelje ozbiljnija, ojačanom radošću osvjetljena Apostolova riječ koja skida veo tamnog proročkog opisa i s neprikrivenom jasnoćom govori o »danu Gospodnjem« kao o »svršetku«, kao o »objavljenju« i »danu dolaska (paruzije) našega Gospodina Isusa Krista«. Između ovih dviju riječi, proročke u srijedu i apostolove u nedjelju, je simbolično mjesto današnjem retku psalma.

Danas je sveti dan Gospodnji. Danas dok Krist prinosi svoju Žrtvu — svoju večernju Žrtvu (Na step.) na granici vremena, tada: »Dječice, posljednji je čas!« (1 Iv 2,18) — ostva-

ruje se i ponazočuje ono što o njem veli Poslanica: »Krist nakon što se pojavio kao veliki svećenik budućih dobara, nakon što je prošao većim i savršenijim šatorom koji nije napravljen rukom, t. j. koji ne pripada ovome svijetu, ušao je jedamput zauvijek u Svetinju nad svetinjama ne krvlju jaraca i junaca nego vlastitom krvi i pribavio nam vječni otkup« (Posl.). Danas u mističnom posadašnjenju ove jednom zauvijek prinesene Žrtve prolazi nazočni Krist kroz sveti šator svoga tijela koji nije načinjen ljudskom rukom nego snagom Božjom satkan od Djevice i ide pred nama u nebesku Svetinju nad svetinjama gdje i nas čeka »vječni otkup«, subotnji Božji počinak.

Mi ostajemo još u čudesnom, ne ljudskom rukom načinjenom šatoru mističnog tijela Kristova. Tä Bog govori danas: »Učinio sam da sinovi Izraelovi stanuju pod šatorima kad sam ih izveo iz zemlje egipatske« (Prič.). Krist nas je izbavio iz Egipta grijeha, u vodi krštenja potopio je naše progonitelje — đavla i njegove anđele — i svojim vlastitim rukama podigao šator Crkve i dao nam ga za stan u pustinji ovoga svijeta. Nad jednoličnošću ove neplodne pješčane pustoši blistaju bijeli šatori Crkve Božje. Pjesma hvale i usrdna molitva novih sinova Izraelovih razliježe se iz šatora »dan i noć« u pustoš bučnog, samo sa sobom zaokupljenog svijeta i hvali Gospoda, »vapi k njemu« (Prik.) koji u STUPOVIMA OBLAKA I OGNJA SVETIH OTAJSTAVA PREBIVA U NJIMA. Anđeli Božji kojima on, kako kaže Apostol,upravlja svoje naredbe (Otkr 1,4) čuvaju šatore od prepada divljih pustinjskih zvijeri — nevjere i mržnje na Boga, grube sile i pritajenog zavaravanja — koje vrebaju na ovozemni put novoga Božjeg naroda. Mi Izrael Novoga Zavjeta boravimo tako u noći ovoga vremena i očekujemo pojavu »dana Kristova« kad će nam se on na oblacima nebeskim, t. j. na pragu »Svetinje nad svetinjama«, na granici »obećane zemlje« pokazati, dići ruku i dati znak. Tada ćemo i mi RADOSNO RASKINUTI ŠATOR NAŠEGA ZEMALJSKOG TIJELA, ostaviti »veći i savršeniji šator« vidgljivog Kristova tijela — vojujuću Crkva — i UNIĆI U ČVRSTI STAN KRISTOVA PREOBRAŽENOG TIJELA, u, iz živih stijena izgrađeni nebeski Jeruzalem; tada će se ispuniti obećanje i IZRAEL ĆE UĆI U VJEČNI POČINAK: OČEVO KRILO.

Ovaj dan mi očekujemo boraveći u šatorima Crkve a utjehu nalazimo svetkujući svete blagdane »sedmoga mjeseca«

(Prič.). Ne nekadašnjega »sedmog mjeseca« koji je vrijedio u Starom Zavjetu nego novog koji je u znaku DJEVICE, t. j. svete Crkve. Mi znamo: s Kristom je nastupilo novo vrijeme. Godinu za godinom prolazi Božansko milosno Sunce kroz 12 svetih znakova koji su dobili novi smisao. Uvijek taj put Sunca počinje u znaku nebeskog OVNA koji se dao zaklati da bi spasio život zemaljske ovce. Uvijek kad se navrši vrijeme stoji Djevica visoko na svodu godine koja se primiče kraju i gleda prema vječnosti. Čistim rukama prihvaća ona VAGU da Božansko i ljudsko — žetvu milosti i žetvu grijeha godine — izmjeri za dan suda Božjega. Za grijehe ljudi prinosi ona u postu i plaču veliku pomirbenu Žrtvu i s ushićenjem svetkuje uspomenu velikih djela Boga koji čini da njegov narod stanuje u šatorima sve dok ne nastupi dan počinka.

To su blagdani »sedmoga mjeseca«, blagdani Djevice Crkve u času obrata duhovne godine. Praslike su se ispunile: novi dan pomirenja (1. čit.), novi blagdan sjenica (2. čit.) sjedinjuje djecu Djevice u pokori i žrtvenoj radosti. I dok žrtvujemo i svetkujemo, vrijeme se neočekivano pretvara u vječnost. Dok danas u svetom »sedmom mjesecu« prinosimo novu pomirbenu Žrtvu, dok se Krist ne kao »grešno jare« (Lev 16) nego kao čisto Božje Janje po mističnom klanju žrtvuje za grijehe svoga naroda i dok se drugi Krist — njegovo mistično tijelo Crkva opterećena grijesima svijeta u pustinji ovog vremena predaje tisućostrukoj smrti, iznenada Žrtva poprima lik velikog Svećenika. Iz nebeske »Svetinje nad svetinjama« silazi vječni Krist k nama na prag zemaljskog šatora i škropi nas — ne krvlju jaraca i junaca nego svojom vlastitom nebeskom Božjom krvlju koja nas u jedan tren čisti od naših mrtvih dijela« (Hebr 9, 14) i ispunja bogatim plodom nebeskog života. Tako očišćeni i plodonosni smijemo slijediti njegov poziv u počinak sedmoga dana, u vječnu Božju Subotu koju nam njegova prisutnost posadašnjuje.

To je posljednji prikriveni smisao ovoga jesenjeg kvatrenog blagdana: dok mi još u »gorućoj peći« vremenskih muka trpimo i u zemaljskim šatorima provodimo u plaču i molitvi zemaljsku noć već je anđeo Gospodnji — Krist stupio k nama u ognjeni žar, dahom Duha Svetoga ugasio vatru i dao nam glas za nebesku pjesmu hvale Ocu. Mi smo već za sobom ostavili zemaljski šator i ušli u Božji počinak. Po Kristu, Kristu koji je nazočan u svetim misterijima i nevidljivom ali stvarnom Kristu koji od časa krštenja u nama živi i raste,

Subota je Božja prodrla u naš mučni šestodnevni posao. Po Kristu mi uistinu posjedujemo »vječni počinak« uza svu vrtljavu ovoga vremena.

Ovu nam istinu mora današnji blagdan ponovo i neizbrisivo utisnuti u dušu. Ratovi bjesne, narodi mrcvare jedni druge, po tisuć puta ometa čovjek Božji počinak i zamagljuje vječno svjetlo što bez prestanka baca svoje zrake u vrijeme, ali SADAŠNJOST JE ZA KRŠĆANINA i pored sve ove zbrke VJEČNI POČINAK I ŠABAT BOŽJI. Nazočan je Gospodin koji u subotu počiva a da ne prestaje vršiti djelâ svoga milosrđa. Prisutan je onaj koji »naše grijehe baca u duboko more svoga smilovanja« (3. čit.). Prisutan je Krist — milosrđe što je postalo čovjekom — koji »naš post pretvara u radost« (4. čit.), koji neplodnoj smokvi naše duše daje novi život i obilje plodova i našu jadnu ljudsku narav koja se pod teretom grijeha zgrbila i prignula k zemlji poput životinje, milosrdnom rukom ponovo uspravlja do njezine prirođene visine i krasote (Ev.). Danomice se već među nama događaju ova čudesa vječnog Šabata i nose sa sobom miris i počinak budućeg vijeka. Ali ta čudesa omogućuju nam da možemo podnijeti graju, zadah krvi i zadah zlog vladanja ovoga svijeta. Kako li će pak velik biti sjaj i kako li dubok mir kad konačno nastupi vječni Šabat, kad Bog »razlomi lukove, skrši koplja i štitove sažeže ognjem!« (Ps 45, 10). Tada ćemo »POČIVATI I GLEDATI« i na blagdan sedmoga vječnog mjeseca pod rajskim sjenicama u radosti se sjećati zemaljske kolibe i šatora gdje smo u plaču slavili Boga na svom »putovanju daleko od Gospoda« (2 Kor 5,6). »AMEN. DOĐI, GOSPODINE ISUSE!« (Otkr 22,20).

EMILIJANA LOEHR

PRIPRAVA NA SV. MAŠO IN ZAHVALA ZANJO

1. EVHARISTIČNA DOBA Dne 9. dec. 1962 je sv. oče Janez XXIII proglasil za svetnika sv. Petra Julijana Eymard. Naslednji dan je bilo na akademiji v Rimu, ki so jo njemu na čast priredili njegovi duhovni sinovi, rečeno, da je Eymard v češčenju evharistije postavil važen mejnik. Poslej se bodo leta, kar se tiče evharističnega češčenja, štela ante et post natum Eymard. S svoiim delovanjem je nareč Eymard v zgodovini Cerkve odprl novo, »evharistično« dobo. To ni pretiravanje. Eymard je ustanovil redovno družbo evharistincev,

Subota je Božja prodrla u naš mučni šestodnevni posao. Po Kristu mi uistinu posjedujemo »vječni počinak« uza svu vrtljavu ovoga vremena.

Ovu nam istinu mora današnji blagdan ponovo i neizbrisivo utisnuti u dušu. Ratovi bjesne, narodi mrcvare jedni druge, po tisuć puta ometa čovjek Božji počinak i zamagljuje vječno svjetlo što bez prestanka baca svoje zrake u vrijeme, ali SADAŠNJOST JE ZA KRŠĆANINA i pored sve ove zbrke VJEČNI POČINAK I ŠABAT BOŽJI. Nazočan je Gospodin koji u subotu počiva a da ne prestaje vršiti djelâ svoga milosrđa. Prisutan je onaj koji »naše grijehe baca u duboko more svoga smilovanja« (3. čit.). Prisutan je Krist — milosrđe što je postalo čovjekom — koji »naš post pretvara u radost« (4. čit.), koji neplodnoj smokvi naše duše daje novi život i obilje plodova i našu jadnu ljudsku narav koja se pod teretom grijeha zgrbila i prignula k zemlji poput životinje, milosrdnom rukom ponovo uspravlja do njezine prirođene visine i krasote (Ev.). Danomice se već među nama događaju ova čudesa vječnog Šabata i nose sa sobom miris i počinak budućeg vijeka. Ali ta čudesa omogućuju nam da možemo podnijeti graju, zadah krvi i zadah zlog vladanja ovoga svijeta. Kako li će pak velik biti sjaj i kako li dubok mir kad konačno nastupi vječni Šabat, kad Bog »razlomi lukove, skrši koplja i štitove sažeže ognjem!« (Ps 45, 10). Tada ćemo »POČIVATI I GLEDATI« i na blagdan sedmoga vječnog mjeseca pod rajskim sjenicama u radosti se sjećati zemaljske kolibe i šatora gdje smo u plaču slavili Boga na svom »putovanju daleko od Gospoda« (2 Kor 5,6). »AMEN. DOĐI, GOSPODINE ISUSE!« (Otkr 22,20).

EMILIJANA LOEHR

PRIPRAVA NA SV. MAŠO IN ZAHVALA ZANJO

1. *EVHARISTIČNA DOBA* Dne 9. dec. 1962 je sv. oče Janez XXIII proglasil za svetnika sv. Petra Julijana Eymard. Naslednji dan je bilo na akademiji v Rimu, ki so jo njemu na čast priredili njegovi duhovni sinovi, rečeno, da je Eymard v češčenju evharistije postavil važen mejnik. Poslej se bodo leta, kar se tiče evharističnega češčenja, štela ante et post natum Eymard. S svoiim delovanjem je nareč Eymard v zgodovini Cerkve odprl novo, »evharistično« dobo. To ni pretiravanje. Eymard je ustanovil redovno družbo evharistincev,

S. S. S. Svetne duhovnike je poklical k intenzivnejšemu češčenju sv. R. t. Posredno je vplival na sv. Pija X. in na njegove evharistične odloke. Sprožil je mednarodne evharistične komgrese. Vplival je na ves razvoj evharistične teologije, evharističnega življenja in češčenja v naši dobi.

2. *NOVE RUBRIKE.* Doslej smo duhovniki kot neposredno pripravo na sv. mašo molili preces ante Missam in kot zahvalo gratiarum actio post Missam, molitve, ki so kot take označene v misalu. Rubrike novega misala pa vele, da duhovnik lahko poljubno izbira molitve v ta namen.

Bogastvo evharistije je zakopano v liturgičnih mašnih molitvah Rimskega misala, zlasti v prošnjah po obhajilu. Duhovniki imamo vsak dan dostop do teh duhovnih zakladov. Cerkev duhovnikove priprave in zahvale ni ukinula, samo ne veže je več na določene molitve. Pričakuje pa, da jo opravimo drugače, morda ob mašnem formularju, ki je vsak dan drugačen in nudi nešteto motivov priprave in zahvale. Če le moremo, preglejmo v molitvi in premišljevanju mašni formular, preden stopimo k oltarju, in imeli bomo dovolj snovi, ki nam bo narekovala pripravo in zahvalo.

3. *NEKAJ EVHARISTIČNE TEOLOGIJE.* Liturgične prošnje po obhajilu so — s prav redkimi izjemami — naravnane k Bogu Očetu. To nas osupne. Naša ušesa so navajena na izvenliturgične obhajilne molitve in še bolj na obhajilne pesmi, ki jih pojejo po naših cerkvah; v njih se pri obhajilu obračamo na Jezusa. Tudi to je v redu, vendar liturgična obhajilna prošnja se v ogromni večini primerov obrača na Boga Očeta. Bog je svet tako ljubil, da nam je dal svojega edinega Sina in v njem nam je dal vse, tudi evharistijo. Naravno je torej, da se liturgična obhajilna molitev obrača na Boga Očeta. Človek, po evharistiji, združen s Kristusom, z njim Boga časti, se mu zahvaljuje, mu zadostuje in ga prosi.

Dalje gleda liturgija v evharistiji bolj reč kot pa osebo Jezusa Kristusa. Ta reč je ustvarjena človeška narava našega Gospoda, ki v evharistiji biva v poveličanem stanju. Gospod daruje svoje »telo« in »kri« in nam daje uživati svoje »telo«. Sicer od Jezusove človeške narave ne moremo odmisliti njegove Božje osebe, ker je z njo hipostatično združena, vendar je to za pravilno pojmovanje evharistije včasnih potrebno da nanjo posebej ne mislimo. Gospod nas je odrešil s svoje človeško naravo, zato se po njegovom telesu in njegovi krvi, ki

bivetu pod podobama kruha in vina v evharistiji, izvršuje naše odrešenje in se nam dele sadovi tega odrešenja. Sta pa tudi čutno znamenje njegove navzočnosti in našega zadruženja z božanstvom. Naš slovenski terminus za evharistijo, sv. Rešnje telo, vse to lepo izraža.

Nisem prišel, da bi se mi streglo, pač pa da strežem. To je bilo življenjsko pravilo našega Gospoda. To pravilo velja tudi za njegovo evharistično bivanje. Evharistijo Gospod prvenstveno ni postavil, da bi v njej sprejemal naše češčenje, pač pa da bi nam po njej naklanjal sadove odrešenja. V evharistiji je Gosopd prevensteno naš Odrešenik, sam si je zadal nalogo, da nam v evharistiji streže, služi, pomaga. V njej hoče naš duhovnik in naša žrtev, naš zdravnik in naše zdravilo, naš pastir in naša hrana. Vse to je naravmano na strežbo ljudem. To moramo imeti pred očmi, če naj skrivnost evharistije razumemo, če naj razumemo tudi terminologijo poobhajilnih prošenj in duha, ki veje iz njih.

Evharistija je nebeški dar, donum coeleste, je zveličavni dar, munus salutare. Te in podobne termine pozablja liturgija ko nam hoče povedati, da je evharistija dar Božje roke, da je nebeški kruh, panis coelestis, cibus viatorum.

Zelo pogosten terminus v poobhajilnih prošnjah je mysterium in njegova soznačnica sacramentum. Oba se v mašnih obrazcih nahajata v mnogih inačicah, npr. paschale sacramentum, sacra mysteria, sacrosancta mysteria, coelestia mysteria, visibilia mysteria, salutare mysterium idr.

Mysterium je terminus v liturgiji, ki pomeni več reči, npr. Božjo navzočnost, odrešilno delo Kristusovo, zakramente, zlasti pa evharistijo, pa naj bo daritev ali duhovna hrana. V poobhajilinih prošnjah je mysterium vedno evharistija in sicer mysterium paschale, pa naj je njen epiteton ornans tudi drugačen. Evharistija vedno oznanja prehod Jezusove človeške narave iz smrti v vstajenje, iz groba v poveličanje. Takoj po posvečenju darov molimo v anamnezi: Spominjamo se, Gospod mi, tvoji službaniki in tvoje sveto ljudstvo, zveličavnega trpljenja, vstajenja od mrtvih in častitljivega vnebohoda, tvojega Sina, našega Gospoda. V evharistiji je torej pred nami Kristus z vsem svojim odrešilnim delom, Kristus, ki se je učlovečil, ki je trepel in umrl, od mrtvih vstal, šel v nebesa in sedaj sedi na Božji desnici.

Vsi, ki evharistijo uživajo, so, positis ponendis, deležni istega predhoda: preko trpljenja in smrti na zemlji bodo po

zahteva od človeka, da mistično odmira svetu in njegovemu vrstajenju od mrtvih šli v nebeško slavo. Uživanje evharistije neurejenemu poželjenju, vstane k novemu duhovnemu življenju in ima zagotovilo in poveličanje duše in telesa. Če to upoštevamo, nam ne bo težko umeti termine, ki z njimi liturgija označuje evharistijo kot hrano, npr. alimenta spiritualia, alimenta vitalia, alimonia immortalitatis, pignus salutis aeternae, munus redemptionis nostrae itd.

Vendar poobhajilne prošnje povedo tudi, da se po uživanju evharistije v Sv. Duhu združujemo s Kristusom tudi kot osebo in po njem z brati po veri. To združenje izražajo termini: communio, communio sacramenti, numerari inter ejus membra, cuius corpori communicamus et sanguini. Slovenski izraz za uživanje evharistije ne pove, kar se pri tem zgodi. Naši predniki so videli, kako je duhovnik obhodil vernike, ko jim je delil evharistijo, zato so dejanju rekli »obhajilo«, kar pa seveda ne izraža bogatega pojma communio. Treba je zato, da ga vedno opišemo. Vsa terminologija, ki jo liturgija uporablja v zvezi z evharistijo, nam kaže bogatstvo evharistije, kako evharistija spremeni človeka in ga napolni s Kristusovim duhom, pod pogojem seveda, da je vredno prejema.

4. POOBHAJILNE PROŠNJE TREH NAJVEČJIH PRAZNIKOV. Učinki obhajila so mnogovrstni. Misal jih našteva dan za dnem v poobhajilnih prošnjah v zvezi s skrivnostmi našega odrešenja, katerih spomin liturgično obhajamo. Oglejmo si jih, kakor jih naštevajo poobhajilne prošnje treh največjih praznikov cerkvenega leta.

V E L I K A N O Č. Glasi se: Vlij nam, Gospod, duha svoje ljubezni, da bomo, ko si nas nasitil z velikonočnim obhajilom, po tvoji dobroti enega srca. Po G. n. itd. V prošnji se obračamo po Kristovu do Boga Očeta, ki nas je nasitil z velikonočnim obhajilom. To prejmemo v zavesti svojega krsta; v krstu smo se odpovedali hudemu duhu, njegovim delom in njegovemu napuhu. Prejemajoč velikonočno obhajilo svojo odpoved obnovimo in utrdimo. Iz nje nam klije novo življenje. Z njo imamo delež na pashalnem misteriju Gospodovim: preko mistične in fizične smrti gremo z Gospodom v poveličanje.

Z odpovedjo grehu pa ustvarjamo tudi pogoje za bratsko ljubezen in edinost, zakaj greh je, ki po besedah liturgije razdvajat ljudi in narode. Naj Gospod v naših srcih ohrani duha svoje ljubezni in iz nje izvirajoče sloge, potem ko smo

za veliko noč grehu odmrli. Evharistija je vez ljubazni in edinosti, v kolikor vernike prienači Kristusu. Krasna molitev, katre motivi so nam lahko za pripravo in zahvalo za sv. mašo ne samo za veliko noč, ampak vse liturgično leto.

BINKOŠTI. Naj se Sveti Duh, Gospod, razlije v naša srca in jih očisti: s svojo roso naj jih prepoji in jim da rodovitnost. Po Gospodu . . . Prošnja se spet obrača po Kristusu k Bogu Očetu. Zdi se, da v prošnji o evharistiji ni ne duha ne sluha. Nagalasti pa je treba, da je lepa prošnja zložena popolnoma v duhu evharistične teologije. Po poveličani človeški naravi Gospodovi se po nauku sv. Pavla v naša srca razliva Sv. Duh, ki naša srca očiščuje in naše mišljenje in hotenje prepaja tako, da naša duša postane redovitna za dobra dela.

BOŽIČ. Božični praznik ima tri maše in zato tri poobhajilne prošnje.

Pri polnočnici: Daj nam, prosimo, Gospod, naš Bog, da bomo, ko se veselimo ob praznovanju skrivnostnega rojstva našega Gospoda Jezusa Kristusa, z vrednim življenjem zaslužili priti v njegovo družbo. Ki si tebaj . . . Tudi ta prošnja je po Kristusu naravnana k Bogu Očetu. V evharistiji se Kristus skrivnostno rodi. Naj nam združenje z njim v sv. obhajilu dodeli milost, da bomo po njegovem zgledu živeli in prišli v njegovo družbo. Pri božični polnočnici se torej liturgična molitev ne izgublja v sentimentalnosti ob »detecu«, pač pa prosi za milost, da bi po vrednem (t. j. krščanskem) življenju, ki od nas zahteva žrtve, prišli v njegovo družbo v nebesih.

Pri zorni maši: Naj nas vedno obnavlja, Gospod, nova božična skrivnost njega, katerega čudovito rojstvo je odpravilo, kar je bilo v človeku starega. Po istem Gospodu . . . Kristus se v evharistiji znova rodi. Naj njegovo evharistično rojstvo odpravi, kar je v nas grešnega. V evharistiji obnavlja svoje učlovečenje prav zato, da človek, ki evharistično živi, odmira grehu.

Pri veliki maši: Daj, prosimo, vsemogočni Bog, da nam danes rojeni Odrešenik sveta, tako kakor nas je prerodil v Božje otroke, podari tudi neumrljivosti. Ki s teboj . . . — Tudi ta prošnja ni prikrojena na običajno čustvovanje ob jaslicah. Odrešenik, ki se za Božič rodi, ni dete v jaklicah, pač pa Odrešenik, ki je delo odrešenja že dovršil, ki za seboj že ima trpljenje in smrt, in je že prešel v poveličanje. Prav ta Odrešenik nas je v krstu prerodil v Božje otroke, saj je »auctor

generationis novae«, kakor se lepo izraža prošnja v izvirniku. On naj nam po umrvljivem življenju na zemlji podari neumrljivo življenje v večnosti.

Kako kratka, a obenem jedrnata in močna je ta molitev! Ni rečno nikjer, dabi ob spominu na rojstvo Gospodovo po mesu ne smeli čustvovati kot sočustvujemo ob novorojenčku, toda to čustvovanje naj usmerja evharistična stvarnost!

5. *ZAKLJUČKI.* V luči evharistične teologije lahko podobno analiziramo vsako poobhajilno prošnjo. Ob taki analizi spoznamo zaklad, ki je položen v evharistijo, najdemo obilno gradivo za meditacijo ter motive za svojo pripravo in zahvalo. Živeli bomo evharistično. Po svojen osebnem evharističnem življenju bomo pospešili prihod evharistične dobe v Cerkvi, kar hoče doseči z liturgično reformo tudi vesoljni cerkveni zbor.

Pomniti pa moramo, da je evharistija mysterium fidei. Delo odrešenja je zgodovinsko dejstvo,a je skrivnostno, zato je terminus technicus zanj mysterium. Drugi mysterium je nadaljevanje odrešilnega dela med nami po Kristusu v evharističnih podobah kruha in vina, ki zdaj kažejo Kristusovo daritev zdaj pa našo duhovno hrano. Vse to zahteva od nas žive in močne vere. Ta nam ne bo nikakor težka, če evharistično živimo, če evharistija prevzame vse naše mišljenje in hotenje.

Filip Kavčič

ŽENSKA DUHOVNA ZVANJA

(Izgledi i šanse)

Često se danas čuje da je problem nestašice duhovnih zvanja najvrući od sviju suvremenh crkvenih problema i da je on kritična tcčka današnjeg crkvenog života koja će, već prema tomu, bude li problem povoljno ili nepovoljno riješen, odlučiti sudbinom kršćanstva u budućim stoljećima. Svećenika je relativno sve manje i u starim katoličkim zemljama, a na misionarenje i osvajanje još uvijek daleko većega, nekršćanskoga dijela čovječanstva — koje se je baš u ove naše dane našlo na historijskom raskršću — ne možemo uopće ozbiljno ni misliti dok je stanje kakvo je danas: bez obilatih i pokretnih, dinamičnih rezervi u duhovnim zemljama.

generationis novae«, kakor se lepo izraža prošnja v izvirniku. On naj nam po umrvljivem življenju na zemlji podari neumrljivo življenje v večnosti.

Kako kratka, a obenem jedrnata in močna je ta molitev! Ni rečno nikjer, dabi ob spominu na rojstvo Gospodovo po mesu ne smeli čustvovati kot sočustvujemo ob novorojenčku, toda to čustvovanje naj usmerja evharistična stvarnost!

5. *ZAKLJUČKI.* V luči evharistične teologije lahko podobno analiziramo vsako poobhajilno prošnjo. Ob taki analizi spoznamo zaklad, ki je položen v evharistijo, najdemo obilno gradivo za meditacijo ter motive za svojo pripravo in zahvalo. Živeli bomo evharistično. Po svojem osebnem evharističnem življenju bomo pospešili prihod evharistične dobe v Cerkvi, kar hoče doseči z liturgično reformo tudi vesoljni cerkveni zbor.

Pomniti pa moramo, da je evharistija mysterium fidei. Delo odrešenja je zgodovinsko dejstvo,a je skrivnostno, zato je terminus technicus zanj mysterium. Drugi mysterium je nadaljevanje odrešilnega dela med nami po Kristusu v evharističnih podobah kruha in vina, ki zdaj kažejo Kristusovo daritev zdaj pa našo duhovno hrano. Vse to zahteva od nas žive in močne vere. Ta nam ne bo nikakor težka, če evharistično živimo, če evharistija prevzame vse naše mišljenje in hotenje.

Filip Kavčič

ŽENSKA DUHOVNA ZVANJA

(Izgledi i šanse)

Često se danas čuje da je problem nestašice duhovnih zvanja najvrući od sviju suvremenh crkvenih problema i da je on kritična tcčka današnjeg crkvenog života koja će, već prema tomu, bude li problem povoljno ili nepovoljno riješen, odlučiti sudbinom kršćanstva u budućim stoljećima. Svećenika je relativno sve manje i u starim katoličkim zemljama, a na misionarenje i osvajanje još uvijek daleko većega, nekršćanskoga dijela čovječanstva — koje se je baš u ove naše dane našlo na historijskom raskršću — ne možemo uopće ozbiljno ni misliti dok je stanje kakvo je danas: bez obilatih i pokretnih, dinamičnih rezervi u duhovnim zemljama.

Duhovna zvanja postala su danas logikom činjenica prvom brigom i prvom mukom Crkve. Na sve se strane vodi sustavna kampanja za zvanja. U Francuskoj, u Njemačkoj, u Italiji, u Americi jednoj drugoj. Negdje s uspjehom, negdje dosada i bez vidljiva uspjeha. Ali lako ne ide s tim skoro nigdje. U Sjedinjenim Državama, na primjer, Crkva je sve što je mogla mobilizirala u bitku za zvanja: propovjedaonicu, ispovjedaonicu štampu, bratovštine, škole, tečajeve, oglase, informativne urede, ogledne posjete po duhovnim kućama, lajički, kućni i financijski apostolat; pa opet američki katolici nijesu zadovoljni; broj se svećenika, i svjetovnih i redovnih — a isto tako broj redovnica i braće lajika — doduše stalno povećaje i apsolutno i relativno, ali ipak ne toliko koliko bi zahtjevale sve veće i nove pastoralne i misijske potrebe. A u drugim krajejevima još se uvijek stagnira ili i nazaduje. I u Italiji, i u srcu Crkve: u Rimu. I na najvišim crkvenim mjestima dižu stoga uzbunu: upravljaju na sve strane molbe i apele, traže molitvenu i žrtvenu mobilizaciju, osnivaju komisije i sekretarijate, održavaju kongrese.

Mi, u hrvatskim zemljama i u Jugoslaviji, još smo uvijek s te strane u prilično sretnoj kondiciji. Po čudnom paradoksu Milosti i Providnosti mi stojimo zadnjih godina u tom pogledu bolje nego pred rat. Raste broj duhovnih zvanja: i svećeničkih i redovničkih, i muških i ženskih. Osobito, otkako smo se trgli iz letargije i počeli življe i aktivnije raditi na reorganizaciji crkvenog života. I otkako smo, hvala na tomu snalažljivosti i dalekovidnosti većine naših biskupa i intuiciji i revnosti mnogih svećenika sa terena, stali problem rješavati na interdijecezanskoj bazi i u duhu široke apostolsko-pastoralne solidarnosti, pa kanalizirali još uvijek jake rezerve iz vjerski i moralno sačuvanih krajeva u one religiozno pasivne i ugrožene. A pomogla nam je kod toga i jedna čisto vanjska okolnost: hiperpopularizacija na selu i siromaštvo našega seoskoga svijeta koji nije u stanju da djeci, ni kad su darovita i bez izgleda na uposlenje u poljoprivredi osigura, omogući više školovanje.

Budemo li pametni, iskoristit ćemo te rezerve velikodušno i do kraja. Doklegod ih imamo. I za gladne godine koje još lako mogu doći kao što su došle i na evropskom zapadu. Bila bi neoprostiva kratkovidnost zakočiti taj proces pod izlikom hiperprodukcije. U današnje doba i u modernoj Crkvi ne može biti hiperprodukcije zvanja. Ali zato može i mora biti ispomoći, »izvoza«, misionarenja, širenja horizonata i interesnih

sfera. Sav naš, eventualni i upitni, pretičak jedva će dočekati žedne njive milijardskog svijeta što još čeka na Krista, na blagovijest Evanđelja, na veliku istinu odozgor, na kršćansku kulturu, pravdu i mir. Gdje to piše da i mi ne možemo postati misionarski narod, kao Irci ili Holandezi? Gdje to piše da i naše redovničke provincije ne smiju dobiti svojih misijskih područja u Aziji, Africi, južnoj Americi? Zar ne bismo morali biti sretni kad bismo danas sutra mogli realizirati ono što smo planirali i pokušavali u formi skromnih početaka tridesetih i četrdesetih godina?

Nego mi smo do sada uglavnom uvijek govorili smo o problemu svećeničkih zvanja. Uzimali smo na oko ono što je Crkvu najviše tištilo i najneposrednije interesiralo. Strahovali smo da nam crkve i župe ne ostanu prazne; da nam oltari ne ostanu bez Euharistije a vjernici bez sakramenata. Ali ima problem duhovnih zvanja i svoju žensku stranu. Valja i ženskim redovima i družbama osigurati podmladak, vitalnost, budućnost. Ni bez njih Crkva ne može biti. Ni bez njih nije moguć intenzivan vjerski i crkveni život. Ni bez njih nije moguće misionarenje.

U praksi se to oboje veže. Kriza zvanja gdje je akutna pogađa obično uporedo i muška duhovna zvanja i ženska. Gdje ima obilno svećenika, tu su obično puni i ženski samostani. Još puniji nego svećenička sjemeništa. A gdje muška mladež preza pred životom svećeničkog posvećenja i apostolske veledušnosti i revnosti, redovito će prije ili kasnije prezati i ženska: pred žrtvom djevičanstva, poniznosti, odricanja, kršćanske ljubavi, u ženskim redovima i družbama. Mondenost, kad se negdje uvriježi u kršćanskom svijetu, zaražuje čitavo društvo, baš kao što i pobožnost i vjera, ako su žive, povlače za sobom svakoga: i muško i žensko. Faktično se i danas na kršćanskom zapadu u isto vrijeme prazne i ženski samostani i svećenička sjemeništa. I gdje katolici vode sustavnu borbu i propagandu za zvanja, vode je paralelno i za muška i za ženska: i za svećenička i redovnička i za sestrinska.

Taj se je paralelizam osjetio i kod nas. I u negativnom i u pozitvnom smislu. Najprije je nastao zastoj, i u jednim i u drugim zvanjima, a onda je došlo do oživljivanja, do preokreta na bolje: opet i u jednim i u drugim.

Novicijati su se ženskih radova i družbi još pred desetak godina bili dobrano prorijedili i ispraznili. Danas se, na sreću, opet pune. Više manje u svim našim ženskim redovničkim družbama. I u klauzurnima!

A značajno je pritom, da je preokret na bolje opet inaugurirala jedna pametna inincijativa, jedna plodna ideja. Odlazak sestara na župe i na selo označio je taj prijelom. Iznenada smo otkrili dotle latnene rezerve.

Čim su se sestre pokazale na terenu, u još religiozno koliko zdravim krajevima, u krajevima jaka nataliteta i patrijarhalna morala, seoske su se djevojke sve više stale javljati u samostan. Posve spontano: i bez ikakve naročite propagande. Mladi se je idealni ženski svijet odmah oduševio za taj poziv tako već na prvi pogled plemenit i nadnaravno uzvišen. Poziv koji u jednakoj mjeri i osigurava vječno spasenje i otvara tako lijepe perspektive iživljavanju najljepših poriva ženske duše: sestrinske ljubavi, duhovnog materinstva, dobrote, altruizma, milosrđa, čistoće, pa i idiličnosti i poezije. Pred našu je seosku žensku mladež iznenada izronio jedan njezin dotada daleki san kao realna i bliza mogućnost. Nekada su seoske djevojke slušale samo kako se o sestrama pripovijeda bez izgleda da i same postanu dionice toga »nedostiživog« ideala, a sada su odjednom ugledale sestre pred sobom, u svome selu: mogle su im se pridružiti; mogle su se i one posvetiti Bogu. Žensko redovništvo postalo je iznenada popularno: našlo se je u okolini koja ga još uvijek cijenila i favorizirala.

I eto ima već župa, sela, krajeva, iz kojih dosada uopće nitko nije išao u samostan, a sad su najednom postali rudnici zvanja svim mogućim našim ženskim redovima i družbama. Po nekoliko se djevojaka svake godine javi u samostan. I iz sela koja su nekada bila »na kraj svijeta«: u planinama, daleko od željeznice i komunikacija. Svemu tome sada migracija i autobusi otvaraju vrata u svijet. Sve je to sada izloženo utjecajima sa strane: i dobrima i zlima.

Željeli smo jedamput i na to upozoriti našu svećeničku javnost. Valja, čini nam se, tome posvetiti pažnju. Šansa je providencijalna. A direktno nas sve tangira. Treba nam sestara na svakoj župi. Treba nam samostana i sestarskih kuća i zajednica: i onih manjih. Bit će nam rasadišta pobožnosti i kršćanskog života među ženskim svijetom. Bit će nam oaze molitve i duhovnosti. Bit će nam i veliki kapital u pomoćnoj duhovnoj pastvi. Omogućimo to i sebi i Crkvi — brigom za ženska redovnička zvanja!

I nemojmo ni tu biti previše izbirljivi, strogi, nepovjerljivi! Neka djevojke pokušaju, ako su iz čestitih kršćanskih obitelji i ako imaju bitne kvalifikacije: dobru volju i duh pobožnosti! Ne će ni tu lako biti hiperprodukcije. Crkva će ih već za

nešto upotrijebiti. I danas imaju sve šta raditi. I danas se imaju kuda širiti. A budemo li ih zbilja jednom imali previše, eto im misija; eto im pustoši na zapadu: žena i onako ne visi puno na grudi; žena se i onako lakše i žrtvuje i prilagođuje.

Uostalom ne će ni kod nas, po ljudsku, »konjunktura« dugo potrajati. Sekularizam prodire i na selo. I selo se emancipira. Bolje je da imamo rezervi.

Na koncu, zar tim indirektno ne rješavamo i jedan već sada akutan i socijalni i moralni problem na selu? Iz svih se krajeva tuže da je po selima mnogo više djevojaka nego mladića: mladići bježe u grad za poslom i za karijerom; djevojke zasada još uvijek u većini ostaju kod kuće. Bez perspektive na udaju. Što im ne bismo pružili mogućnost za jednu djevičansku karijeru: poštenu, časnu, kršćansku, apostolsku, sretnu?

Moramo biti široki i smioni. I svećenici; i naše ženske redovničke družbe. Milost Božja ne spava. Providnost nam pruža šanse. Danas na selu, u provinciji. Sutra će nam ih pružiti i u gradu. Ima i po gradovima plemenitih mladih ženskih duša — i inteligentnih, i školovanih — koje odbija surova proza modernog života, a privlači ih Bog i vizija vječnosti. Ima ih više nego što i mislimo. Ima ih i danas!

Detalji — a ima ih razumije se puno — tražit će još dosta proučavanja. Ako se danas toliko piše o normama i kriterijima pri izboru i odgoju svećeničkih zvanja, svakako će se doskora morati isto tako pisati i o normama i kriterijima pri izboru i odgoju ženskih redovničkih zvanja. Samostanskih i onih u ženskim sekularnim institutima. Toliko je tu momenata na koje bi valjalo pripaziti. I toliko je tu stvari u kojima je iskustvo bitno korigiralo naivne predodžbe i naivne metode prošlosti.

Iskusne redovnice, samostanski duhovnici, svećenici sa terena imaju tu riječ!

Dr. Čedomil Čekada

IZ KATEHETSKE PRAKSE

Trajna veza katehete sa polaznicima vjeronauka

Sasvim je prirodno da se kateheta nakon višegodišnjeg rada dobro upozna i sprijatelji s djecom kojoj predaje. On je u stvari dječji duhovni otac i dobroželitelj prvoga reda. Djeca svog vjeroučitelja na ulici rado sretaju i još radije gledaju

nešto upotrijebiti. I danas imaju sve šta raditi. I danas se imaju kuda širiti. A budemo li ih zbilja jednom imali previše, eto im misija; eto im pustoši na zapadu: žena i onako ne visi puno na grudi; žena se i onako lakše i žrtvuje i prilagođuje.

Uostalom ne će ni kod nas, po ljudsku, »konjunktura« dugo potrajati. Sekularizam prodire i na selo. I selo se emancipira. Bolje je da imamo rezervi.

Na koncu, zar tim indirektno ne rješavamo i jedan već sada akutan i socijalni i moralni problem na selu? Iz svih se krajeva tuže da je po selima mnogo više djevojaka nego mladića: mladići bježe u grad za poslom i za karijerom; djevojke zasada još uvijek u većini ostaju kod kuće. Bez perspektive na udaju. Što im ne bismo pružili mogućnost za jednu djevičansku karijeru: poštenu, časnu, kršćansku, apostolsku, sretnu?

Moramo biti široki i smioni. I svećenici; i naše ženske redovničke družbe. Milost Božja ne spava. Providnost nam pruža šanse. Danas na selu, u provinciji. Sutra će nam ih pružiti i u gradu. Ima i po gradovima plemenitih mladih ženskih duša — i inteligentnih, i školovanih — koje odbija surova proza modernog života, a privlači ih Bog i vizija vječnosti. Ima ih više nego što i mislimo. Ima ih i danas!

Detalji — a ima ih razumije se puno — tražit će još dosta proučavanja. Ako se danas toliko piše o normama i kriterijima pri izboru i odgoju svećeničkih zvanja, svakako će se doskora morati isto tako pisati i o normama i kriterijima pri izboru i odgoju ženskih redovničkih zvanja. Samostanskih i onih u ženskim sekularnim institutima. Toliko je tu momenata na koje bi valjalo pripaziti. I toliko je tu stvari u kojima je iskustvo bitno korigiralo naivne predodžbe i naivne metode prošlosti.

Iskusne redovnice, samostanski duhovnici, svećenici sa terena imaju tu riječ!

Dr. Čedomil Čekada

IZ KATEHETSKE PRAKSE

Trajna veza katehete sa polaznicima vjeronauka

Sasvim je prirodno da se kateheta nakon višegodišnjeg rada dobro upozna i sprijatelji s djecom kojoj predaje. On je u stvari dječji duhovni otac i dobroželitelj prvoga reda. Djeca svog vjeroučitelja na ulici rado sretaju i još radije gledaju

kao gosta u svojim kućama. Ona su ushićena i vrlo radosna, kad se mogu s njim zadržati dulje u razgovoru.

Pravo se prijateljstvo lako ne prekida. Vjeroučitelj će češće misliti na svoje đake, ne će ih posebno zaboraviti u molitvi, a ni oni njega. Znam da su polaznici vjeronauka u jednoj župi spontano odlučili da svaki dan mole tri »Očenaša« u večernjoj molitvi za svog vjeroučitelja, koji je bio dopao jedne velike nezgode. — Čim mladići i djevojčice odputuju negdje na izlet ili praznike, oni pišu svom kateheti. Takova pismena veza između djece i vjeroučitelja trebala bi ostati i kasnije, kad djeca završe školu i pođu na fakultet ili koju drugu školu u drugom mjestu. Dobar kateheta će svakako nastojati da neprekidno drži pismenu vezu sa svojim bivšim đacima, a posebno onim ponajboljim. Tako će preko pisama moći djelovati na moralno formiranje mladeži. Ovakav način pastorizacije pismima nije stran kršćanskoj praksi. I sv. Pavao je pismima utvrđivao u vjeri kršćanske općine stare Crkve. Velikom brigom i ljubavlju pisao je Pavao Kološanima: »Iako sam tijelom odsutan, to sam duhom s vama: radujem se, dok promatram vaš bojni red, koji se čvrsto odupire: vašu vjeru u Krista« (Kol. 2,5)

Kako nadomjestiti udžbenike za vjeronauk

Budući da dosada nemamo pravih udžbenika za vjeronauk, a posebno za gimnazijske razrede, treba im tražiti neki nadomjestak, dok ih ne dobijemo. Kateheta će udžbenike nadomjestiti time, da svako predavanje dobro spremi i napiše ga. A djeci će nabaviti bilježnice za vjeronauk i svaki put ih nositi sa sobom na sat vjeronauka. Kateheta će, nakon što završi s tumačenjem metodske jedinice, izdiktirati učenicima najvažnije stvari iz protumačene materije, a oni će to upisati u bilježnice. Tako će djeca lakše privezati svoje pamćenje i lakše se pripremiti za odgovor iz vjeronauka. Dakako kateheta će voditi računa, da svaki polaznik vjeronauka imadne teku i da je drži uredno. I tu će urednost, ako nađe za zgodno, ocjenjivati. Neki su od kateheta ovu praksu kušali i pokazalo se lako izvedivim i korisnim. Ako je negdje katehetski fond vrlo aktivan, moglo bi se iz njega nabaviti bilježnice.

»Sve ćemo učiniti da sačuvamo i pojačamo pastoralnu snagu Crkve«.

Pavao VI

Razredna zajednica i vjeronauk

Skupina djece na vjeronauku, koji pripadaju jednom razredu ili Odjeljenju predstavljaju jednu pravu Božju obitelj. U takvoj obitelji vlada savršena jednakost. Glava obitelji je dakako — vjeroučitelj. Ali on mora imati nekoga između đaka, koji će mu biti posebno pri ruci, njegove upute provoditi u djelo, on mora izabrati jednoga ponajboljega đaka, koji će imati dužnost da neprestano bdije i pazi, kako bi se na vrijeme uklonile sve smetnje, koje bi stajale na putu urednom izvođenju vjeronaučne nastave. On će na vrijeme obavještavati vjeroučitelja o promjeni školskog rasporeda i svega, što bi sa sobom povlačilo nemogućnost održavanja nastave vjeronauka. Bilo bi poželjno, da budu dvojica đaka u svakom odjeljenju ili razredu, koji bi imali posebnu zadaću, da se brinu za vjeronauk. Ponegdje jednoga od njih zovu »predsjednikom« vjeronaučne razredne Zajednice, a drugoga »podpredsjenikom. Međutim nazivi nisu potrebni, nego je važno održati razrednu Zajednicu vjeronauka na okupu uz pomoć i direktnu suradnju samih đaka.

Kako pronaći ministrante?

Mnogi župnici se dugo muče tražeći načina da sakupe jedan broj djece, koja će ministrirati kod sv. Mise. Međutim najjednostavniji i najsigurniji način formiranja ministrantske skupine bit će preko kateheze. Treba čitavim razredima osnovne škole na satovima vjeronauka govoriti o uzvišenosti sv. Mise i prednostima ministranata. Zatim odmah prijeći na praksu i učiti čitave razrede misne odgovore na latinskom jeziku. Pozvati djecu na takmičenje, tko će prvi naučiti ministrirati. Takove djece će biti više i svakome od njih pridružiti po nekoliko onih, koji imaju volju, ali nisu još svladali tekst. Tako će se spontano stvoriti više grupica ministranata. Svakoj grupici odrediti dan, kad će skupno ministrirati. Dakako izvjestan broj će odpasti i ne će naučiti, ali će ih biti dosta, koji će ustrajati. To će biti elitni mladići, oduševljeni za službu u crkvi. Od njih će se kasnije lako moći rekrutirati budući svećenici.

O. F. Vlašić

NE BUDIMO ŠKRTI PREMA GOSPODINU!

Im i većih grijeha na svećeniku, a i fatalnijih; fatalnijih i za njegov vlastiti duhovni život, a i za uspjeh njegova djelovanja, dakle za spas duša —, negoli je škrtost. Ali je za prosuđivanje škrtosti i njezinih posljedica po spas dušâ važno, kako vjernici više-manje svagdje reagiraju na svećeničku škrtost. Oni mu, izgleda, svaku drugu slabost lakše »oproste« i lakše »razumiju«, negoli ovu. Ako je svećenik dobra srca, ako rado dijeli, otvoreno je i srce vjernikâ prema njemu; oni i njemu rado daju; imaju u njega povjerenja; i lijepo o njemu govore. A, ako je škrt, ako je lakom — sav će njegov rad kaljati svojim jezikom; bit će im zatvoreno srce; o povjerenju prema njemu nema ni govora; a prema njemu u svojim ironičkim i sarkastičkim opaskama na njegovu adresu bit će okrutni do skrajnosti. I često osjećaju prema takvu svećeniku neko gađnje.

A šta, ako je svećenik škrt i prema Gospodinu? Ako škrtari s upotrebom stvari, koje su potrebne za bogoslužje? Vjernici to doduše teže opaze. Lakše to opaze svećenici jedan na drugome. Ali u svakom je slučaju to strašan nered. I uvijek zna za takvu škrtost Gospodin Bog. I osjeća gađenje nad takvim svećenikom. I uskraćuje mu svoj blagosov. Pa onda trpe mnoge duše.

Kao što je škrtost prema ljudima na svećeniku — bar vrlo često — povezana i s drugim grijesima, tako opet idu često ruku o ruku svećenikova škrtost prema ljudima sa škrtošću prema Bogu.

Ali radije spomenimo par konkretnih slučajeva škrtosti prema Bogu. Ne ćemo posebno govoriti o škrtosti sakristana i sakristanica, uopće o škrtosti svećenikovih pomoćnika i pomoćnica. Jer sve, što se Boga, dušâ i crkve tiče, mora biti pod nadzorom svećenika, dakle konačno je on za sve odgovoran; a redovito se i radi po njegovim uputama.

Škrtost prema Isusu pod prilikama kruha i vina. Pretpostavljamo, da svećenik budno bdije, kakvo se brašno upotrebljava za hostije i kakvo se vino troši za Misu. Premalene hostije. Tako tanke, te su skoro prozirne. A onda taj bezbroj krnjih hostija u mnogim našim ciborijima. Hoću da izvučem sv. Hostiju, pa da, držeći je među prstima, govorim riječi: »Ecce Agnus Dei« itd., i moram ja po pet puta spustiti natrag

u ciborij, dok konačno ne nađem jednu cijelu. Tu nije samo škrtost nego i manjak smisla za estetiku. Kome u službi da bude ona najviše, ako ne Euharistijskom Bogu! I škrtost i manjak estetike jako neugodno djeluje na vjernike, osobito na one, koji su bogati u nutarnjem životu. I ona lijenost, kad ne vodimo brigu o (važnim) crkv. propisima, vrst je škrtosti. Kad — i u vlažnim crkvama — prođe više od poželjenog vremena, i nismo renovirali hostije. **Renovatio** specierum: Zar već sam taj izraz ne uključuje u sebi sugestiju, da konsumiramo prestare hostije i posvetimo nove. Onaj razmak, što ima da prođe od jedne renovacije do druge, ne odnosi se na posvetu, nego na pečenje hostija. U praksi se sigurno zna dogoditi, da se znaju posvetiti hostije, koje su pred mjesec dana pečene, a onda će iza posvete još jedan mjesec stajati u ciboriju, dok se ne potroše za pričešćivanje. Za vel. hostiju u monstranci, odnosno u kustodiji, još je važnije negoli za male, da se na vrijeme promijene!

Kako je sa vinom za sv. Misu? Da li uvijek bacimo talog ili hoćemo možda da i njega iskoristimo? Na jednom sam mjestu vidio upravo skandaloznu stvar: Ono par kapi, što je iza Mise ostalo, izlijevalo se u bočicu i, kad se toga nakupilo, onda se davalo za sv. Misu. Šta bismo rekli, kad bi netko htio nas počastiti s takvim vinom? A zašto onda takvo vino dajemo Gospodinu?! I bude li dosta vina u gostarici? Tko bi bio tako lud ili tako drzak prema Isusu, pa da hoće uz sv. Misu popiti malo više dobrog vina? Ali će svećenik, koji ima smisla za čast Kristovu, makar mu vino uopće ne konveniralo organizmu, ipak uliti u kalež izvjesnu količinu vina, a ne samo par kapi. A onda, ako hoćemo zbilja PURIFICIRATI kalež, ulit ćemo, iza Pričesti s Presv. Krvlju, u ime ablucije, toliko vina u kalež, koliko smo ga ulili na Prikazanje. To više, što je to i purifikacija ustiju. A ni za prste nije red, da si damo izliti samo dvije-tri kapi. Kad se purifira ciborij, onda je potrebno pipraviti malo više vina nego inače.

Kako je sa purifikatorima, korporalima i palama? Kako je tu strašno škrtarenje! Kad je, na pr., purifikatorij skoro proziran. Kad je tako bijedno malen, da se samo jedamput može saviti. On se mora tri do četiri puta presaviti, a i onda tako, da ona konačna uzina bude dosta široka. I neka je dosta dugačak. S njime se čisti kalež. U njemu dakle ostane bar koja si-

tnica od Presv. Krvi. Ako je bijedno malen i odveć tanak, onda si celebrant, otirući njim kalež i spremajući ga, pokvasi ponovo tek osušene prste; dakle i na prstima će mu ostati bar minimalna količina Presv. Krvi. I onda će s takvim prstima dirati druge stvari. Ono pranje ruku iza sv. Mise, što ga neki svećenici obavljaju, uopće nije propisano. Neki liturgisti žele dapače, da se izostavi. Ali u svakom slučaju ne smije njemu biti svrha, da se celebrantovi prsti očiste od ostataka Kristove Krvi. Pogotovu je bijeda, kad svećenk s takvim bijednim purifikatorčićem ima čisti ciborij. Za mene je osobito strašno kad u crkvi ima možda cijelo skladište dobrih stvari, a upotrebljavaju se male krpice, poderani i pokrpljeni korporali i dr. Dakle ono, što valja, neka uništava zub vremena, moljci, a možda i štakori i miševi, a prema Isusu ćemo biti škrti! Ako se želi štedjeti kalež, onda neka se nabavljač pobrine za mekšu vrstu materijala za kaležnjake, a ne tako, da budu kaležnjaci takvi, te se s njima ne može postići svrha.

Ovamo spada i ona *posudica za purificiranje prstiju* iza sv. Pričesti, ako se ova dijeli izvan sv. Mise. Da li u stalnim i ne odveć dalekim razmacima izlijevamo tu vodu u sakrarij? Mijenjamo li na vrijeme rupčiće? *Bolesnička sv. Pričest!* Jesu li čisti mali korporali i mali rupčići, što ih nosimo tom zgodom? Da li je čista i još pristojna izgleda ljubičasto-bijela štola i ona kesica, u kojoj je smještena posudica za sv. Pričest? Da nije roketa već zamazana ili odveć zgužvana?

Misno rublje i ruho! Jesmo li tu škrti? Škrtost je, na pr. kad imamo lijepe i uredne misnice, a uoptrebljavamo neke, koje već zaudaraju po starosti, i puštamo te nove, da se uništavaju od neupotrebljavanja. Ili imamo cijelo izobilje dobrih alba i dr., a rabimo takve, kod kojih se vidi cijeli pedalj reverende, ili kod kojih je krpa na krpi. Zašto poklanjaju vjernici crkvi već gotove komade rublja i ruha? Da se upotrebljavaju. A često baš zato, jer vide, da je ono, što se rabi, već previše istrošeno. Vrijedi to i za oltarnike, i za antipendije, i za sve ostalo. Ima misnica, koji imadu *i po 4-5 nijansi* iste boje! Spominjemo tu i *prekratke vrpce* na amiktima i kazulama, te prekratke cingule.

Škrtarenje sa svijećama! Kad je od svijeće ostalo još samo 2-3 cm i još malo, pa će kroz nju proviriti onaj šiljak od svijećnjaka, i mi ju još uvijek palimo, mjesto da je bacimo u otpatke od svijeća, od kojih ćemo dati napraviti nove. Škrti smo prema Gospodinu u svijećama i onda, kad ih trne cele-

brant, prije nego će uzeti kalež i poći u sakristiju. Neka ih svakako odmah iza Mise ugasi sakristan, sakristanica ili ministrant — a zašto su oni tu? Ali, da ih ugasi sam celebrant, prije nego uzme kalež, da pođe u sakristiju, to je zbilja neukusno. Još ako ih trne strašnim puhanjem, burzom ili pak stiskajući upaljeni stijenj.

Što treba nabaviti, to neka se nabavi. Otkad traži Crkva, da se vel. posv. Hostija čuva u tzv. *kustodiji,* a pokaznica rabi samo uz sam Blagoslov odnosno procesiju — pa gdje su te kustodije u tolikim crkvama? Ako je kakav *nespretan ciborij,* napravljen ne znam u kom stoljeću, nabavimo novi, a njega stavimo u crkvenu riznicu! Zna biti crkva, u kojima je *oltar bez pokrivala.* Pa to traži čast oltara, da bude uvijek pokriven, kad se na njemu ne vrši funkcija, a čast je oltara opet čast Kristova.

I lijenost, i nedopušteni obzir ljudski, kad su njima obilježeni svećenički život i djelovanje, oblik su škrtosti. Škrtarimo tada jakošću volje, trudom ili vremenom. Oblik su škrtosti i *manjak smisla za pobožnost* u službi Božjoj ili *za propise,* što ih je Crkva izdala, da se Isusu pruži što veća čast, a svećenici svojim ponašanjem u službi Božjoj posluže vjernicima na edifikaciju. Zauvijek mi se utisnula u maštu slika jedne večernje pobožnosti u jednoj crkvi. Iz sakristije izađoše svećenik i mnogi ministranti. Veći i manji. Svećenik nije imao ništa u rukama i s njima je mahao naprijed i natrag. A za njim tako svi ministranti. Slika je bila to smješnija, što je svećenik propeo nebu pod oblake, a na sebi imao neukusno malu roketu. Izgledali su kao veslači. Ili, kao da izvode strašno dosadnu, a bez ikakva značenja ritmičku vježbu. Bio sam u jednom društvu, gdje se je prigovaralo na adresu toga svećenika, što ne ide sklopljenim ruakma k oltaru, kad su mu ruke slobodne, kako to uostalom i Crkva traži. Jedna je osoba primijetila: »Neće da bude farizej!« Plitko obražloženje. Mnogo je ispravnije ovo tumačenje: Nehaj za crkvene propise, ili još bolje manjak nutarnje pobožnosti. Manjak poštovanja prema Isusu. Pa i manjak smisla za estetiku u Božjoj službi.

Škrtarenje trudom. Bojeći se, da mi ministrant ne će znati lijepo složiti albu, složio mi ju je sam župnik. A onda me je još upozorio: »Sprijeda je spustite još malo dolje!« Jako mi je draga bila ta opomena. Jer sam mnogo puta gledao pri sv. Misi svećenike s neurednim albama. A nije se ni meni

jedam put dogodilo, da sam — nemarom drugih — morao ići k oltaru, a da mi nitko nije uredio albu.

Nedopušteno je škrtarenje trudom i vremenom i to, kad nepotrebno držimo *otkrivene oltare*. Kad, na pr., iza sv. Mise ujutro ne pokrijemo oltara zato, što će navečer opet biti Misa ili kakva druga večernja pobožnost. Ili, kad ga pokrijemo, ali nemarno. U jednom sam mjestu zatekao praksu, da budu nedjeljom svi oltari u crkvi otkriveni cijeli dan. Ne znam, zašto taj običaj! Ali, ako ćemo ga već držati, zašto se onda oltari otkriju već u subotu navečer, a pokriju tek u ponedjeljak ujutro? Nisam u jednoj crkvi gledao po oltarima nečist miševa i štakora ili šišmiša! — Ili, kad — pošto smo pokleknuli — zadnje riječi Poslj. Evanđelja izgovaramo, idući prema sredini, mjesto da ga cijelo izgovorimo na strani Evanđelja. — Posebna je vrst lijenosti, kad se *korporal ne stavi u burzu, nego ispod nje*. Ili se pak u burzu stavi tako, da iz nje jednim dijelom izviruje. Za oči je to vrlo neukusno, a jedno i drugo manifestacija lijenosti. Ako je zbilja nezgodno korporal uvući u burzu ili ga je nspretno izvlačiti, nek se onda prepravi burza. A čemu burza, nego da se u nju stavi korporal.

Škrtari i trudom i vremenom, ali je još i posebno ordinarna i kažnjiva *škrtost s nužnim bdjenjem nad svetohraništem*, kad se *ključić svetohraništa* kojekuda povlači, kad nije uvijek na točno određenu mjestu i nije na takvu mjestu, gdje je njegova sigurnost izvan svake sumnje. Svećenik nosi sv. Pričest bolesniku i ostavi burzu, s korporalom i ključićem na oltaru ili na stoliću pokraj oltara! Ili, kad se ključić ostavlja iza kanonske ploče. A negdje stoji utisnut u svetohranište i, kad nije nikakva funkcija na oltaru. Can: 1269. § 4. upotrebljava vrlo ozbiljne izraze o toj stvari: ». . . diligentissime custodiri debet«; »onerata graviter conscientia sacerdotis . . .«. Nedavno mi je pripovijedao jedan biskup, da je Sv. Stolica, nedavno, izdala naredbu, u kojoj traži, da Ordinarij povede kanonsku istragu protiv svećenika, koji u toj stvari pokazuje nemar.

Nedjeljom i blagdanom mora sve u crkvi biti još ljepše nego inače. Nek osobito u te dane ne bude nigdje ni traga kakvoj škrtosti prema Gospodinu! Pa i, da biskupu dadnemo ljepše ruho, i rublje negoli drugom svećeniku, samo je poželjno. I time samo podvlačimo njegov auktoritet; a, što je dublja kod vjernika svijest o njegovu auktoritetu, to će jače djelovati njegova riječ vjernicima. Ali nešto nije u redu: da

svećenik u nekoj crkvi rezervira sve najljepše i najukusnije — najljepši kalež, elegantne ampule za sv. Misu, novu albu itd. —, a drugima dadne kojekavi škart. I to je škrtost prema Gospodinu. Kad tako bira, on sebi daje čast, a ne Gosppdinu. I daje sebi prednost pred drugima.

U crkvi mora biti *sve čisto, lijepo i ukusno.* Jako je žalosno, kad u svećenikovu stanu sve sja od ljepote i elegancije i miriše od ukusnih mirisâ, a glavna je oznaka njegove crkve neukusnost, neugodan zrak i bijeda! Čim se nešto zamaže, odmah dati na pranje. A ne, da prođoše već četiri mjeseca, otkad su prestale vrućine, i svećenik se kroz cijelo to vrijeme nikad nije oznojio, a još uvijek ga se oblači u albu, crno obojenu od reverende, mokru od ljetonog znojenja.

U vezi s *večernjim misama* mi također pada na pamet misao o škrtosti. Te večernje mise predstavljaju doista veliku blagodat. Ne uvodi se uzalud sve više praksa večernjih misa radnim danom. Danas je čovjeku doista lakše doći uvečer na sv. Misu negoli ujutro. Vrijedi to i za radne dane. Za njih dapače skoro i više. Otvorimo malo oči, pa ćemo vidjeti, da je u naše dane uvijek od svih misa najviše vjernika na onoj večernjoj. I onda se čovjek pita: Zašto neki još uvijek imaju prema njoj averziju? Zar nije prva (Isusova) Misa bila navečer? I njegova smrt — krvna žrtva, kojoj je Misa nekrvno ponavljanje! — predvečer? I ono »lomljenje kruha« u Emausu (Lk. 24,30.) također navečer? Zašto su neki svećenici prema njoj još uvijek tako ležerni? U pitanju je i odgovor: ležernost, nepokretnost, — komocija — škrtost prema Gospodinu. Škrtarenje potrebnom brigom i naporom. Ali bi onda trebalo, da vjernici i pred večernju sv. Misu imaju prigodu za Ispovijed. I trebalo bi sve upotrijebiti, da se probije led u stvari pričešćivanja pod več. Misom. Ako je strašna ta ležernost u pogledu več. misa, još je mnogo strašnije, kad su več. mise u praksi nedjeljom i blgdanom, a onda se u neke ruke — baš veće — blagdane izostave. »A, u te dane ne bi na več. Misu nitko došao!« Imao sam priliku na jednom mjestu vidjeti, što to znači — ne bi nitko došao. Teškom se mukom ipak prodrlo s več. misom u dva takva blagdana, i bilo je svijeta više nego ikad. Pa zar nije to onda poigravanje s Božjim i crkv. zap., sa slavom Božjom i sa spasom duša?! Ta prokleta komocija! Zar nije za svećenika nedjeljom i blagdanom baš to najljepši odmor, što ima pred sobom okupljene vjernike, što ih je preporodio sv. sakramentima, od srca im govorio u propvijedi, a oni ga lijepo slušali?!

Ministranti. Vrlo je čudnovato, kad je netko već više od 10 godina svećenik, pa tek onda slučajno sazna, da je ministrant za sv. Misu obligatan (can 813). Da li je u toj nebrizi, da se nađe ministrant, također škrtost po srijedi? Škrtarenje s potrebnom brigom — svakako. Inače bezuvjetno treba i na ministranta nešto potrošiti. Ako je manje zgodno dječaku davati novac u ruke, može se taj novac dati roditeljima, da mu kupe koju potrebnu stvar. A može za novac, koji bi mu bio red dati, i sam svećenik nešto pametna ministrantu kupiti. Ministrantu treba i inače posvetiti pažnju. Duhovno ga izgrađivati. Brinuti se, da udovoljava škol. dužnostima. Da svojim roditeljima bude dobar. Ali mu se brinuti i za njegovo zdravlje. Krajnja je, na pr., nepažnja prema ministrantu kad od njega tražimo, da kleči na hladnom kamenu. Nije bila još ni zima, pa sam u jednoj primorskoj župi gledao, kako se je svećenik pobrinuo, da kamene stepenice pred oltarom budu solidno obložene daskom — radi brige za zdravlje ministranata. A dva ministranta, koji su mi ministrirali za prošle strašne zime, na jednoj sjev. župi imala su pod koljenima svaki po dva jastuka. Na više sam župa našao praksu, da se u sakristiji loži. U takvu će crkvu djeca mnogo radije dolaziti. Još ako imaju prigodu, da prije ili poslije Mise poigraju kakvu lijepu stolnu igru, kako sam to našao i u jednoj katedrali. Za ministrante treba imati vremena. Bar za redovite ministrantske sastanke. Ali ih svećenik ne smije iskorišćavati. Pogotovo ne za sebe osobno. I u svemu raditi ruku o ruku s njihovim roditeljima!

Posebna je strašna škrtost, ali i simptom (katkada duboкog) svećeničkog duhovnog propadanja, a paralelno s tim i fatalnog nazadovanja župe, kad *škrtarimo prema Gospodinu u molitvi!* Jutarnja i več. molitva; priprava i zahvala za sv. Misu; ispit savjesti i razmišljanje; pohodi Euharist. Spasitelju itd.

Samo ćemo, radi potpunosti članka, s jednom rečenicom ustvrđivati, da je škrt prema Gospodinu i onaj, koji je *lakom i škrt prema vjernicima*. »Štogod niste učinili jednome od ovih najmanjih, ni meni niste učinili« (Mt. 25, 45.).

»Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter« (Jer. 48, 10), viče veliki starozavjetni revnitelj za Božju slavu prorok Jeremija. A zar nisu svi gore navedeni postupci djela, obavljena tobože na Božju slavu, ali fraudulenter?!

K.

LITURGIČNI PROSTOR

Vsi smo iskreno veseli, da se toliko obnavljajo naše cerkve in njihova oprema. Prenovitev zahtevajo stvari same, ker se obrabijo in začno razpadati, še bolj pa zahteva obnovo liturgična potreba, da bo prostor skladen z življenjem in čustvovanjem občestva, ki se bolj ali manj spreminja. Pri obnavljanju, ohranjevanju ali odstranjevanju moramo imeti jasna načela, da ne bomo več škodili kot koristili.

Potrebno je, da najprej poudarimo, koliko škode napravlja tisti pravi diletantizem, ko se dela brez potrebnega strokovnega znanja, posvetovanja in dolgega premišljevanja. Spoštujmo delo svojih prednikov, u njem je njihova vera, žrtev in ljubezan. Koliko lepega je bilo uničenega, zavrženega, prodanega v tujino, ker ni bilo nikogar, ki bi pravočasno ocenil religiozno, umetniško ali zgodovinsko vrednost. Konec prejšnjega stoljeta se pri nas skoraj sme imenovati obdobje uničevanja.

Varovati se moramo tudi provizoričnih in nagih rešitev, želje po cenenosti in čim hitrejši prenovitvi. V tem se je največ grešilo pri nameščanju električne razsvetljave, nabavljanju novih kipov, posebno »lurških«, postavljanju novih lesenih predmetov npr. spovednic, ki jih lahko naredi vsak mizar itd. Tako delo ne kaže potrebnega dostojanstva, resnosti in svetosti liturgičnega kraja. Kar je primerno za zabavni prostor, za enkratno uporabo, za kakšne posebne okolnosti, ni primerno za stalno namestitev v cerkvi. Prepotujmo vso Jugoslavijo, prav v Makedonijo ali Črno goro, povsod bomo našli polno te navlake, tudi po katedralah.

Pri ureditvi liturgičnega prostora moramo gledati najprej na svetost, ker Bog je svet in mi moramo biti sveto ljudstvo. Pri ogledovanju npr. nekaterih renesančnih umetnin po tujih cerkvah se človek nemore obraniti vtisa, da je to popola posvetnost pod plaščem religioznosti. Kdor hoče opremiti Kristusov prostor, mora tudi s Kristusom živeti, meseni in posvetni človek pa bo vedno ustvarjal posvetno, naj bo potem ime takšno ali drugačno.

Prav tako moramo gledati na pristnost in žlahtnost vsega prostora in inventarija, nič ponarejenega in mehaničnega naj nima tu svojega mesta. Koliko je navlake in koliko je še nanovo prinašajo v napačni vnemi duhovniki ali verniki! Papirnati venci, sadreni kipci, papirnate slike itd. ne govore o iskre-

nosti in resnosti vere, dostojanstvu bogoslužеnega prostora in svetih obredov, ki se tu vrše.

Tretje načelo za lepo urejen in opremljen liturgični prostor bodi jasnost in preprostost. Hvalnica krščanskega srca je Magnifikat, naša vera je vera preprostih in ponižnih duš. Krščanski liturgični prostor ne prenese zmaličenosti, pretirane iskanosti in originalnosti za vsako ceno, ker je izraz neustljenih in bolehnih duš. Krščanstvo ljubi umetnost, sprejema vse sloge in smeri, tada zahteva dostojanstvo in razumljivost.

Sodobno občutje zahteva za liturgični prostor tudi enotnost, ker naša vera je občestvena, vsi smo eno v Kristusu. Prostor razbijajo ne samo njegova neenotna oblika in oprema, ampak predvsem tista nepotrebna navlaka, ki je je še vedno polno po naših cerkvah. Samo nekaj naj naštejemo: prapori in razni križi, ki so zataknjeni v klopi; v vsakem kotu je kakšen kip, klečalnik in kup ovetja; napačna razsvetljava prostor razbija; nerodno postavljene klopi; razvrstitev križevega pota in raznih slik po stenah; nerodno urejena slavnostna ukrasitev. Če ne moremo zlaka popraviti arhitekture, vsaj neurejeno opremo lahko bolje razvrstimo, navlako pa pospravimo ali za zmeraj odstranimo.

Ponovimo še glavno misel, da bodi liturgični prostor prijetni dom vernega občestva, prostor veselega darovanja Bogu, sprejemanja njegove besede in milosti, simbol čistih in iskrenih src. Zato so važne tudi barve, svetloba, okna, celotni navdih. Prideš v cerkec in imaš občutek plesnobe, zanemarjenosti in umirenja; drugje pa te vse dviga, navdušuje in utruje v tvoji predanosti Bogu in Cerkvi. V prostoru bereš iz duše župnika in njegovoega občestva.

Če bi prišel tujec, nevednež, v naše cerkve, kakšen vtis bi dobil? Mislim, da bi dobil občutek mnogoboštva, ko bi videl po naši oltarjih toliko kipov in slik, ko bi videl toliko različnih in poudarjenih oltarjev po vseh delih cerkve itd. Morda bi tudi mislil, da je vsaka cerkev posvečenega drugemu božanstvu, kajti tu je na najvišjem mestu kakšen mož, tam žena, drugje spet krilatec. Ali bi spoznal iz samega opazovanja, kaj je bistveno, kaj važno in kaj postransko. Težko! Naša sedanja oprema cerkva, je z liturgičnega ozira gotovo precej neprimerno bohotna, neurejena in pretirana. Kar je žlahtno in pomembno, je vsekakor treba ohraniti, kar pa nima cene, pa bi bilo treba čim prej pospraviti, s tem bi naše cerkve veliko pridobile. Nova ureditev prostora in opreme pa bi naj bila takšna:

1. Dominirati mora oltar! Prostrano in optično! Krščanstvo je iz Kristusove daritve, krščanstvo življenje je stalno darovanje, živi pa iz evharistične daritve. To nam mora govoriti oltar. Očiten pa bodi le en oltar, daritev je le ena. Pa pravi oltar, ki je v bistvu preprosta miza. Vsa oprema in okras mora biti temu podrejena.

2. Očiten mora biti križ, spomin in simbol Gospoda! Križ ni okras, ni lahkotna igračka, ampak izpoved vere, klic za življenje in opora za življenjsko popotvanje. Naši majhni križki tu in tam in na vseh kotih so pač premalo zgovorni.

3. Evharistija je v prvi vrsti kruh življenja. Gospod je stalno govoril o kruhu življenja. Saj je evharistije tudi Bog med nami, saj je tu Srce božjega prijatelja, ki nas razume in krepi, toda prvenstveno je kruh. Naši tabermaklji in obhajilne mize morajo biti zelo zgovorne, sedanje ograje so pa pač ograje.

4. Živimo v dobi besede, velike, glasne, resnične ali tudi neresnične. Nobena človeška beseda se ne da primerjati z Božjo, ki se glasi v naši liturgiji in ob njej. Božja beseda ima v liturgijij z evharistijo enako pomembno mesto. Mesto Božje besede mora biti v cerkvi očitno, poudarjeno, sv. pismo pa spada tja: na vidno in tudi uporabno mesto. Marskije podirajo baročne prižnice, češ da niso praktične, samo bati se je, da bi namesto njih dali še manj.

5. Nikjer še nisem videl izvedeno, kar bi tako srčno želel, da bi bil cerkvi spomin in opomin na vsakega izmed 7 zakramentov. To so vrelci milosti, pa tudi potokazi življenja. Posebno družnski zakramet, sv zakon, bi zaslužil posebej kakšno opozorilo.

6. Živimo v marijanski dobi, v vseh ozirih: Marija je v spredju dogmatičnih definicij, novih praznikov, javne in ljudske pobožnosti, privatnih razodetij in učenja cerkve. V neki cerkvi sem naštel 22 Marijinih podob, bolje pa bi bilo: le ena, pa na pravem kraju in zares primerna, čim bliže oltarja.

7. Naši križevi poti so pač preveiki, to je le pobožnost poleg drugih. Naše tumbe so nerodne in preveč mrliške, premalo nadnaravno spodbudne. Krščanstvo je po svojem bistvu dobrodelno, vsak dar je simbol daritve, to bi morale govoriti tudi puščice. Primerno bi bilo tudi, da bi vsaka cerkov imela sliko sv očeta in domašega škofa, z njim smo v nadnaravni

in naravni zvesi, naj bo vidna. To so razni manjiši predmeti cerkvenega prostora, tudi ti imajo svojo govorico, svojo privlačnost ali odbojnost.

8. Okras cerkve, naj bo stalen naj bo priložnosten, naj bo iz živih rož ali simbolov, zaves ali česar koli, naj bo primeren prostoru, opremi, prazniku, zmožnosti občestva, le tako bo služil svojemu namenu.

Vesenjak

VIDICI

UZ NOVI »KATOLIČKI KATEKIZAM«

Vrlo smo zahvalni prevodiocu Dr fra Ignaciju Gavranu i izdavaču Profesorskom zboru franjevačke teologije u Sarajevu što smo poslije tolikih naroda i mi dobili tiskan prijevod već znamenitog njemačkog »Katoličkog katekizma«.

Poznato je da ovaj katekizam plod dugog i strpljivog rada stručnjaka, kojima je taj posao povjeren od konferencije njemačkih biskupa. Po općem se je priznanju »Katolički katekizam« približio idealu savremenih katehetskih, biblijskih, liturgijskih, pastoralnih i teoloških nastojanja. Priznati dogmatičar i liturgičar o. Ciprijn Vagaggini OSB govoreći u pastoralnom dijelu svoje knjige »Il senso teologico della liturgia« (Roma 1958) o vezama liturgije i kateheze iznosi na nekoliko stranica (689—693) prednosti ovog katekizma. Ne samo da su ovdje istaknute one vjerske istine koje tvore temelj liturgije, nego je to i učinjeno na način kako čini liturgija: Krist nas, uvijek prisutan, posvećuje, uči i vodi po svojoj Crkvi. Stoga je sav katekizam prožet navodima iz Sv. pisma i liturgije, ne kao dodatkom već zaista prožet biblijom i liturgijom.

Sastavljači su već u rasporedu odstupili od običajne sheme. Iza 3 uvodne kateheze (O veličini našeg poziva i o našoj zadaći na zemlji, Crkva je čuvarica i učiteljica naše vjere, Vesela vijest o kraljevstvu Božjem) dolazi 1. dio: O Bogu i našem otkupljenju, a zatim odmah u 2. dijelu: O Crkvi i o sakramentima. Poslije tog najdužeg dijela slijedi 3. dio: O životu prema Božjim zapovijedima, a na koncu kratki 4. dio: O posljednjim stvarima. U dodatku je kršćanski dnevni raspored, pravila za život i molitve.

Osobita je vrijednost ovog katekizma što na koncu svake kateheze i to u najužoj vezi s njome dolaze upute, pitanja i poticaji pod ovim i sličnim naslovima: Promisli, Za moj život, Riječ Božja, Iz života Crkve, Zadaće. Tu je žažeto sve što je »radna škola« iznosila zadnjih decenija na katehetskom polju. Ima tu pitanja i zadaća s kojima će se potruditi ne samo učenici, ali će svatko priznati da je time pokazan put kako se vjera prenosi ne samo u pamet već i u srce i život. Uz to je osobitost ove knjige što je

in naravni zvesi, naj bo vidna. To so razni manjiši predmeti cerkvenega prostora, tudi ti imajo svojo govorico, svojo privlačnost ali odbojnost.

8. Okras cerkve, naj bo stalen naj bo priložnosten, naj bo iz živih rož ali simbolov, zaves ali česar koli, naj bo primeren prostoru, opremi, prazniku, zmožnosti občestva, le tako bo služil svojemu namenu.

Vesenjak

VIDICI

UZ NOVI »KATOLIČKI KATEKIZAM«

Vrlo smo zahvalni prevodiocu Dr fra Ignaciju Gavranu i izdavaču Profesorskom zboru franjevačke teologije u Sarajevu što smo poslije tolikih naroda i mi dobili tiskan prijevod već znamenitog njemačkog »Katoličkog katekizma«.

Poznato je da ovaj katekizam plod dugog i strpljivog rada stručnjaka, kojima je taj posao povjeren od konferencije njemačkih biskupa. Po općem se je priznanju »Katolički katekizam« približio idealu savremenih katehetskih, biblijskih, liturgijskih, pastoralnih i teoloških nastojanja. Priznati dogmatičar i liturgičar o. Ciprijn Vagaggini OSB govoreći u pastoralnom dijelu svoje knjige »Il senso teologico della liturgia« (Roma 1958) o vezama liturgije i kateheze iznosi na nekoliko stranica (689—693) prednosti ovog katekizma. Ne samo da su ovdje istaknute one vjerske istine koje tvore temelj liturgije, nego je to i učinjeno na način kako čini liturgija: Krist nas, uvijek prisutan, posvećuje, uči i vodi po svojoj Crkvi. Stoga je sav katekizam prožet navodima iz Sv. pisma i liturgije, ne kao dodatkom već zaista prožet biblijom i liturgijom.

Sastavljači su već u rasporedu odstupili od običajne sheme. Iza 3 uvodne kateheze (O veličini našeg poziva i o našoj zadaći na zemlji, Crkva je čuvarica i učiteljica naše vjere, Vesela vijest o kraljevstvu Božjem) dolazi 1. dio: O Bogu i našem otkupljenju, a zatim odmah u 2. dijelu: O Crkvi i o sakramentima. Poslije tog najdužeg dijela slijedi 3. dio: O životu prema Božjim zapovijedima, a na koncu kratki 4. dio: O posljednjim stvarima. U dodatku je kršćanski dnevni raspored, pravila za život i molitve.

Osobita je vrijednost ovog katekizma što na koncu svake kateheze i to u najužoj vezi s njome dolaze upute, pitanja i poticaji pod ovim i sličnim naslovima: Promisli, Za moj život, Riječ Božja, Iz života Crkve, Zadaće. Tu je zažeto sve što je »radna škola« iznosila zadnjih decenija na katehetskom polju. Ima tu pitanja i zadaća s kojima će se potruditi ne samo učenici, ali će svatko priznati da je time pokazan put kako se vjera prenosi ne samo u pamet već i u srce i život. Uz to je osobitost ove knjige što je

sva napisana u duhu svoje prve rečenice: »Velika je sreća za nas što smo kršćani«.

Ovaj katekizam nije za malenu djecu ni za prvi tečaj vjeronauka već, kako spominju izdavači, »za viši tečaj vjeronauka, koji odgovara uzrastu starijih razreda osmogodišnje škole ili gimnazije. Uz tu svrhu, on može i treba da posluži i mnogim drugima: da omogući odraslima da upoznaju ili prodube svoje znanje katoličkog vjerskog nauka, da bude pobudno vjersko štivo i vjerski priručnik katoličke obitelji«. Neka je još konkretno rečeno: teško je zamisliti bolji priručnik za vjersku pouku u školama za spremanje svećenika i za propisan vjeronauk u novicijatima muških i ženskih redova, jer se samo na produbljenom kršćanskom zvanju može dalje zidati svećenički i redovnički odgoj. Iako nije tako zamišljen, ovaj katekizam može poslužiti kao vrsno pomagalo za izradu solidnih propovijedi bilo koje vrsti, pa bi se moglo nazvati i priručnikom »kerigmatične teologije«. To je on osobito sa svojih nekoliko svezaka, koje su Nijemci izdali kao tumač ovog udžbenika, pa bi nas izdavači uvelike zadužili, kad bi još preveli i bilo kako izdali makar glavne izvatke iz tih opširnih priručnika za spremanje kateheza (i pripovijedi) prema ovom zaista izvrsnom katekizmu.

Hrvatski je prijevod »Katoličkog katekizma« (Sarajevo 1963) izveden stručno i teče vrlo lijepo. Skoro se ni ne pozna da je prijevod. Tisak je i oprema na visini, osobito uvezanih primjeraka, a i cijena je umjerena. Nadati se je i željeti da čim prije dođe do novog hrvatskog izdanja, pa neka se u tom slučaju ne zamjeri nekim opaskama i željama, zabilježenim kod čitanja osobito 2. dijela.

Navodi su iz Novog zavjeta, sasvim opravdano, uzeti iz prijevoda Dr fra Ljudevita Rupčića s novim pravopisom, ali ne posve dosljedno. I Crkva (društvo) piše se velikim i malim početnim slovom, a bolje bi bio samo velikim već stoga da se razlikuje od zgrade, dok obično sotonu pišemo malim slovom (drukčije npr. na na str. 116 i 118). Smetaju i neke štamparske pogreške, osobito: prvog petka (peka 48), iznad (iznak 103), izopćenje (izopaćenje 104), redovnicima (redovnicama 189) i dr.

Tko je prevađao slične tekstove zna kako je ovaj posao težak, pogotovo jer za neke pojmove nemamo još ustaljenih hrvatskih izraza, ali ipak, čini se, trebalo bi naći bolje izraze od ovih: »vjerski nauci« (113) za »Glaubenschatz« (a nije ni tačno da se je istina o tjelesnom uznesenju Marijinom na nebo oduvijek nalazila među vjerskim naucima Crkve); »neodgovorno« (119, odozdo 6), što je doslovno prevedeno, ali hrvatski ne zvuči jasno ni dovoljno krepko u tako važnoj stvari; »pometaju« (139, 2) gdje obično kažemo: smetaju, ometaju; »desetak ružarja« (142, 3) mjesto nedvojbene desetice ružarja; »ne uvijek« (172, odozdo 12), kad nam u stvari sakramenat ispovijedi redovito ne oprašta sve vremenite kazne; ono što »spada« (175, pit. 169) na primanje sakramenta ispovijedi tačnije bi bilo prevedeno (»müssen wir«) s: potrebno je, kako ima i Pavićev »Mali katekizam« (140), a onda poput njega i, kako je običajno, izraziti glagolima jer se radi o radnji, a ne imenicama koje više voli njemački jezik, ali i on tu ima glagole (»unser Gewissen erforschen«); mjesto »Počesto ću namijeniti oprost za dušu u čistilištu« (179, odozdo 14) ima original u izdanju koje mi

je pred očima (Trier 1956) šire i važnije: »Visoko ću cijeniti oproste i često ću nastojati da ih dobijem«, a najbolje staviti jedno i drugo; »zajednica svetih« (220, odozdo 8) bi jasnije bila izražena, makar u zagradama: općinstvo; »Možda neću mnogo moći« (256, odozdo 6) je nategnuta rima i nije prijevod izvornog: »Eins hab'ich mir vorgenommen«; na početku Dodatka nema Osam blaženstva, kako ih ima moj primjerak originala pod lijepim naslovom »Das Hochziel des Christen«, pa bi ih trebalo dodati, pogotovo kad ih ne nalazim u knjizi.

S liturgijskog bih gledišta imao barem ove želje: mjesto »Crkva drži službu Božju« (98) Crkva vrši . . .; mjesto »da vrše obred svete euharistije« (147 više puta) da obredom slave (ili samo: obavljaju) presvetu Euharistiju; početak predslovlja (150, 3) s tačnijom punktacijom prema novom misalu; izraz »predočuje se« (150 u naslovu 77.) je običan, ali premalo izražava pojam novije teologije i enciklike »Mediator Dei«, pa bi se za »wird vergegewärtig« moglo pomalo udomaćiti vrlo sadržajnu kovanicu: posadašnjuje (koju je kompetentno upotrebio preuzv. Pichler, v. Zajednička žrtva 13); »Ite missa est« malo tko više prevodi s: »Idite, otpušteni ste« (162, 6), a ne prevodi ga ni original već kaže da je to »Entlassungsruf«; mjesto »držati misu« (162, 11) služiti misu ili samo: misiti, i original ima da za bolesničko pomazanje treba pripraviti »malo soli« (182, odozdo 18), ali je običajno i od Obrednika propisano malo sredine kruha; Nijemci su poslije rata dobili odobren izvadak Rimskog obrednika prema kojemu bolesnika poslije ispovijedi pomažu, a zatim pričeste, ali kod nas to još nije dozvoljeno, pa bi trebalo ispraviti taj red (182), ako do tada sabor ne dozvoli to svima; u Njemačkoj je različit i obred vjenčanja, pa je kod nas suvišno spominjati da iza odgovora »hoću« još »zaručnik i zaručnica izjave pred njim (svećenikom) i pred dva svjedoka da jedno uzima drugo« (186, 12); mjesto »Za vrijeme počivanja u grobu posjećujemo sveti grob« (216, 11) primjerak originala koji mi je pred očima ima mnogo ljepše i važnije: »Uza svu ozbiljnost Velikog petka ne smijemo zaboraviti da Krist živi i da nam je svojom smrću zaslužio život«.

Još jednu riječ o slikama. Burkhartove ilustracije ovog Katekizma su zbilja originalne, na svoj način tumače i čak dopunjuju bogat sadržaj knjige. Zahvalni smo izdavačima što su ih prenijeli iz originala i još, gdje je trebalo, pohrvatiti. Tko je naučan samo na stereotipne slike i samo njih voli, možda mu se neće mnogo sviđati, ali treba da se nauči i na pametne novosti. Pok. šibenski biskup Banić nije bio previše sklon notovarijama, ali je ipak ove Burkhartove ilustracije volio i branio. Samo bi za neke bilo dobro donijeti legendu, jer neće biti svakome jasno, da je na str. 56. prikazana Isusova osuda, na 114. Pavlovo obraćenje, na 123. ozdravljenje slijepca, na 165. izlazak Jude »u noć«, na 167. apostoli koji spavaju, na 200. gradnja kuće (?) i na slijedećoj čišćenje poda, na 210. zavjetovanje redovnika pokrivena mrtvačkim plaštem kako se negdje običava i na 262. apokaliptični jahači.

o. M. K.

PAPINSKI LITURGIJSKI INSTITUT

Kroz zadnje decenije valjda ni jedna teološka disciplina nije toliko napredovala kao liturgika. Na početku je ovog stoljeća skoro u svim udžebnicima bila tretirana i u svim teologijama predavana kao rubricistika prepuštena profesoru pastoralke ili duhovniku. Uporedo s liturgijskom obnovom po svemu svijetu sve se više počela isticati povijesna, ascetska, estetska i psihološka važnost liturgije, a u najnovije doba njezina dogmatska i pastoralna strana.

Nicali su i niču priručnici, koji na temelju raznih istraživanja i publiciranih monografija, iznose liturgiju u njezinom pravom i potpunom svjetlu. I na teologijama se liturgika počela predavati kao poseban predmet, i to kao jedan od glavnih predmeta. Gdje to još nije slučaj, učinit će se na zahtjev II vatikanskog sabora koji je već izglasao načelo: »Iako liturgija ne iscrpljuje čitavu aktivnost Crkve... ipak je ona vrhunac ka kome teži svaka njezina djelatnost i u isto vrijeme izvor iz koga proističe sva njezina snaga« (Služba Božja 1963, 1, 27). Koncil nadalje preporučuje »profesorima drugih teoloških predmeta, a posebno dogmatike, ascetike i pastoralke da dovoljno ističu, već prema naravi svakog predmeta, Kristov misterij i povijest spasenja, pa da odatle automatski iskrsne veza svakog predmeta s liturgijom na veću korist jedinstvenog odgoja« (28).

Ako će to tražiti stanovitu preorijentaciju mnogih profesora teologije, koliko će se više zahtjeva postavljati na nastavnike liturgike? Kvalificiranih profesora za taj predmet nije bilo nego su pojedinci osobnim nastojanjem sticali veću ili manju spremu. Potrebni su dakle novi instituti i škole za njihovu stručnu izobrazbu. Kao prva je nikla još prije rata »Akademija za liturgiju i monaštvo« u njemačkom benediktinskom samostanu Maria Laach. Poslije rata je u Parizu osnovan »Viši institut za liturgiju«, koji već daje svoje plodove, a među njima je i vrlo vrijedan priručnik »L' Église en prière« (v. Služba Božja 1963, 2).

Nije mogao izostati Rim, pa je na želju Sv. Kongregacije za sjemeništa i unizerve uz teološki fakultet univerze sv. Anselma u Rimu osnovan novi Papinski liturgijski institut. Radom je započeo šk. god. 1961—62, a odmah je dobio ime »papinski« i pravo da podjeljuje akademske titule. Kao redoviti slušatelji mogu ga pohađati oni koji su završili teologiju, ali da se omogući i slušačima teoloških ustanova u Rimu usporedno slušanje na tom su Liturgijskom institutu predavanja poslije podne.

Sama je Sv. Kongregacija htjela da se obavi i svečani otvor Instituta, pa je poslije redovito započetih predavanja inauguracija obavljena 9. XII 1961. Prisustvovalo je desetak kardinala na čelu s dekanom Tisserantom, nekoliko ambasadora kod Sv. Stolice i ministara, a posebno je pozdravno pismo poslao papa Ivan XXIII i mnogo kardinala i biskupa, među njima i ondašnji milanski kard. Montini. Uvodni je govor imao rektor Sv. Anselma P. Augustin Mayer, glavno predavanje »Liturgia e pensiero teologico recente« P. Ciprijan Vagaggini, a završni govor kard. Pizzardo, prefekt Sv. Kongregacije za univerze. O svemu je tome izdana i spomenica s tim govorima i pismima.

Sigurno će mnoge čitače »Službe Božje« zanimati raspored predavanja i predavača na tom Institutu, pa evo kakav je bio u šk. god. 1962—63.:

1. LITURGIA FUNDAMENTALIS: De theologia liturgica, P. S. Marsilli OSB
2. HISTORIA GENETICA FORMARUM LITURGICARUM: De sacramentis initiationis christianae, P. A. Nocent OSB
3. HISTORIA LIT. PER EPOCHAS CULTURALES: a Gregorio VII ad Conc. Tridentinum — a Conc. Tridentino ad Conc. Vaticanum II, P. B. Neunheusler OSB
4. LITURGIA HISPANO-VISIGOTICA P. G. Pinell OSB
5. HISTORIA REFORMATIONIS LITURGICAE: Principia et praxis, P. J. Löw CSSR
6. LITURGIA ORIENTALIS II: Quaestiones selectae, P. E. Lanne OSB
7. LITURGIA COMPARATA, P. E. Lanne OSB
8. PRINCIPIA PASTORALIS LITURGICAE: De sacramentis A Della Torre, secretarius Centri apostolatus liturgici
9. SPIRITUALITAS LITURGICA secundum scriptores christianos antiquos: DE PSALMODIA, P. C. Vagaggini OSB
10. DE OFFICIO DIVINO: Quaestiones selectae, P. P. Salmon OSB, abbas S. Hieronymi de Urbe
11. DE HISTORIA ET FORMA HEBDOMADAE SANCTAE P. H. Schmidt SJ, professor in Pont. Univ. Gregoriana
12. LINGUA LITUGICA CHRISTIANA ET LINGUA SACRA GRAECO-ROMANA prof. A. Quacquarelli, ordinarius Litt. christ. antiq. in Univ. Barensi
13. DE JURE LITUGICO M. Noirot, professor in Facult. Lugdunensi
14. LECTIO TEXTUUM LITURGICORUM ANTIQUORUM P. A. Nocent OSB
15. LECTIO TEXTUUM LITURGICORUM PATRUM P. S. Marsilli OSB
16. (Pro aluminis I anni) LITURGIA ORIENTALIS I: Conspectus generalis, P. E. Lanne OSB
17. (Pro alumnis II anni) LITURGIA ORIENTALIS II: De anaphoris siriacis, P. P. Mateos SJ, professor in Pont. Inst. Orientali
18. (Pro alumnis anni I) HISTORIA LIBRORUM LITUGICORUM P. A. Nocent OSB

Cursus speciales

I DE LITURGIA AMBROSIANA: Questiones selectae, H. Cattaneo, prof. in univ. Cath. Mediolanensi

II DE LITURGIA ET CATECHESI P. Borello SDB

III DE LITURGIA VET. TEST. G. D. Castellino SDB, prof. in Univ. Romana

IV EXPERIENTIAE LITURGICAE R. Bondiolli, parochus Salonensis

Cursus liber:

PALAEOGRAPHIA LITURGICA LATINA Prof. T. Federici

Kako se vidi iz naslova predmet je od prvog početka zahvaćen široko i duboko. Kurs traje dvije godine s 12 do 15 sati tjedno, za

licencijat se traži običajna radnja, a za doktorat disertacija. Za upis se plaća L. 8.400, za svaki slijedeći seminar L. 2.700, za semestralne ispite L. 2.000, za troškove tajništva L. 2.000, za iskaznicu biblioteke L. 1.000. Predavanja počinju 15. oktobra, a sa sobom treba donijeti službeni pristanak biskupskog ili redovničkog starješine. Dao Bog, da taj dobije što više mladih hrvatskih svećenika.

Romanus

OD STALJINOVE NAGRADE DO EPISKOPATA

Nekadašnji glasoviti kirurg, dobitnik Staljinove nagrade za medicinu 1946, dr Luka Vojno-Jasenicki držao je govor iz kojeg donosimo ovaj izvadak:

»Pravo su velika djela Božja koja su se očitovala u mojemu životu o kojima ću vam govoriti. Znam da ima vrlo mnogo ljudi koji se pitaju, kako sam mogao, poslije nego li sam stekao slavu učenjaka i velikoga kirurga, napustiti znanost i kirurgiju i postati propovjednik Kristova evanđelja. Oni koji prave takve primjedbe čine veliku pogrešku misleći da je nemoguće vezati znanost i religiju. Takvo je mišljenje sasvim pogrešno; povijest znanosti nas uči da su genijalni učenjaci, npr. Galileo, Newton, Kopernik, Pasteur, naš veliki fiziolog Pavlov, bili duboko religiozni. Znam također da među profesorima, našim suvremenicima, ima mnogo onih koji vjeruju. Oni čak traže moj blagoslov.

Sa čuđenjem gledam, mišlim na ono što se desilo unatrag 60 godina kad sam završavao licej i primio od direktora svjedodžbu bakalaureta u koju je bio uložen Novi Zavjet. Čitao sam ga i ranije no tada sam ga pročitao s kraja na kraj. Bilježio sam tada sve što je na mene učinilo jaki utisak. Međutim, nije me se ništa toliko dojmilo koliko riječi Isusa Krista, što ih je upravio apostolima gledajući polje sa zrelim životom: Žetva je velika, a poslenika malo; molite dakle Gospodara žetve da pošalje poslenike u svoju žetvu'.

Te su riječi potresle mojim srcem i povikao sam u savjesti: 'Kako to Gospodine, da ima malo poslenika na tvome polju?' Ja sam zapamtio te riječi kroz cijeli svoj život. Prošlo je mnogo godina. Kasnije sam svojom doktorskom tezom o Lokalnoj anesteziji postigao doktorat u medicini i, još više, značajnu nagradu. Postao sam liječnik u provinciji. Liječio sam seljake i radnike i to mi je davalo veliko zadovoljstvo. Poslije više godina htio sam napisati knjigu o kirurgiji gnojnih rana. Kad sam završio uvod, sinula mi je u pameti čudna i uporna misao: kad ta knjiga bude završena ona će nositi natpis jednoga biskupa. No zašto? Što onda? Koji biskup? Ponavljam, ja nisam mislio nikada na svećeništvo ni biskupsko dostojanstvo. Pa ipak, nekoliko godina kasnije, ova čudna i neodređena misao postala je stvarnošću. Odlučio sam da moja knjiga bude objelodanjena u dva dijela: Pokušaj kirurgije gnojnih rana, koji je kasnije postao glasovit. Kad sam završio prvi dio, na omotu sam napisao 'Episkop Luka — Pokušaj kirurgije gnojnih rana', jer sam u to vrijeme već bio postao episkop. I to sam postao na jedan za mene sasvim neočekivani način, po-

licencijat se traži običajna radnja, a za doktorat disertacija. Za upis se plaća L. 8.400, za svaki slijedeći seminar L. 2.700, za semestralne ispite L. 2.000, za troškove tajništva L. 2.000, za iskaznicu biblioteke L. 1.000. Predavanja počinju 15. oktobra, a sa sobom treba donijeti službeni pristanak biskupskog ili redovničkog starješine. Dao Bog, da taj dobije što više mladih hrvatskih svećenika.

Romanus

OD STALJINOVE NAGRADE DO EPISKOPATA

Nekadašnji glasoviti kirurg, dobitnik Staljinove nagrade za medicinu 1946, dr Luka Vojno-Jasenicki držao je govor iz kojeg donosimo ovaj izvadak:

»Pravo su velika djela Božja koja su se očitovala u mojemu životu o kojima ću vam govoriti. Znam da ima vrlo mnogo ljudi koji se pitaju, kako sam mogao, poslije nego li sam stekao slavu učenjaka i velikoga kirurga, napustiti znanost i kirurgiju i postati propovjednik Kristova evanđelja. Oni koji prave takve primjedbe čine veliku pogrešku misleći da je nemoguće vezati znanost i religiju. Takvo je mišljenje sasvim pogrešno; povijest znanosti nas uči da su genijalni učenjaci, npr. Galileo, Newton, Kopernik, Pasteur, naš veliki fiziolog Pavlov, bili duboko religiozni. Znam također da među profesorima, našim suvremenicima, ima mnogo onih koji vjeruju. Oni čak traže moj blagoslov.

Sa čuđenjem gledam, mislim na ono što se desilo unatrag 60 godina kad sam završavao licej i primio od direktora svjedodžbu bakalaureta u koju je bio uložen Novi Zavjet. Čitao sam ga i ranije no tada sam ga pročitao s kraja na kraj. Bilježio sam tada sve što je na mene učinilo jaki utisak. Međutim, nije me se ništa toliko dojmilo koliko riječi Isusa Krista, što ih je upravio apostolima gledajući polje sa zrelim životom: Žetva je velika, a poslenika malo; molite dakle Gospodara žetve da pošalje poslenike u svoju žetvu'.

Te su riječi potresle mojim srcem i povikao sam u savjesti: 'Kako to Gospodine, da ima malo poslenika na tvome polju?' Ja sam zapamtio te riječi kroz cijeli svoj život. Prošlo je mnogo godina. Kasnije sam svojom doktorskom tezom o Lokalnoj anesteziji postigao doktorat u medicini i, još više, značajnu nagradu. Postao sam liječnik u provinciji. Liječio sam seljake i radnike i to mi je davalo veliko zadovoljstvo. Poslije više godina htio sam napisati knjigu o kirurgiji gnojnih rana. Kad sam završio uvod, sinula mi je u pameti čudna i uporna misao: kad ta knjiga bude završena ona će nositi natpis jednoga biskupa. No zašto? Što onda? Koji biskup? Ponavljam, ja nisam mislio nikada na svećeništvo ni biskupsko dostojanstvo. Pa ipak, nekoliko godina kasnije, ova čudna i neodređena misao postala je stvarnošću. Odlučio sam da moja knjiga bude objelodanjena u dva dijela: Pokušaj kirurgije gnojnih rana, koji je kasnije postao glasovit. Kad sam završio prvi dio, na omotu sam napisao 'Episkop Luka — Pokušaj kirurgije gnojnih rana', jer sam u to vrijeme već bio postao episkop. I to sam postao na jedan za mene sasvim neočekivani način, po-

sebnim Božjim pozivom. U Taškentu gdje sam tada bio glavni liječnik i direktor gradske bolnice, održavala se diecezanska sjednica; u njoj sam imao i ja učešće i rekao sam s obzirom na neko važno pitanje veliki zanosni govor.

Na završetku sjednice nadbiskup Inocent me uhvati za ruku, povede me na pločnik koji je bio oko katedrale i govorio mi je o dubokom utisku što ga je na njega učinio moj govor. Naglo se zaustavi, pogleda me u oči i reče: 'Doktore, vi morate postati svećenik'. Ma kako ja bio dalek od te ideje, prihvatio sam taj poziv na svećeništvo kao da je to Božji poziv jer je dolazio iz usta nadbiskupa. Nisam ni časak promišljao. Odgovorio sam: 'Dobro, monsinjore, ja ću to postati'. Slijedeće nedjelje bio sam ređen za đakona, nedjelju kasnije ređen sam za svećenika i postao vikar katedrale. Kasnije sam razvio velik rad kao propovjednik i predsjedao sam teološkim raspravama. U raspravama s bezbožnicima žeo sam krvave pobjede.

Dvije godine i četiri mjeseca kasnije postao sam episkop i bio već snabdjeven ovim dostojanstvom, kad me je Gospodin poveo u jedan daleki grad Jenisejsk. Svi svećenici ovoga sjajnog grada mnoštvom svojih crkava kao i glavnim gradom provincije pripadali su 'živoj Crkvi' i tvorili dio skupine Novatora.

Bio sam stoga prisiljen držati liturgiju u društvu trojice svećenika u svom stanu. Jednoga dana kad sam ulazio u dvoranu da obavim liturgiju, opazio sam monaha u godinama koji je stajao na nogama pred vratima. Kad me ugledao, bio je gotovo paraliziran. Nije me čak ni pozdravio. A evo razloga. Pravoslavni u Krasnojarsku nisu htjeli moliti s njihovim nevjernim svećenicima, pa su izabrali ovoga monaha i poslali ga u Minusinsk, južno od Krasnojarska da ga zaredi za svećenika mjesni pravoslavni episkop. No neka nepoznata sila gurnula ga je ne prema jugu nego prema sjeveru u Jesenisejsk, gdje sam ja stanovao. On mi je ispripovjedao razlog svog čuđenja kad me je opazio. Deset godina ranije, u vrijeme dok sam živio u centralnoj Rusiji, vidio je sebe u snu zaređena od jednog nadbiskupa koga nije poznavao, no kojega je prepoznao kad je mene vidio.

Prema tome deset godina ranije dok sam ja bio kirurg u Perejaslav-Žaleskom, Bog me je gledao kao nadbiskupa. Vidite dakle, kako me je Gospodin nepogrješivo tokom ovih deset godina vodio prema biskupskom dostojanstvu.

Na taj su se način u mom slučaju ostvarile riječi apostola Pavla: 'Koje naprijed pozna, one i preodredi, da budu jednaki slici Sina njegova, da on bude prvorođeni među mnogom braćom. A koje preodredi, one i pozva; a koje pozva, one i opravda; a koje opravda, one i proslavi' (Rim 8, 29—30).

Mogao bih vam pripovijedati još mnogo drugih divnih stvari o načinu kojim je Gospodin ravnao mojim životom ,no mislim da je ovo što sam kazao dostatno, da uskliknete sa mnom: 'Slava našem Gospodinu u vijeke vjekova. Amen«.

Apostolski prefekti na koncilu. Malo prije svoje smrti odredio je papa Ivan XXIII da na drugom zasjedanju II Vatikanskog koncila sudjeluju i apostolski prefekti. To su uglavnom u misijskim područjima redovnički starješine koji nisu zaređeni za biskupe. Ima ih ukupno oko 80 (Kirchz. für das B. Hildesheim 1963, 28, 2).

Odnosi Moskve i Vatikana. Papa Ivan XXIII rekao je apostolskom Znunciju Msgru V. Robertiju da je Hruščov poduzeo korake oko uspostavljanja diplomatskih odnosa između Moskve i Vatikana (Der Sonntag 1963, 27, 20).

Papini poslanici u Rusiji. U samostanu sv. Trojice u Zagorsku proslavio je moskovski patrijarh Aleksij 17. srpnja 50-godišnji biskupski jubilej. Tom prigodom poslao je papa Pavao VI dvojicu svojih izaslanika. To je prvi slučaj da predstavnici Vatikana sudjeluju u nekoj svečanosti ruske pravoslavne Crkve. Poslanici su izrazili svoje zadovoljstvo o držanju vjernika u SSSR (Kirchz. für das B. Aachen 1963, 30, 4).

Pastoralni kler u ČSSR. Prije rata bio je u ČSSR 7.331 dušobrižnik. Kako su ukinuta sjemeništa, taj je broj dosta spao. Ipak još uvijek ima oko 3.200 svećenika u pastvi (Ibid.).

Ne samo vjerska snošljivost nego jedinstvo. Prigodom ovogodišnjeg protestanskog crkvenog dana u Dortmundu držao je govor i nadbiskup Paderborna Dr L. Jäger i rekao: »Da možemo uspješno raditi na jedinstvu, moramo prije upoznati uzroke razdora... Mi ćemo pokazati ne samo snošljivost i razumijevanje za različita vjerska osvjedočenja, nego ćemo zajedno živjeti u onoj ljubavi za koju je Krist rekao da je znak prepoznavanja njegovih učenika (Ibid. 5).

Kardinal Cushing i protestanti. Bostonski nadbiskup kardinal Cushing na poziv protestanata propovjedat će u nekim njihovim crkvama o koncilu (Kirchz. für das B. Hildesheim 1963, 28, 2).

Svečanosti u Athosu. Na završetku proslave 1.000-godišnjice prvog samostana sv. Atanazija na Svetoj gori kod svečanog primanja u patrijarhe Atenagore I sudjelovali su i vrhovni opat benediktinskog reda Beno Gut, tajnik Svjetskog vijeća Crkava te mnogi predstavnici anglikanske i luteranske Crkve (Der Sonntag 1963, 27, 4).

Pravoslavni časopis o koncilu. U br. 3, o. g. »Pravoslavni misionar« nastavlja pisanje o II Vatikanskom koncilu. To je pisanje vrlo toplo, trijezno i stvarno. Tu među ostalim čitamo: »Jedan od članova liturgijske komisije izjavio je da treba prilagoditi liturgiju i osloboditi je od okova koji je stežu već četiri veka... On misli da će ovaj sabor 'odrmrznuti' liturgiju, ali to treba učiniti razborito, da se ne bi 'odmrzavanjem izazvala poplava'... Liturgija treba da postane osnovni oblik hrišćanske pobožnosti (ne isključivi ali osnovni). A da bi to mogla, treba da u nju uđe narodni jezik« (Str. 140).

Anketa o izvajanju liturgične obnove. V Montrealu (Canada), kjer je od februarja 1960 v veljavi izvrstno Vodilo za sodelovanje vernikov pri maši, je 27. februarja 1963 250 študentov nepričakovano izvedlo anketo o nedeljski maši. Pregledali so 141 od 198 mestnih župnijskih cerkva in podatke potem tudi javno objavili. Anketa sicer kaže, da bo treba še marsikaj izboljšati, vendar podatki kljub nepopolnosti pričajo, da se je v župnijah le nekaj premaknilo. Te so bile namreč doslej trdno zakoreninjene v baročni ligurgični miselnosti, ki je poudarjala predvsem pompoznost v liturgiji; za zvezo med oltarjem in ljudmi v ladji se ni zanimala, ampak je spodbujala individualno pobožnost vernikov. Opazovalci so ugotovili, da so v 68% župnij brali berilo v francoščini; evangelij v 84%; komentatorja so imeli v 61% cerkva; ljudsko petje v 13 župnijah (od 141); homilija je bila v zvezi z dnevno liturgijo v 25%, toda o denarnih zadevah so govorili v 87% župnij; obhajilo so o pravem času delili v več kot 50% župnij. Duhovnik je pobiral prispevke vernikov v 13 od 103 župnijskih cerkva, vendar se je pobiranje ponekod zategnilo do povzdigovanja in celo do obhajila (Paroisse et liturgie 1963, 5, 490).

Poročilo o kongresu v Salzburgu. Od 12. do 16. julija t. l. je bil v Salzburgu kongres slovanske zgodovine v čast sv. Cirila in Metoda. Znani strokovnjaki od vseh strani sveta so z različnih strani obravnavali osnovno temo: Slovani med Vzhodom in Zahodom v zgodovini in sedanjosti. Predavanja so bila razvrščena v pet sekcij: V prvi so obravnavali vzhodno srednjo Evropo v zgodovini in sedanjosti; v drugi zgodovino vzhodne in zapadne Cerkve v njunih medsebojnih zvezah; v tretji sekciji cirilometodijska vprašanja; v četrti slovansko filologijo in starožitnosti; v peti pa slovansko umetnostno, muzikalno in gledališko zgodovino. Ob tej priliki je v nedeljo 14. julija v salzburški stolnici imel slovesno pontifikalno mašo v staroslovanskem jeziku v rimskem obredu v navzočnosti dunajskega kardinala F. Königa zagrebški nadškof dr F. Šeper. Zbor ukrajinske katoliške cerkve sv. Barbare iz Dunaja je izvajal »Missam Slavicam« zagrebškega skladatelja A. Vidakovića.

Kongres u Salzburgu. Za vrijeme održavanja kongresa sv. Ćirila i Metoda (14. VII) držao je zagrebački nadbiskup pontifikalnu staroslavensku Misu u salzburškoj katedrali. Regensburški biskup dr R. Graber označio je u svojoj propovijedi stav salzburškog metropolite i bavarskih biskupa koji su u Regensburgu vodili proces protiv nadbiskupa Metodija i osudili ga na višegodišnje samostansko zatočenje jednim od najtamnijih i najžalosnijih poglavlja u povijesti Crkve. »Činjenica da ja ovdje kao biskup Regensburga držim svečanu propovijed« rekao je dr Graber »može se bez sumnje smatrati aktom pomirenja, zapravo zaboravljanja teške prošlosti«. Već je tada đavao, veliki varalica, bio na djelu i mobilizirao nacionalna stremljenja protiv ekumenskog jedinstva (Der Sonntag 1963, 30, 4).

Umro nadbiskup Anton Vovk. Na blagdan sv. Ćirila i Metoda, 7. srpnja umro je u 63. godini života ljubljanski nadbiskup A. Vovk. Obrede sprovoda predvodio je zagrebački nadbiskup Dr Franjo Šeper a propovijed o pokojnom nadbiskupu držao je pomoćni ljubljanski biskup dr Jože Pogačnik.